

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η δυναμική του Ελληνικού χώρου: μια προσέγγιση του ρόλου και ιεράρχησης του ελληνικού οικιστικού δικτύου».

(« The dynamics of Greek Space – An approach to the role and hierarchy of Greek Urban System»)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΓΟΥΡΓΙΩΤΗΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

Όνοματεπώνυμο: Δήμα Μαρία Νεφέλη

Βόλος , 2022

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της προπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνηση και τη διεκπεραίωσή της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες επιθυμώ να εκφράσω στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Γουργιώτη Ανέστη, επίκουρο καθηγητή του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Η εμπιστοσύνη που μου έδειξε στην ανάθεση του συγκεκριμένου θέματος, η άμεση επικοινωνία, η άριστη συνεργασία, το ενδιαφέρον και οι υποδείξεις του από την αρχή μέχρι το τέλος ήταν καθοριστικά για την εκπόνηση της εργασίας μου.

Επιπλέον, ευχαριστώ θερμά όλους τους καθηγητές του τμήματος ΤΜΧΠΠΑ για όλες τις πολύτιμες γνώσεις και συμβουλές καθ' όλη τη διάρκεια των ακαδημαϊκών ετών.

Επίσης, ευχαριστώ ιδιαίτερα τη μητέρα μου (Ευγενία) και την αδελφή μου (Θάλεια) για την στήριξη και την εμπύχωση τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Τέλος, ευχαριστώ τους αγαπημένους μου φίλους οι οποίοι έκαναν το ταξίδι της ακαδημαϊκής μου πορείας πιο όμορφο και πολύχρωμο.

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λπ., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 15/09/2022

Όνοματεπώνυμο: Δήμα Μαρία Νεφέλη

Υπογραφή:

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας, είναι η διερεύνηση της δομής του οικιστικού δικτύου στον Ευρωπαϊκό και τον Ελληνικό χώρο, αλλά και η διερεύνηση σύγχρονων παραμέτρων που καθορίζουν την οικιστική ιεράρχηση. Η χωρική ανάπτυξη στον ελληνικό χώρο εξελίσσεται από μία «μονοπολική δομή» τη δεκαετία του 1950 σε αυτή της «πολυκεντρικότητας» σήμερα. Οι αλλαγές αυτές πρέπει να συνεκτιμώνται στην διαδικασία του χωρικού σχεδιασμού καθώς με αυτό τον τρόπο αποφεύγονται προβλήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή παλαιών προτύπων ιεράρχησης.

Ειδικότερα, η εργασία διερευνά την έννοια του οικιστικού δικτύου αλλά και την οικιστική πολιτική που αναπτύχθηκε στη χώρα τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς το οικιστικό δίκτυο αποτελεί βασική έννοια για την χωροταξία. Γίνεται επίσης σύγκριση με την πολιτική συνοχής του Ευρωπαϊκού χώρου και διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο άλλες ευρωπαϊκές χώρες εναρμονίζονται με αυτή.

Τέλος, η συμβολή της εργασίας έγκειται στη σύνθεση νέων εργαλείων τυπολόγησης των πόλεων, με σκοπό την αναθεώρηση της ιεράρχησης τους καθώς αντιμετωπίζουν νέες προκλήσεις και νέες ευκαιρίες σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Λέξεις Κλειδιά: Οικιστικό Δίκτυο, Αστικές Πολιτικές, Χωροταξικός Σχεδιασμός, Δείκτες, ιεράρχηση

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate the structure of urban network in European and Greek areas, but also to investigate modern parameters that determine the urban hierarchy. Spatial development in the Greek area is evolving from a "monopolar structure" in the 1950s to that of "polycentricity" today. These changes must be considered in the spatial planning process as in this way problems arising from the application of old hierarchy standards are avoided.

In particular, the work explores the concept of the urban network but also the urban policy developed in the country in recent decades, as the urban network is a basic concept for spatial planning. A comparison is also made with the cohesion policy of the European area and the way in which other European countries harmonize with it is explored.

Finally, the contribution of the work lies in the synthesis of new city typology tools, with the aim of revising their ranking as they face new challenges and new opportunities in a constantly changing environment.

Keywords: Urban Network, Urban Policies, Spatial Planning, Indicators, Hierarchy

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	5
Abstract	6
Εισαγωγή.....	11
Κεφάλαιο 1ο: Η Εννοιολογική προσέγγιση του οικιστικού δικτύου.....	14
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η Οικιστική Πολιτική στον Ευρωπαϊκό Χώρο	21
2.1 Ευρωπαϊκές Αστικές Πολιτικές	21
2.2 Το μοντέλο οικιστικής πολιτικής στη Γαλλία.....	44
Κεφάλαιο 3 ^ο : Η οικιστική πολιτική στην Ελλάδα.....	53
Κεφάλαιο 4 ^ο : Η χωροταξική οργάνωση του οικιστικού δικτύου μέσα από τα Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού της χώρας.....	75
4.1 Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός Σήμερα	75
4.2 Οι κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και η Ιεραρχία του οικιστικού δικτύου.....	79
4.3 Οι κατευθύνσεις των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης 2003-2004 και των ΠΧΠ 2018-2021 για το οικιστικό δίκτυο....	87
4.4 Οι διαφορές μεταξύ των χωρικών πλαισίων και η ιεραρχία των οικισμών	92
Κεφάλαιο 5 ^ο : Δείκτες ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου.....	97
5.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά δεικτών.....	98
5.2 Δείκτες Ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου	99
5.2.1. Γεωγραφικοί και Γεωμορφολογικοί Παράγοντες	105
5.2.2 Οικονομικοί Παράγοντες και Διεθνοποίηση της οικονομίας.....	106
5.2.3 Πολιτιστικοί και Δημογραφικοί Παράγοντες.....	108
5.2.4 Καινοτομία- Εκπαίδευση και Τεχνολογικοί Παράγοντες	110
5.2.5 Βιώσιμο, Καινοτόμο και Ασφαλές σύστημα μεταφορών	111
5.2.6 Γεωπολιτικοί παράγοντες	114
5.2.7 Κλιματολογικοί Παράγοντες	114
Κεφάλαιο 6 ^ο : Μία νέα προσέγγιση στη τυπολογία των πόλεων του ελληνικού χώρου.	116
Κεφάλαιο 7 ^ο : Γενικά Συμπεράσματα	122
Βιβλιογραφία.....	124

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
Πίνακας 3.1: Οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του νόμου 4759/2020
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
Πίνακας 4.1 Η ιεράρχηση των οικισμών μέσα από τα ΠΠΧΣΑΑ (2003-2004), τα ΠΧΠ (2018-2021) και του ΓΠΧΣΑΑ του 2008.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5
Πίνακας 5.1: Ορισμοί Κοινωνικών Δεικτών από διαφορετικούς συγγραφείς
Πίνακας 5.2: Χωρικοί Δείκτες ESPON για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6
Πίνακας 6.1: Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ταξινόμησης των πόλεων
Πίνακας 6.2 : Υφιστάμενοι και νέοι προτεινόμενοι σύγχρονοι δείκτες τυπολόγησης του οικιστικού δικτύου

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Διάγραμμα 1.1 :α) Η σχέση προσφοράς- ζήτησης και β) Η περιοχή αγοράς αγαθού
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2
Διάγραμμα 2.1: Η διαχρονική εξέλιξη των οικιστικών πολιτικών της Γαλλίας την περίοδο 1920-2000
Διάγραμμα 2.2: Η διαχρονική εξέλιξη των οικιστικών πολιτικών της Γαλλίας την περίοδο 2000-2014.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
Διάγραμμα 3.1: Η διαχρονική εξέλιξη της οικιστικής πολιτικής της Ελλάδας από το 1923-2020

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Εικόνα 1.1: Οργάνωση Συστήματος ενός τόπου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5
Εικόνα 5.1: Παράγοντες που επηρεάζουν τη τυπολόγηση των πόλεων

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2
Χάρτης 2.1: Τα μητροπολιτικά κέντρα (ΜΕΓΑ) στην Ε.Ε
Χάρτης 2.2 : Οι λειτουργικές Αστικές Περιοχές της Ευρώπης (ΛΑΠ ή FUA) , ESPON 2006
Χάρτης 2.3: Αστικές και Αγροτικές Περιοχές στην Ευρωπαϊκή Ένωση
Χάρτης 2.4: Δευτερεύοντες πόλοι ανάπτυξης στην Ευρώπη, ESPON 2013
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
Χάρτης 3.1 : Ο κύριος αναπτυξιακός άξονας της Ελλάδας
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
Χάρτης 4.1: Πόλεις - Πόλοι και Άξονες Ανάπτυξης
Χάρτης 4.2: Πολυκεντρική και Ισορροπη Χωρική Ανάπτυξη όπως παρουσιάζεται στο Γενικό Πλαίσιο του 2008
Χάρτης 4.3 : Εταιρική Σχέση Πόλης Υπαίθρου

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ / ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	
Α.Ε.Ι.	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΓΡ.Ο.Κ.	Αγροτικά Οικιστικά Κέντρα
ΑΣΤ.Ο.Κ.	Αστικά Οικιστικά Κέντρα
Γ.Ο.Κ.	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
Γ.Π.Σ.	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α.	Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
Ε&Α	Έρευνα και Ανάπτυξη
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Π.Α.	Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης
Ε.Χ.Σ.	Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο
Ζ.Ο.Ε.	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
Κ.Ε.Π.Α.	Κέντρα Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης
ΚΕ.Π.Ε.	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Λ.Α.Π.	Λειτουργική Αστική Περιοχή
Ν.	Νόμος

Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
Ο.Τ.Α.	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Α.Θ.Ε.	Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Ευζώνοι
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Κ.Μ.	Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας
Π.Π.Χ.Σ.Α.Α.	Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
Π.Χ.Π	Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο
Σ.Α.Κ.Χ.	Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου
Σ.Ο.Α.Π.	Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης
Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.	Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης
Τ.Ε.Ι.	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Τ.Χ.Σ.	Τοπικό Χωρικό Σχέδιο
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Υ.Π.ΕΝ.	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.	Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
Υ.Χ.Ο.Π.	Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμών και Περιβάλλοντος
Φ.Ε.Κ.	Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης

ACRONYMS & ABBREVIATIONS	
ANRU	National Agence pour la renovation urbaine
CEMAT	Council of Europe Conference of Ministers
CUC	Contrats urbains de cohésion sociale
DATAR	Délégation à l'aménagement du territoire et à l'action régionale
DIV	Délégation interministérielle à la ville
DSQ	Développement Social Des Quartiers
E.C.	European Commission
ESDP	European Spatial Development Perspective
ESPON	European Spatial Planning Observation Network
HLM	Habitations a loyers moderes
HVS	Habitat et Vie Sociale
MEGA	Megalopolis
PNRU	Pour la Renovation urbaine
ZAC	Zones d'aménagement concrete
ZUP	Zones à Urbaniser en Priorité

Εισαγωγή

Στις μέρες μας, η παγκοσμιοποίηση αλλά και οι ανεξέλεγκτοι ρυθμοί ανάπτυξης έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο αστικό τοπίο. Συγκεκριμένα το οικιστικό δίκτυο αποτελεί μία σημαντική έννοια αλλά και ένα σημαντικό κεφάλαιο για την επιστήμη της χωροταξίας. Οι νέες συνθήκες έχουν συμβάλει στην αλλαγή της μορφής του αστικού χώρου (από μία μονοκεντρική δομή σε αυτή της πολυκεντρικότητας) αλλά και σε νέες ιεραρχίες των δικτύων τους. Επομένως είναι σημαντικό να επανεξετασθεί η δομή των οικισμών λόγω της αστικής ανάπτυξης των τελευταίων δεκαετιών. Το οικιστικό δίκτυο πρωτοεμφανίστηκε ως έννοια μέσα από την θεωρία των Κεντρικών Τόπων του Γερμανού Walter Christaller (1933) και αφορούσε κυρίως τις σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στους οικισμούς. Ωστόσο σήμερα όσο ποτέ ο ρόλος του είναι σημαντικός τόσο σε ιεραρχικό, διοικητικό και λειτουργικό επίπεδο όσο και στον αναπτυξιακό τομέα. Στην Ελλάδα, η κυριαρχία της πρωτεύουσας τις τελευταίες δεκαετίες δείχνει την αδυναμία της κοινωνίας να αλλάξει τα ιεραρχικά πρότυπα των οικισμών και την ανάπτυξη περισσότερων ανταγωνιστικών πόλεων. Όπως αναφέρει και ο Λαμπριανίδης (2010) «όσο περισσότερο ανύπαρκτη είναι μία κοινωνία, τόσο η κατανομή των οικισμών της παρουσιάζει φαινόμενα κυρίαρχης πόλης».

Συγκεκριμένα, η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι είναι οικιστικό δίκτυο;
- Ποια η οικιστική πολιτική στον Ευρωπαϊκό αλλά και στον ελληνικό χώρο;
- Ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν σήμερα την οικιστική κατάταξη της Ελλάδας;
- Ανταποκρίνονται τα κριτήρια ιεράρχησης της χώρας στις σύγχρονες συνθήκες;
- Ποιες κατευθύνσεις δίνονται από τα θεσμικά χωροταξικά πλαίσια της χώρας για το οικιστικό δίκτυο;
- Ποια είναι τα σύγχρονα κριτήρια ιεράρχησης του αστικού συστήματος;
- Γιατί είναι σημαντικό να επαναξιολογούνται τα κριτήρια ιεράρχησης;

Η εργασία διαρθρώνεται σε έξι κεφάλαια εκτός των γενικών συμπερασμάτων. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρει τους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς για το οικιστικό δίκτυο τόσο στην ελληνική όσο και στην ξένη βιβλιογραφία από μελετητές, ακαδημαϊκούς κ.α.. Το οικιστικό δίκτυο ορίζεται ως «το σύνολο των αλληλεξαρτώμενων οικισμών που περιλαμβάνονται σε μία χωρική ενότητα (χώρα κλπ.)», (Γεμενετζή Γ., 2011). Η ταξινόμηση τους σε ένα ιεραρχικό δίκτυο από το μικρότερο έως το μεγαλύτερο γίνεται με σκοπό να επιτευχθούν

στόχοι όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, η ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης πόλης υπαίθρου, γενικότερα η δημιουργία σχέσεων μεταξύ των πόλεων κ.α.. Στη συνέχεια ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο όπου αναφέρονται πολιτικές για το οικιστικό δίκτυο μέσα από ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με την συνοχή του Κοινοτικού Χώρου (ESPON, Σ.Α.Κ.Χ.). Επίσης, γίνεται αναφορά στο Γαλλικό υπόδειγμα ανάπτυξης πολιτικών με σκοπό την οικιστική ανάπτυξη. Η Γαλλία είναι μία από τις χώρες που μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα αποκέντρωσης αφού το κράτος παραχώρησε δύναμη στους περιφερειακούς και τοπικούς φορείς για την αστική ανάπτυξη των πόλεων (εκτός της πρωτεύουσας του Παρισιού), αλλά και την αντιμετώπιση σημαντικών προβλημάτων όπως η περιθωριοποίηση- κοινωνικός αποκλεισμός, η μετανάστευση, τα γκέτο κλπ.. Με τη βοήθεια της DATAR το κράτος αποδεσμεύτηκε από το πλήθος των υποχρεώσεων, ενώ η ίδια βοήθησε σημαντικά σε γραφειοκρατικά θέματα (είχε εξουσία), ενώ οι δράσεις τις κινούνταν παράλληλα με το κράτος (εξασθένιση της δύναμης της λόγω των πολιτικών αλλαγών).

Στο τρίτο κεφάλαιο διερευνάται η εξέλιξη της οικιστικής πολιτικής στην Ελλάδα και η προσαρμογή της στα νέα πρότυπα ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου. Εξετάζεται επίσης εάν έχουν συμπεριληφθεί στα εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού επίκαιρα κριτήρια για την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου όπως το κλίμα, οι έδρες πολυεθνικών εταιρειών κ.α. που θα ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες και προκλήσεις. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση και σύγκριση της χωροταξικής οργάνωσης μέσα από τα θεσμοθετημένα εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας όπως το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αλλά και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια του 2003 με τα αναθεωρημένα του 2018. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη σύγκριση των παραπάνω χωροταξικών σχεδίων ενώ αποτυπώνονται σε μορφή πίνακα οι διαφορές τους ως προς την ιεράρχηση των οικισμών. Ως βασικό συμπέρασμα τίθεται η αδυναμία των υφιστάμενων δεικτών ιεράρχησης (πληθυσμιακό μέγεθος και οι ελάχιστες λειτουργικές υποδομές) καθώς πολλές πόλεις (στον ηπειρωτικό και νησιωτικό χώρο) υποβαθμίζονται λόγω του μικρού πληθυσμιακού τους μεγέθους ενώ παρουσιάζουν άλλα δυνατά χαρακτηριστικά όπως ο τουρισμός, η παραγωγικότητα τους, η πολιτιστική κληρονομιά κ.α..

Επιπρόσθετα το πέμπτο κεφάλαιο επιχειρεί να δημιουργήσει μία βάση νέων κριτηρίων ιεράρχησης των οικισμών της χώρας μέσα από διεθνείς οργανισμούς που αναφέρονται στη δομή των πόλεων. Οι δείκτες αυτοί είναι κυρίως οικονομικοί (ενιαία αγορά στον Ευρωπαϊκό χώρο και ανάπτυξη σχέσεων σε διεθνές επίπεδο, παραγωγική εξειδίκευση κλπ.), τεχνολογικής ανάπτυξης και έρευνας (ερευνητικά κέντρα, εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, απασχολούμενοι στο συγκεκριμένο κλάδο κλπ.), υποδομών μεταφοράς (σημαντικό ρόλο στη συνδεσιμότητα με τον εθνικό και διεθνή χώρο) κ.α.. Επίσης, επιχειρεί να βάλει τις βάσεις για τη διερεύνηση του αστικού συστήματος και τη σχέση τους με το ευρωπαϊκό αστικό σύστημα. Τέλος, στο έκτο

κεφάλαιο προτείνεται μία νέα βάση δεδομένων για την τυπολόγηση των πόλεων στην Ελλάδα, ενώ τέλος παρατίθενται συμπεράσματα και παρατηρήσεις που προκύπτουν από την παραπάνω μελέτη με ιδιαίτερη έμφαση στα νέα κριτήρια και τις ανάγκες που συμβάλλουν στη σύγχρονη κατηγοριοποίηση των οικισμών.

Κεφάλαιο 1ο: Η Εννοιολογική προσέγγιση του οικιστικού δικτύου

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην έννοια του οικιστικού δικτύου, καθώς τα τελευταία χρόνια έχει απασχολήσει έντονα τους ερευνητές, με αποτέλεσμα τη διερεύνηση της βιβλιογραφίας του. Το δίκτυο των πόλεων αντιμετώπισε σημαντικές αλλαγές στα πρότυπα ανάπτυξης κατά την διάρκεια της διαχρονικής του εξέλιξης. Τον 19ο αι. εντοπίζονται οι πρώτες προσπάθειες που εξηγούν τον τρόπο εξέλιξης των οικισμών. Το οικιστικό δίκτυο είναι ένα από τα βασικά ζητήματα της χωρικής οργάνωσης. Σύμφωνα με τον Οικονόμου (2010), το οικιστικό δίκτυο αποτελεί ένα από τα πρώτα και κύρια αντικείμενα που οδήγησαν στην επέκταση του χωρικού σχεδιασμού στις μεγαλύτερες γεωγραφικές κλίμακες με τη διαμόρφωση πολιτικών οικιστικού δικτύου.

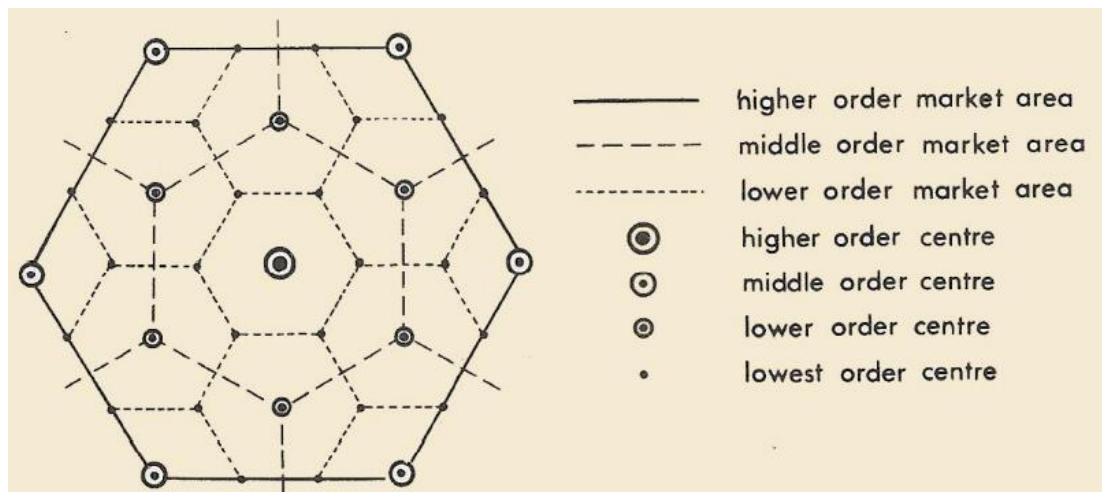
Το αστικό σύστημα αναφέρεται σε μοντέλα χωροθέτησης πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όμως για πρώτη φορά τονίζετε στο μοντέλο των κεντρικών τόπων. Να τονισθεί βέβαια πως υπήρξαν μοντέλα όπως αυτό που προαναφέρθηκε όπου ασχολήθηκαν περισσότερο με την έννοια του δικτύου των οικισμών και άλλα λιγότερο. Ο Γερμανός γεωγράφος W. Christaller το 1933 με την θεωρία των κεντρικών τόπων και στην συνέχεια ο Γερμανός οικονομολόγος A. Losch το 1940, στην προσπάθεια του να εμπλουτίσει την παραπάνω θεωρία, αναφέρουν τον όρο του αστικού δικτύου. Ουσιαστικά η θεωρία των Κεντρικών Τόπων είναι μία γεωγραφική θεωρία που αναπτύχθηκε το 1933 από τον Walter Christaller στα πλαίσια της διδακτορικής του διατριβής. Η θεωρία του αποβλέπει να εξηγήσει τον αριθμό, το μέγεθος και τη χωροθέτηση των οικισμών σε ένα αστικό σύστημα (Ανδρικοπούλου, 2010). Σύμφωνα με τον Γερμανό γεωγράφο οι κεντρικοί τόποι ιεραρχούνται σε πυραμιδοειδή μορφή με τον εξής τρόπο:

1. στο πάνω μέρος της πυραμίδας ανήκουν τα μεγάλα περιφερειακά κέντρα και οι μητροπόλεις
2. ακολουθούν τα αστικά κέντρα
3. οι μικρές πόλεις
4. και στο τέλος στο κάτω μέρος της πυραμίδας ανήκουν οι μικροί οικισμοί

Οι θέσεις των παραπάνω οικισμών εξυπηρετούν ομοιόμορφα τους καταναλωτές του χώρου δηλαδή οι μικροί οικισμοί εξυπηρετούν τους καταναλωτές της γύρω περιοχής, οι λιγότερο μικρές πόλεις λειτουργούν ως τόποι αγοράς για ένα πλήθος οικισμών κ.ο.κ.,

έως τα μητροπολιτικά κέντρα που καλύπτουν την περιφέρεια ή το σύνολο της χώρας δηλαδή τον εθνικό χώρο.

Εικόνα 1.1: Οργάνωση Συστήματος ενός τόπου

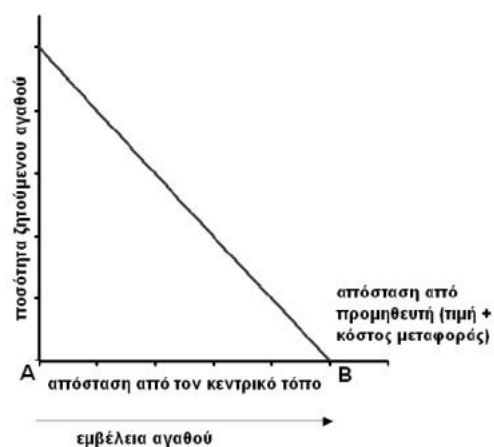

Πηγή: Bradford & Kent, Human Geography: Theories and their applications, 1978

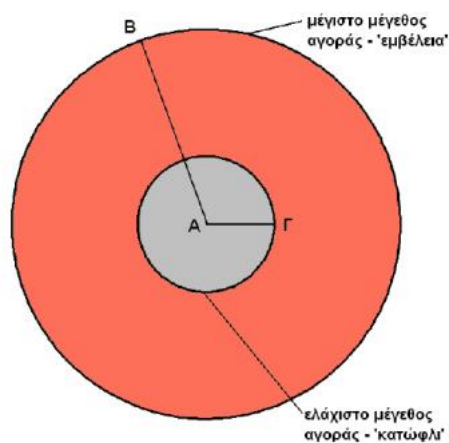
Στη συνέχεια ο Christaller κάνει κάποιες βασικές παραδοχές ώστε να καταλήξει στη τελική του θεωρία. Οι παραδοχές αυτές είναι ως προς τον χώρο, ο οποίος θεωρείται ως μία επίπεδη, ομοιογενής και απεριόριστη επιφάνεια με ομοιόμορφη κατανομή του πληθυσμού. Η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και η ζήτηση των αγαθών και υπηρεσιών θεωρείται παρόμοια ενώ σύμφωνα και με την παραπάνω ιεραρχία του χώρου εξυπηρετούνται από τον πλησιέστερο κεντρικό τόπο. Όσον αφορά τις μετακινήσεις των καταναλωτών είναι ίδια αλλά και εύκολη για όλους ενώ το κόστος είναι ανάλογο της απόστασης η οποία αποτελεί και την μόνη μεταβλητή του μοντέλου. Επομένως, οι οικισμοί είναι οι «Κεντρικοί Τόποι» οι οποίοι προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες κυρίως τριτογενών δραστηριοτήτων (μεταποίηση, εμπόριο). Στη συνέχεια δίνονται δύο ορισμοί της εμβέλειας και του κατώφλιου, η εμβέλεια ή ακτίνα αγοράς του αγαθού (range) είναι η απόσταση από τον κεντρικό τόπο μέχρι το σημείο που μηδενίζεται η ζήτηση ενώ κατώφλι ή αφετηρία αγοράς ενός αγαθού είναι μέχρι το σημείο εκείνο όπου η επιχείρηση είναι βιώσιμη δηλαδή τα κέρδη με τα κόστη της εξισορροπούνται. Αντίθετα, έχει ζημία από τον κεντρικό τόπο μέχρι το κατώφλι ενώ κέρδος όταν λειτουργεί έξω από τα όρια του σημείου αυτού.

Διάγραμμα 1.1 :α) Η σχέση προσφοράς- ζήτησης και β) Η περιοχή αγοράς αγαθού

α) Μείωση της ζήτησης με την απόσταση

β) ελάχιστο και μέγιστο μέγεθος

Πηγή: (Ανδρικοπούλου, 2009)

Τέλος η θεωρία των κεντρικών τόπων εφαρμόστηκε για τη διερεύνηση θεμάτων που αφορούν κυρίως την ταξινόμηση και ιεράρχηση των οικισμών αλλά και τη συμπεριφορά των κατοίκων τους ως προς τις μετακινήσεις στα πλησιέστερα τοπικά εμπορικά κέντρα. Δοκιμάστηκε επίσης στην ενδο-αστική κλίμακα για τη διερεύνηση της ιεραρχίας των τοπικών αγοραστικών κέντρων με εστία το κέντρο της πόλης (Ανδρικοπούλου, 2010).

Κάποια σημαντικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την θεωρία των κεντρικών τόπων είναι ότι εστιάζει στο πως θα λειτουργούσε ορθά αλλά και αποτελεσματικά το δίκτυο των οικισμών και δεν εστιάζει σε καθημερινά προβλήματα που υφίστανται σχεδόν πάντα αλλά διαμορφώνει τις ιδανικές συνθήκες ώστε να εξάγει κάποια εξίσου σημαντικά συμπεράσματα. Τέλος, είναι μία θεωρία η οποία δεν μπορεί να προσαρμοστεί στις σύγχρονες ανάγκες και προβληματισμούς που προκύπτουν καθημερινά αφού δεν μπορούν να εισαχθούν νέες μεταβλητές στο μοντέλο αυτό, παρόλα αυτά δεν παύει να είναι μία θεωρία κλειδί για την ιεράρχηση του δικτύου των οικισμών.

Ακολούθησαν διάφορες προσεγγίσεις με αφορμή την παραπάνω θεωρία. Μερικοί από τους επιστήμονες (φυσικοί, μαθηματικοί, κοινωνιολόγοι κ.α.) που ασχολήθηκαν ήταν ο Berry (1961, 1964, 1967), ο Bourne (1978, 1984), ο Pred (1973, 1977) κ.α. οι οποίοι βελτίωσαν την έννοια του συστήματος των κεντρικών τόπων ενώ άρχισε να αναπτύσσεται και η έννοια του αστικού συστήματος (ή οικιστικού δικτύου). Επίσης ο όρος της αλληλεπίδρασης (κοινωνική, οικονομική, χρηματοοικονομική, ενημερωτική

κ.α.) μεταξύ των αστικών τόπων απασχόλησε σημαντικά τους ερευνητές από τις πρώτες θεωρίες που έκαναν αναφορά στα αστικά συστήματα καθώς όπως φαίνεται αποτελεί τον συνδετικό κρίκο που διατηρεί το σύστημα ενωμένο. Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με το Neil Smith (1984/2008) και μία προσέγγιση της πολιτικής οικονομίας το αστικό σύστημα αναπτύσσεται όσο αυξάνεται και η δυναμική της παραγωγής. Αντίθετα από την θεωρία του Christaller όπου η κινητήρια δύναμη είναι η δυναμική της κατανάλωσης, ο Smith υποστηρίζει ότι είναι η παραγωγή είναι το πλεονέκτημα για την ανάπτυξη ενός αστικού συστήματος. Επίσης ορίζει την αστική κλίμακα από τη χωρική έκταση της αγοράς εργασίας και τις μετακινήσεις των ανθρώπων με σκοπό την εργασία. Συμπεραίνοντας, οι παραπάνω θεωρίες διαφέρουν σε σημεία όπως:

- η σημαντικότερη επιρροή του αστικού συστήματος είναι η δυναμική της κατανάλωσης για τον Christaller και η δυναμική της παραγωγής για το Smith
- η έκταση της αστικής κλίμακας η οποία εξαρτάται είτε από την εμβέλεια αγαθών και υπηρεσιών που ο κάθε κεντρικός τόπος προσφέρει για την πρώτη θεωρία ενώ η δεύτερη εξαρτάται από τη χωρική έκταση της αγοράς εργασίας σύμφωνα με το Smith
- Τέλος, οι μετακινήσεις σχετίζονται είτε με την αγορά και την κατανάλωση είτε με την εργασία.

Επιπλέον η ιεραρχία των αστικών κέντρων αναφέρεται το 1939 από τον γεωγράφο Mark Jefferson. Ο Jefferson χρησιμοποιεί για πρώτη φορά τον όρο «κυρίαρχη πόλη» ή «πρωτεύουσα πόλη» ή «δεσπόζουσα πόλη» όπου αναφέρεται στη μεγαλύτερη πόλη με διαφορά από οποιαδήποτε άλλη στην αστική ιεραρχία. Ως ορισμός δόθηκε ότι πρέπει να είναι τουλάχιστον δύο (2) φορές μεγαλύτερη αλλά και σημαντική από οποιαδήποτε άλλη πόλη. Πιο αναλυτικά, ως σημαντική εννοεί ως προς την οικονομία, τη πολιτική, το πολιτισμό ή την εκπαίδευση. Για παράδειγμα στον Ευρωπαϊκό χώρο υπάρχουν αρκετές «κυρίαρχες πόλεις». Μερικές από τις πόλεις αυτές είναι το Λονδίνο, το Παρίσι, το Όσλο, η Βουδαπέστη, η Κοπεγχάγη κ.α.. Συγκεκριμένα για την Ελλάδα η «δεσπόζουσα πόλη» είναι η Αθήνα ενώ η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη είναι αυτή της Θεσσαλονίκης.

Το 1969 ο J. Gottmann, δίνει ένα νέο ορισμό για την Μεγαλόπολη (Megapolis), η οποία απαρτίζεται από ένα σύνολο διασυνδεδεμένων πόλεων με το συνολικό πληθυσμό

τους να ξεπερνά τα 25 εκατομμύρια κατοίκους. Ουσιαστικά ο Gottmann διατυπώνει ένα νέο ορισμό για ένα νέο μέγεθος του αστικού δικτύου, ενώ η έρευνα του πραγματοποιήθηκε στη Βορειοανατολική Μεγαλόπολη της Αμερικής στη κλίμακα της περιφέρειας. Υποστηρίζει ότι σε αυτή συγκεντρώνονται οι περισσότερες λειτουργίες όπως το εμπόριο, η βιομηχανία και η εκπαίδευση ενώ την χαρακτηρίζει ως «κύριο δρόμο της χώρας». Επίσης οι ανθρώπινες μετακινήσεις με το αυτοκίνητο εντός της Μεγαλόπολης συμβάλλουν στη συνέχεια των πόλεων και των διοικητικών ορίων των περιφερειών ενώ τα έργα υποδομών όπως είναι οι δρόμοι, οι εκτεταμένες οικιστικές ζώνες ή και άλλες υποδομές συνεχώς ελαχιστοποιούν τον ελεύθερο χώρο και χώρο πρασίνου με αποτέλεσμα να την αστικοποίηση των περιοχών. Τέλος, όπως διαπιστώνεται ο Gottmann προσπάθησε να περιγράψει το φαινόμενο της αστικής διάχυσης όπου τον ώθησε να αναπτύξει και άλλους ορισμούς όπως αυτόν της Μεγαλόπολης, βέβαια η διάκριση του χώρου ως αστικού ή αγροτικού δεν συνέβαλαν σημαντικά στην ανάδειξη της σχέσης των αστικών δομών με την περιφέρεια η οποία αναπτύσσεται μέσα από τα έργα υποδομών που κατασκευάζονται με σκοπό την εξυπηρέτηση μιας Μεγαλόπολης.

Το 1989 ο Mumford αναφέρει πως: «η πόλη, είναι το σημείο συγκέντρωσης της μέγιστης δύναμης και του πολιτισμού μιας κοινότητας», «η μορφή και το σύμβολο μιας ολοκληρωμένης κοινωνικής σχέσης», το έμβλημα ίσως της πολιτισμένης ουσιαστικά ζωής». Επιπλέον παρομοιάζει τη μητρόπολη με ιστό αράχνης όπου ο ιστός είναι τα δίκτυα μεταφορών (δρόμοι) και η μητρόπολη είναι η αράχνη στο κέντρο του ιστού, ενώ τέλος αναφέρει τις γύρω περιοχές που αναπτύσσονται λόγω της μικρής απόστασης από την μητρόπολη ως «άμορφη μάζα και καρκινοειδή επέκταση».

Να τονισθεί βέβαια πως τα παραπάνω μοντέλα κάνουν κυρίως αναφορά σε ένα μονοκεντρικό μοντέλο όπου πλέον δεν είναι κατάλληλο για διερεύνηση των οικιστικών δικτύων, επομένως εξετάζεται το ενδεχόμενο της πολυκεντρικής ανάπτυξης δηλαδή της ομοιόμορφης ανάπτυξης του χώρου, ανεξάρτητα από το μέγεθος (χώρα, πόλη, περιφέρεια) ή την ύπαρξη λειτουργιών και δραστηριοτήτων. Η πολυκεντρικότητα είναι ένα εργαλείο ανάλυσης του οικιστικού δικτύου για τους επιστήμονες ενώ ταυτόχρονα αποτελεί κατεύθυνση χωρικής ανάπτυξης (Γεμεντζή, Γ. 2011).

Οι Dieleman και Faludi (1998) σε μία επιστημονική τους έρευνα αναφέρουν τον όρο πολυπυρηνική μητροπολιτική περιοχή (polynucleated metropolitan region) όπου

εννοείται μία μεγάλη αστική περιοχή που δεν περιέχει πρωτεύον πόλη ενώ περιγράφει ομάδες πόλεων στη Βορειοδυτική Ευρώπη που λειτουργούν ως μια ενιαία λειτουργική ενότητα (Γεμενετζή, 2011). Συγκεκριμένα παραδείγματα πολυκεντρικών αστικών περιοχών που αναφέρονται στην έρευνα είναι:

- Το Φλαμανδικό Διαμάντι (Flemish Diamond) του Βελγίου
- Η περιοχή Rhine-Ruhr στη Γερμανία
- Η περιοχή Padua-Treviso-Venice στη Βόρεια Ιταλία

Συγκεκριμένα για το Φλαμανδικό Διαμάντι εξετάστηκε η δυναμική των αστικών δικτύων του ενώ τέθηκαν πέντε βασικά κριτήρια για την εξέτασή τους:

- η ποιότητα των ίδιων των αστικών περιοχών
- η συμπληρωματικότητα των αστικών περιοχών που ανήκουν στο δίκτυο
- οι ροές αγαθών, ανθρώπων και πληροφοριών μεταξύ των αστικών περιοχών (οι υπεραστικές σχέσεις)
- οι φυσικοί δεσμοί μεταξύ των αστικών περιοχών
 - ⇒ οι διασυνδεόμενες συνδέσεις υποδομής
 - ⇒ οι φυσικοί σύνδεσμοι δόμησης
- διάφορες μορφές οργανωτικών δεσμών μεταξύ αστικών περιοχών: εύκολοι σύνδεσμοι διασύνδεσης για διαβούλευση, συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών.

Ως αποτέλεσμα προέκυψε πως κάλυπτε τα τέσσερα από τα πέντε κριτήρια με αποτέλεσμα το Φλαμανδικό Διαμάντι να μην αποτελεί δίκτυο καθώς δεν υπάρχουν οργανωτικοί δεσμοί μεταξύ των οικιστικών περιοχών. Ωστόσο οι Dieleman και Faludi (1998) για πρώτη φορά αναφέρουν την πολυκεντρική αστική ανάπτυξη για μία μεγαλύτερη κλίμακα καθώς όπως υποστήριξαν οι περιοχές όπως το Φλαμανδικό Διαμάντι (Flemish Diamond), Rhine-Ruhr και Randstad με τις μεταξύ τους μικρότερες περιοχές οι οποίες είναι σε μικρότερο βαθμό αστικοποιημένες τα επόμενα χρόνια θα συγχωνευθούν σε ένα πολυπυρηνικό αστικό πεδίο αποτελώντας μία μακρο-πολυπυρηνική περιοχή (macro-polynucleated metropolitan region). Το πολυπυρηνικό αστικό πεδίο ουσιαστικά περιγράφει ένα εν δυνάμει πολυκεντρικό δίκτυο που αποτελείται από δίκτυα πόλεων και μπορεί να ανταγωνιστεί παγκόσμιες πόλεις όπως αυτή του Παρισιού ή του Λονδίνου (Γεμενετζή:121, 2011)

Παρακάτω παρατίθενται ορισμοί που έχουν δοθεί κατά καιρούς για το οικιστικό δίκτυο. Ο πρώτος ορισμός σύμφωνα με τον Έλληνα ακαδημαϊκό Μ. Αγγελίδη (1994), οικιστικό δίκτυο ορίζεται το σύνολο των αλληλεξαρτώμενων κέντρων που περιλαμβάνονται σε μία περιφέρεια, σε μία χώρα ή σε ένα σύνολο χωρών. Ο δεύτερος ορισμός αλλά και ο πιο πρόσφατος είναι αυτός της ακαδημαϊκού Γ. Γεμενετζή (2011) η οποία ορίζει το οικιστικό δίκτυο ως ένα σύνολο αλληλεξαρτώμενων κέντρων που περιλαμβάνονται σε μία χωρική ενότητα. Από την άλλη πλευρά, η Λεοντίδου - Γεράρδη (1975) περιγράφει τους οικισμούς μιας γεωγραφικής ενότητας και τις συνδέσεις μεταξύ αυτών λέγοντας ότι «το σύνολο των οικισμών ενός χώρου μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πλέγμα, του οποίου οι κόμβοι είναι οι οικισμοί και οι συνδέσεις οι διάφορες σχέσεις μεταξύ τους». Αναλυτικά, τα δομικά στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του οικιστικού δικτύου είναι:

1) Τα κέντρα

Τα κέντρα είναι αυτά που στην πραγματικότητα αποτελούν τους κόμβους του οικιστικού δικτύου. Κάθε κέντρο, μικρό ή μεγάλο, έχει και την δική του εμβέλεια εξυπηρέτησης. Η ταξινόμηση τους προκύπτει από μία κάθετη ιεραρχικά ανεπτυγμένη δομή, διαφορετικών βαθμίδων. Το πληθυσμιακό μέγεθος είναι ένας σημαντικός παράγοντας της ταξινόμησης των κέντρων, όπου ανάλογα και με τη χωρική ενότητα μελέτης του οικιστικού δικτύου μπορεί να αναφέρονται σε:

- Αγροτικούς ή μικρές πόλεις
- Ημιαστικούς ή μεσαίες πόλεις
- Αστικούς οικισμούς
- ή Μητροπόλεις σε ένα εθνικό/περιφερειακό σύστημα κ.ο.κ

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο πληθυσμός παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς συσχετίζεται σημαντικά με μία σειρά λειτουργιών ή αλλιώς δραστηριότητες εξυπηρέτησης. Οι δραστηριότητες αυτές αφορούν τομείς όπως το λιανικό εμπόριο, την αναψυχή και την εκπαίδευση.

2) Οι αλληλεξαρτήσεις ή δικτυώσεις

Η έννοια της δικτύωσης περιγράφει τις σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ των κέντρων. Προσδιορίζεται από δύο κατηγορίες δικτύων:

α) αυτή που βασίζεται στην έννοια της χωρικής/γεωγραφικής γειννίαςης και περιγράφεται από τα σταθερά δίκτυα υποδομών και τις ροές που πραγματοποιούνται λόγω των δικτύων αυτών και

β) αυτή που βασίζεται στην ανταλλαγή άυλων ροών και πληροφοριών και στα δίκτυα συνεργασίας. Οι σχέσεις ανάμεσα στα κέντρα μπορούν να βασίζονται στο διαφορετικό βαθμό του μεγέθους και της λειτουργικής εξειδίκευσης ενώ διαχωρίζονται αντίστοιχα σε ασύμμετρες (ή κάθετες), υποδηλώνοντας ιεράρχηση, (π.χ. βάσει της ιεραρχημένης κατανομής των λειτουργιών) και συμμετρικές (ή οριζόντιες) εξαρτήσεις, υποδηλώνοντας ισοδυναμία των κέντρων.

Τέλος, το οικιστικό δίκτυο εξελίσσεται και αλλάζει συνεχώς, γι' αυτό με το πέρασμα των χρόνων παρατηρούνται αλλαγές στους ορισμούς του αλλά και στους παράγοντες που το διαμορφώνουν.

Κεφάλαιο 2^ο: Η Οικιστική Πολιτική στον Ευρωπαϊκό Χώρο

2.1 Ευρωπαϊκές Αστικές Πολιτικές

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ή όπως αναφέρεται στην ξένη βιβλιογραφία CEMAT (Council of Europe Conference of Ministers) ιδρύθηκε την δεκαετία του '60 ενώ συγκεντρώνει εκπροσώπους από όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης με ένα κοινό στόχο: την βιώσιμη χωρική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου. Είναι ένα συμβούλιο για την εξέταση θεμάτων για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και μία πλατφόρμα ανταλλαγής γνώσεων και πληροφοριών μεταξύ των υπεύθυνων. Σημαντικό γεγονός αποτελεί η διάδοση της πληροφορίας, ενώ αποτελεί το μόνο πλαίσιο για την πανευρωπαϊκή συνεργασία όσον αφορά τις πολιτικές χωρικής ανάπτυξης. Το πρώτο συμβούλιο που τέθηκαν προβληματισμοί για τον χωροταξικό σχεδιασμό είναι το 1970 στη Βόννη, βέβαια το ζήτημα αυτό είχε απασχολήσει νωρίτερα τους Συμβούλους της Ευρώπης και συγκεκριμένα τον Μάϊο του 1968 σε μία ιστορική έκθεση με όνομα : «Περιφερειακός Σχεδιασμός- ένα ευρωπαϊκό πρόβλημα». Μετά το γεγονός αυτό εγκρίθηκαν πολλά κείμενα που στοχεύουν στην διαμόρφωση πολιτικών χωρικής ανάπτυξης του ευρωπαϊκού χώρου. Το 2006, στην 14^η συνεδρίαση των συμβούλων της Ευρώπης οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για θέματα χωροταξικού και περιφερειακού σχεδιασμού, στην Λισαβόνα της Πορτογαλίας παρουσίασαν ένα λεξικό σχετικά με την χωροταξική ανάπτυξη. Το συγκεκριμένο λεξικό συντάχθηκε στα πλαίσια των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης όπου προσδιορίζονται εκφράσεις και έννοιες που

χρησιμοποιούνται στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι έννοιες και οι εκφράσεις αυτές είναι ευρέως χρησιμοποιούμενες ενώ πολλές από αυτές χρειάζονται διευκρινήσεις καθώς έχουν εξελιχθεί με το πέρασμα των χρόνων. Παρακάτω παρατίθενται οι έννοιες της αστικής/οικιστικής δομής, της αστικής περιοχής των μητροπολιτικών περιοχών αλλά και της αγροτικής περιοχής/υπαιθρου. Αναλυτικότερα οι ορισμοί είναι:

Αστική δομή/οικιστική δομή

Οι αστικές δομές χαρακτηρίζονται από τα κύρια στοιχεία και τις λειτουργίες που υπάρχουν εντός της αστικής ζώνης, όπως η μορφολογία της πόλης (συμπαγής ή διάχυτη, με έναν ή πολλαπλούς πυρήνες), η κατανομή των αστικών περιοχών ανάλογα με την ηλικία (μεσαιωνικές, μεταπολεμικές κτλ.) ή τις βασικές λειτουργίες τους (εμπορικές, οικιστικές, βιομηχανικές, αναψυχής κ.ά.) ή την κοινωνική τους διαστρωμάτωση (φτωχές και εγκαταλελειμμένες περιοχές, μεσοαστικές περιοχές, περιοχές με υψηλό ποσοστό μεταναστών κ.ά.), τα κύρια χαρακτηριστικά των αξόνων μεταφορών και επικοινωνιών (οδικά συστήματα, συστήματα δημόσιων μεταφορών). Η δομή του οικιστικού δικτύου αφορά τα χαρακτηριστικά της κατανομής μεγάλων και μεσαίων πόλεων, χωριών, μικρών κοινοτήτων κτλ. Με αυτή την έννοια, μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα στα εξής: αστικά συμπλέγματα (διάφοροι οικισμοί οργανωμένοι γύρω από μια κυρίαρχη μητροπολιτική ζώνη), διάσπαρτοι οικισμοί (ομοιογενής κατανομή μικρών και μεσαίων αστικών οντοτήτων σε μια περιοχή), πολυκεντρικά συστήματα (οργάνωση μιας περιοχής γύρω από πολυάριθμες αστικές οντότητες), δίκτυα πόλεων (αστικές οντότητες με ισχυρή αλληλεξάρτηση αλλά χωρίς γεωγραφική συνέχεια), αστικά πολεοδομικά συγκροτήματα (ομάδες διαφόρων αστικών οντοτήτων σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους).

Αγροτική περιοχή / Ύπαιθρος

Οι αγροτικές περιοχές είναι αραιοκατοικημένες περιοχές χωρίς σημαντικές μεγάλες πόλεις ή κοινότητες. Με τον όρο "ύπαιθρος" εννοούμε ορισμένες μορφές τοπίων και χρήσεων γης όπου η γεωργία και οι φυσικές εκτάσεις έχουν πρωτεύοντα ρόλο. Ο οικονομικός ιστός των αγροτικών περιοχών γίνεται όλο και πιο πολυδιάστατος. Αν και η γεωργία εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο σε πολλές αγροτικές περιοχές, έχουν κάνει την εμφάνισή τους και άλλες πηγές εισοδήματος, όπως ο αγροτουρισμός, οι μεταποιητικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, η οικιστική οικονομία (εγκατάσταση συνταξιούχων), η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας κ.ά. Πολλές αγροτικές περιοχές

είναι πολύ-λειτουργικές και ορισμένες από αυτές βρίσκονται υπό την επιρροή μητροπολιτικών ζωνών και μεγάλων πόλεων καθώς οι υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών βελτιώνονται διαρκώς.

Αστική περιοχή

Αστική περιοχή είναι μια περιοχή η οποία γεωγραφικά αποτελεί μέρος μια μεγάλης ή μεσαίου μεγέθους πόλης και χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό δομημένων επιφανειών, μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα, υψηλή συγκέντρωση θέσεων απασχόλησης και πυκνό δίκτυο μεταφορών και άλλων υποδομών (σε αντιδιαστολή με τις αγροτικές περιοχές). Οι αστικές περιοχές μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν και αδόμητες περιοχές, οι οποίες χρησιμοποιούνται συνήθως για τις ανάγκες αναψυχής των κατοίκων των πόλεων.

Μητροπολιτική Περιοχή

Μητροπολιτική περιοχή είναι ένα οικιστικό σύστημα που αποτελείται από μια μεγάλη πόλη (με προάστια) και τις παρακείμενες ζώνες επιρροής της, που μπορεί να περιλαμβάνει αστικά κέντρα διαφορετικών μεγεθών. Αυτές οι παρακείμενες ζώνες είναι γενικά η λεγόμενη ζώνη μετακίνησης. Οι διάμεσοι ανοιχτοί χώροι αποτελούν επίσης μέρος της μητροπολιτικής περιοχής. Μια μητροπολιτική περιφέρεια θεωρείται γενικά ως περιοχή (στη διοικητική ή γεωγραφική έννοια) που κυριαρχείται από μια σημαντική μητροπολιτική περιοχή. Σε χωρικούς όρους, η έκτασή της είναι επομένως ευρύτερη από αυτή της μητροπολιτικής περιοχής, αλλά σε ορισμένες ερμηνείες που έχουν οι δύο έννοιες μητροπολιτική περιοχή και μητροπολιτική περιφέρεια είναι παρόμοιες έννοιες.

Η Ευρωπαϊκή χωρική ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα το οποίο απασχόλησε τους Ευρωπαίους αρκετά χρόνια πριν. Οι πρώτες προσπάθειες για τη διαμόρφωση μίας ενιαίας χωροταξικής πολιτικής ήταν μέσω των κειμένων: «ΕΥΡΩΠΗ 2000» προοπτικές ανάπτυξης του κοινοτικού εδάφους και «ΕΥΡΩΠΗ 2000+» (Λουκάκης Π., 2012). Βέβαια το πρώτο οργανωμένο επίσημο σχέδιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την οργάνωση του ευρωπαϊκού χώρου ήταν το: «Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου» (European Spatial Development Perspective, ESDP ή Σ.Α.Κ.Χ.). Το 1999 μετά από μία δεκαετία συζητήσεων και διαβουλεύσεων μεταξύ των κρατών μελών και των υπουργών χωροταξίας το σχέδιο δημοσιεύτηκε και είχε ενδεικτικό και όχι δεσμευτικό χαρακτήρα για τα κράτη-μέλη της Ευρώπης. Το ΣΑΚΧ θέτει στόχους και

δίνει κατευθύνσεις με στόχο την επίτευξη ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης του χώρου της Ένωσης. Το σχέδιο αποτελείται από δύο μέρη:

- Το πρώτο μέρος αφορά προτάσεις πολιτικής χωροταξικής ανάπτυξης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής
- Το δεύτερο μέρος έχει ενημερωτικό χαρακτήρα όσον αφορά χωροταξικά ζητήματα ευρωπαϊκής σημασίας, αλλά και τις τάσεις- προοπτικές του ευρωπαϊκού χώρου για χωροταξική ανάπτυξη (περιβαλλοντικές τάσεις, γεωγραφικά χαρακτηριστικά κ.α.)

Συγκεκριμένα για το οικιστικό δίκτυο το Σ.Α.Κ.Χ υπογραμμίζει:

- Την εξέλιξη των αστικών περιοχών
- Την εξέλιξη των αγροτικών ζωνών

Τέλος, θέτει τους ακόλουθους πολιτικούς στόχους για τον Ευρωπαϊκό κοινοτικό χώρο:

- Πολυκεντρική χωροταξική ανάπτυξη και νέα σχέση αστικού- αγροτικού χώρου

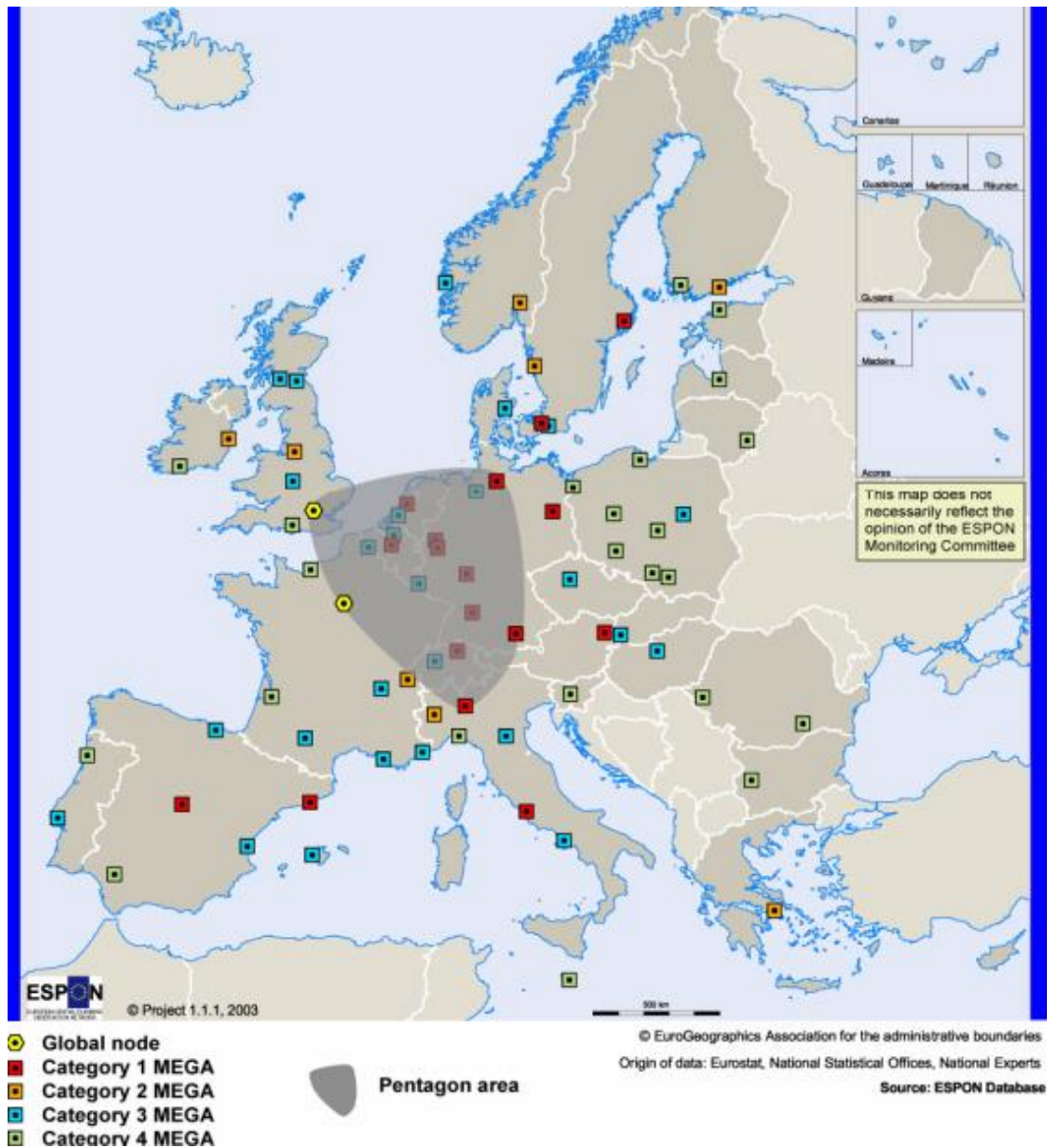
Οι κύριες επιλογές πολιτικής για την επίτευξη του στόχου αυτού περιλαμβάνουν την ενδυνάμωση του παγκόσμιου οικονομικού ρόλου των ευρωπαϊκών μητροπολιτικών περιοχών, την ενδυνάμωση ενός πολυκεντρικού και πιο ισόρροπου συστήματος μητροπολιτικών περιφερειών, συγκροτημάτων και δικτύων πόλεων, την προώθηση στρατηγικών ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης δικτύων πόλεων στα μεμονωμένα κράτη-μέλη στα πλαίσια διεθνικών και διαπεριφερειακών συνεργασιών, την ενδυνάμωση της ανάπτυξης διασυνοριακών και διεθνικών δικτύων συνεργασίας και την προώθηση της συνεργασίας σε περιφερειακό, διασυνοριακό και διεθνικό επίπεδο με πόλεις της Βόρειας, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου (Kourliouros E., 2008). Παράλληλα για να επιτευχθεί η νέα σχέση μεταξύ αγροτικού και αστικού χώρου προτείνονται οι πολιτικές ενίσχυσης των μικρών και μεσαίων πόλεων τόσο για τις μεταφορές όσο και για την παροχή υπηρεσιών. Στόχος είναι η ανάπτυξη μίας σχέσης αλληλεξάρτησης αστικού και αγροτικού χώρου.

- Ισότητα πρόσβασης στις υποδομές και στη γνώση
- Συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

Το 2002 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρατήρησης Χωροταξικού Σχεδιασμού ή αλλιώς ESPON (European Spatial Planning Observation Network) το

οποίο είναι ένα ερευνητικό πρόγραμμα στον τομέα της εδαφικής ανάπτυξης που σχετίζεται με τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία (EU Structural Funds). Στόχος του προγράμματος είναι να παρέχει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικών σε Ευρωπαϊκό, Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο γνώσεις των σύγχρονων τάσεων και επιπτώσεων των πολιτικών που επηρεάζουν τις περιφέρειες της Ευρώπης, αποτελώντας ένα εργαλείο ενημέρωσης για τη χάραξη πολιτικής για όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης (ESPON,2006). Οι παραπάνω κατευθύνσεις του Σ.Α.Κ.Χ. ενσωματώνεται στο πρόγραμμα με στόχο την ανάλυση των επιπτώσεων των τομεακών πολιτικών στη χωρική οργάνωση της Ένωσης και στη δημιουργία ενός συστήματος παρατήρησης χωρικών δεικτών που θα καταγράφουν και παρακολουθούν με ένα ενιαίο τρόπο τις μεταβολές που λαμβάνουν χώρα στο Ευρωπαϊκό έδαφος (Γετίμης, 2007). Το ESPON στην επίσημη διαδικτυακή σελίδα του περιλαμβάνει πλούσιο ερευνητικό υπόβαθρο, ενώ διαμορφώνει μέσω αυτών δείκτες θα μπορούν να εκφράσουν τη χωρική διάσταση και να οδηγήσουν στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων σε θέματα χωροταξικού σχεδιασμού (Ανδρικοπούλου, 2004). Επιπρόσθετα το ESPON έχει συμβάλει στην κατανόηση του Ευρωπαϊκού Αστικού Συστήματος και ειδικότερα στο ρόλο που αναλαμβάνουν διαφορετικές πόλεις σε σχέση με την ευρωπαϊκή εδαφική ανάπτυξη. Έτσι, η ταξινόμηση του ευρωπαϊκού αστικού συστήματος σε 1.595 Λειτουργικές Αστικές Περιοχές (ΛΑΠ) στις 29 χώρες ήταν ένα σημαντικό βήμα για την κατανόηση των εγγενών δυνατοτήτων της ευρωπαϊκής επικράτειας. Οι πιο ισχυρές λειτουργικές αστικές περιοχές όσον αφορά τα δημογραφικά στοιχεία , την ανταγωνιστικότητα, την συνδεσιμότητα και τη βάση γνώσεων ονομάζονται μητροπολιτικά ευρωπαϊκές περιοχές ανάπτυξης (MEGA). Πολλές MEGA βρίσκονται εντός του Πενταγώνου στο οποίο ανήκουν: το Λονδίνο, το Αμβούργο, το Μόναχο, το Μιλάνο και τέλος το Παρίσι. Εξίσου ισχυρά λειτουργικά μητροπολιτικά κέντρα θεωρούνται: η Μαδρίτη, η Βαρκελώνη, η Ρόμα, η Βιέννη, το Βερολίνο, η Κοπεγχάγη και η Στοκχόλμη.

Χάρτης 2.1: Τα μητροπολιτικά κέντρα (MEGA) στην Ε.Ε

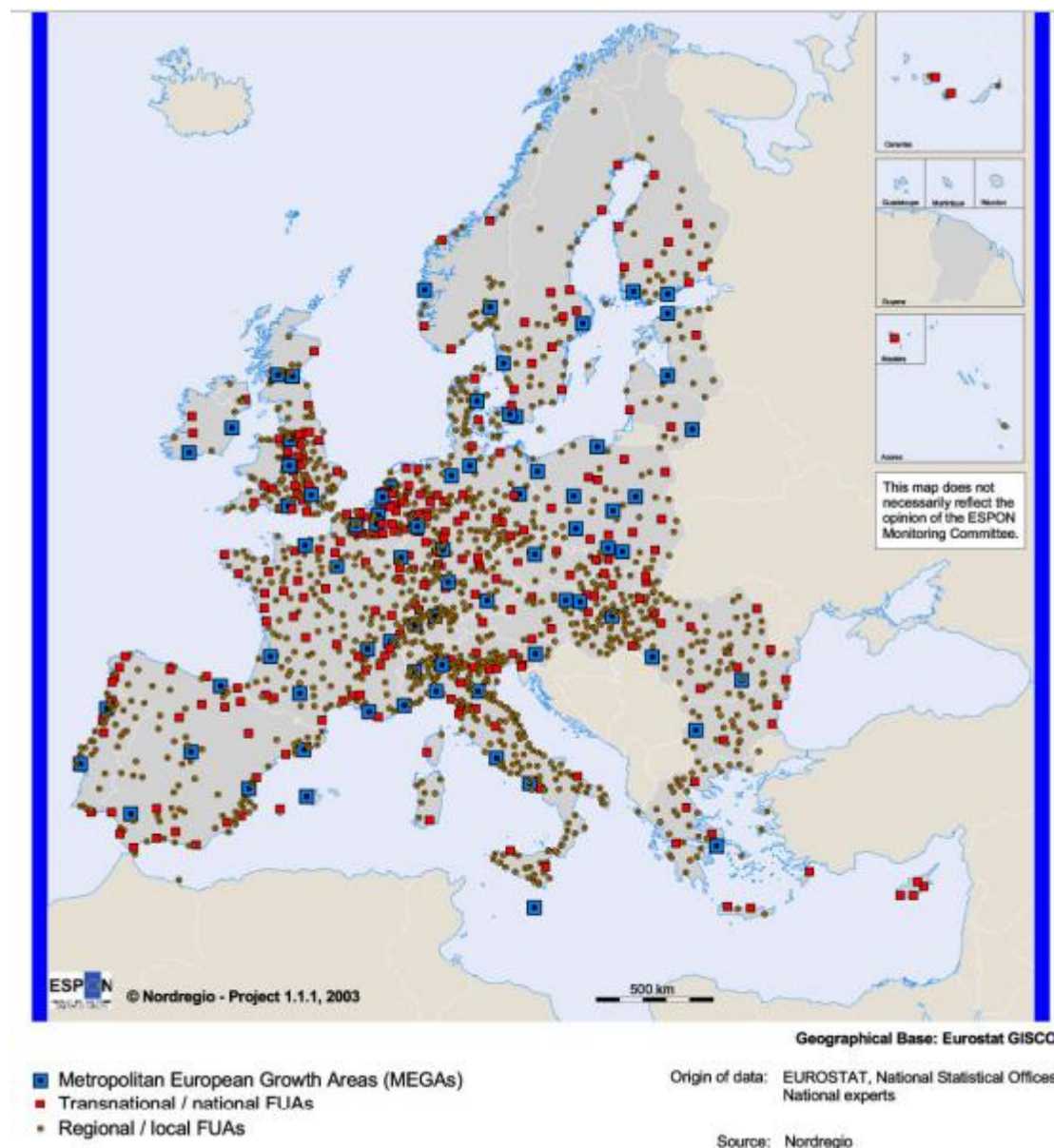

πηγή: ESPON Project 1.1.1. 2003

Μετάπειτα στην ιεραρχία ανήκουν κέντρα τα οποία είναι σχετικά μεγάλα, με υψηλή ανταγωνιστικότητα και βάση γνώσεων αλλά είναι αδύναμα όσον αφορά τον αριθμό των κατοίκων αλλά και τη προσβασιμότητα. Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν τα μητροπολιτικά κέντρα με χαμηλή ανταγωνιστικότητα αλλά και προσβασιμότητα όπως η Πράγα, η Βαρσοβία, η Βουδαπέστη και η Μπρατισλάβα. Στην τέταρτη και πιο αδύναμη κατηγορία ανήκουν οι μητροπόλεις με αδύναμα όλα τα παραπάνω κριτήρια και προφανώς δεν ανήκουν στο Πεντάγωνο. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και η Ελλάδα. Στον παρακάτω χάρτη βλέπουμε την ιεράρχηση των μητροπολιτικών περιοχών αλλά και των πόλεων εθνικής και υπερεθνικής σημασίας. Συγκεκριμένα για το Ελληνικό αστικό δίκτυο αναφέρει την μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας ως το

μόνο κέντρο για την χώρα ενώ ακολουθούν οι πόλεις Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Ρόδος, Χαλκίδα, Ηράκλειο και τα Χανιά ως υπερεθνικής και εθνικής σημασίας.

Χάρτης 2.2 : Οι λειτουργικές Αστικές Περιοχές της Ευρώπης (ΛΑΠ ή FUA) , ESPON 2006

Πηγή: Nordregio – Project 1.1.1, 2003

Το ESPON έχει δημοσιεύσει τα παρακάτω προγράμματα :

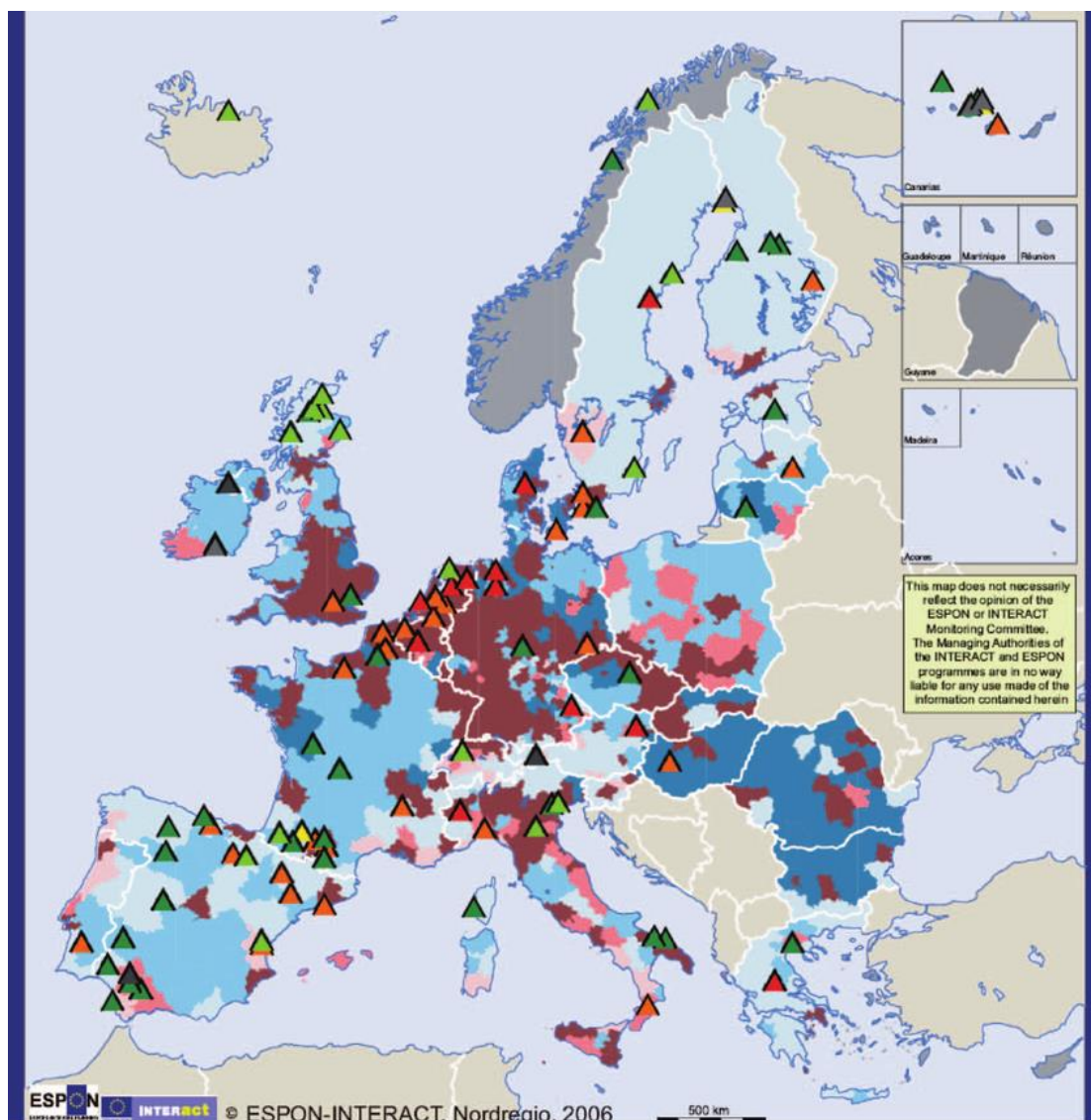
- ⇒ ESPON 2006
- ⇒ ESPON 2013
- ⇒ ESPON 2020 (υπό επεξεργασία)

Αναλυτικά, το πρώτο πρόγραμμα (ESPON 2006) καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της Ευρωπαϊκής επικράτειας ενώ δίνει στην δημοσιότητα: διαγνώσεις των εδαφικών τάσεων αλλά και των δυνατοτήτων και των ανισορροπιών της Ε.Ε., αναλύσεις των επιπτώσεων των πολιτικών της Ε.Ε. και πως αυτές επηρεάζουν την συνοχή του Κοινοτικού χώρου, Ευρωπαϊκούς χάρτες που αποτυπώνουν την περιφερειακή ποικιλομορφία σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που είναι σημαντικά για την ανάπτυξη περιφερειών και μεγαλύτερων περιοχών, διατομεακές αναλύσεις και χωρικά σενάρια στις περιφέρειες και σε μεγαλύτερες περιοχές για τις ευκαιρίες ανάπτυξης τους, δείκτες και τυπολογίες που βοηθούν την παρακολούθηση και τον καθορισμό ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων για μια ισορροπημένη και πολυκεντρική ανάπτυξη του χώρου, ολοκληρωμένα εργαλεία και μέσα (δείκτες, μεθοδολογίες για την ανάλυση εδαφικών επιπτώσεων και χωρικών αναλύσεων) για τη βελτίωση του χωρικού συντονισμού των τομεακών πολιτικών. Το πρόγραμμα είχε τέσσερις προτεραιότητες:

- Θεματικές δράσεις και σημαντικές χωρικές εξελίξεις
- Πολιτικές δράσεις με αντίκτυπο
- Συντονισμός δια-θεματικών έργων
- Ερευνητική ενημέρωση και επιστημονική δικτύωση ESPON

Πιο αναλυτικά και όσον αφορά το οικιστικό δίκτυο και τις πόλεις το ESPON 2006, στις διάφορες θεματικές ενότητες όπως την 1.1.1. με τίτλο «Πολυκεντρικότητα», την 1.1.2. που αφορούσε τον αστικό αλλά και τον αγροτικό χώρο και τέλος η 1.1.3. που αφορούσε την μεγέθυνση και την πολυκεντρικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην πρώτη θεματική ενότητα αναφέρεται η έννοια της πολυκεντρικής ανάπτυξης των πόλεων όπου αποτέλεσε στόχο του Σ.Α.Κ.Χ. ενώ υπογραμμίζεται και η συμβολή που θα μπορούσε να αναληφθεί από την συνεργασία των μεγάλων κέντρων (πόλεις πύλη) και των επιμέρους αστικών πόλων για την υποστήριξη της εδαφικής ισορροπίας και συνοχής (ESPON,2006). Στην ενότητα 1.1.2. αναφέρονται οι αγροτικές περιοχές και πως το μέλλον αυτών είναι άμεσα συνδεδεμένο με την αστική ανάπτυξη σε ότι αφορά τις ροές, τις διαδικασίες ανταλλαγής, τους θεσμικούς δεσμούς και τέλος τις αλληλεξαρτήσεις. Το πρόγραμμα έχει ως στόχο η μελλοντική σχέση πόλης υπαίθρου να στηρίζεται στην αμοιβαία ανταλλαγή (καθώς οι πόλεις παρέχουν πολιτιστικές δραστηριότητες, υποδομές αλλά και θέσεις εργασίας) ενώ οι αγροτικές περιοχές παρέχουν τα γεωργικά τους προϊόντα, χώρους αναψυχής αλλά και χώρους πρασίνου.

Χάρτης 2.3: Αστικές και Αγροτικές Περιοχές στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Source: ESPON 112 for the urban-rural typology
ESPON-INTERACT Database

Lead Partners location

- ▲ Consumption & Amenities
- ▲ Demography
- ▲ Economic & Social
- ▲ Governance
- ▲ Service & Facilities
- ▲ Transport Energy & Info

Urban-rural typology

(based on population density, FUA ranking and land cover)

- High urban influence, high human intervention
- High urban influence, medium human intervention
- High urban influence, low human intervention
- Low urban influence, high human intervention
- Low urban influence, medium human intervention
- Low urban influence, low human intervention
- No database available
- Non-ESPON area

Πηγή: ESPON 1.1.2. Urban-Rural Typology, 2006

Στην τελευταία ενότητα που αφορά το δίκτυο των οικισμών στην Ευρώπη είναι η 1.1.3. του προγράμματος με όνομα «Μεγέθυνση και Πολυκεντρικότητα». Δίνεται ιδιαίτερη

βαρύτητα στις χώρες οι οποίες είναι υποψήφιες για την ένταξη τους στην Ένωση αλλά και στις παραμεθόριες περιοχές. Επίσης διερευνάται η παροχή επιλογών πολιτικής για την επέκταση μιας πολυκεντρικής αναπτυξιακής πορείας των υποψήφιων χωρών. Επίσης το πρόγραμμα παρέχει και πληθώρα πολιτικών με στόχο την πολυκεντρική ανάπτυξη αλλά και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσα από την αλληλεξάρτηση τους από τα αστικά κέντρα όπου θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο (ESPON,2006).

Το δεύτερο πρόγραμμα ESPON 2013 εγκρίθηκε το 2007 και είχε ως τίτλο «Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρατήρησης για την Εδαφική Ανάπτυξη και Συνοχή». Το πρόγραμμα εστιάζει στην εφαρμοσμένη έρευνα για την εδαφική ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και τη συνοχή, στις αναλύσεις με βάση τη ζήτηση των χρηστών, δημιουργία μίας επιστημονικής πλατφόρμας και εργαλείων αλλά και την αξιοποίηση της υπάρχουσας γνώσης για την συνοχή και ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού χώρου (E.E., 2013). Αναλυτικά το πρόγραμμα πραγματοποιεί πολλαπλές έρευνες και μελέτες οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ερευνητικών τομέων προκειμένου να υποστηριχθεί η ανάπτυξη πολιτικής που σχετίζεται με την εδαφική ανάπτυξη και συνοχή. Εστιάζει στις εδαφικές τάσεις, τις προοπτικές και τις επιπτώσεις των τομεακών πολιτικών γενικότερα. Οι έρευνες πραγματοποιούνται στα πλαίσια του προγράμματος από ακαδημαϊκούς, μελετητές κ.α. από τα κράτη μέλη της Ένωσης με σκοπό να ανακαλύψουν στοιχεία για τις δυνατότητες και τις προκλήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εστιάζοντας στις ευκαιρίες που προκύπτουν από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε χώρας με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν οι περιφέρειες αλλά και οι πόλεις τους (ESPON,2013). Το πρόγραμμα θέτει 4 στόχους προτεραιότητας οι οποίοι είναι:

- Η εφαρμοσμένη έρευνα (για εδαφική ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα και συνοχή)
- Η στοχευμένη ανάλυση (για την ανάπτυξη ιδιαίτερων και διαφορετικών τύπων του εδάφους)
- Η διεύρυνση και η αναβάθμιση της επιστημονικής πλατφόρμας και των εργαλείων (εδαφικοί δείκτες και δεδομένα, αναλυτικά εργαλεία και επιστημονική υποστήριξη)
- Δραστηριότητες διακρατικής δικτύωσης (διάδοση των ευρημάτων του προγράμματος και ενθάρρυνση ένταξης αυτών στις τομεακές πολιτικές των χωρών με σκοπό την ισόρροπη ανάπτυξη και συνοχή)

Για την πρώτη προτεραιότητα και σχετικά με τους οικισμούς υλοποιούνται οι παρακάτω μελέτες με τίτλο:

- Πόλεις και αστικοί οικισμοί (F.O.CI. ή Future Orientations for CIities)
- Δευτερογενείς πόλοι ανάπτυξης και εδαφική ανάπτυξη στην Ευρώπη (S.G.P.T.D. ή Secondary Growth Poles and Territorial Development in Europe; Performance, Policies and Prospects)
- Ευκαιρίες ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές (E.D.O.R.A. ή European Development Opportunities in Rural Areas)
- Μικρές και μεσαίες πόλεις (TOWN ή Small and Medium-Sized Towns)

Για την δεύτερη προτεραιότητα υλοποιούνται οι μελέτες:

- Η ανάπτυξη των νησιών – Ευρωπαϊκά νησιά και πολιτική συνοχής (EUROISLANDS)
- Διασυνοριακές πολυκεντρικές μητροπολιτικές περιφέρειες (METROBORDER)
- Δυνατότητες αγροτικών περιοχών (PURR)
- Χωρικά σενάρια : Νέα εργαλεία για τις τοπικές και περιφερειακές επικράτειες
- Μητροπολιτική και πολυκεντρική ανάπτυξη στην κεντρική Ευρώπη (POLYCE).

Στα πλαίσια του «EURO ISLANDS» (ESPON, 2013) τα νησιά ιεραρχούνται βάσει τεσσάρων δεικτών: του πληθυσμιακού μεγέθους, των διοικητικών μονάδων, της γεωγραφικής κατανομής και το επίπεδο ανάπτυξης. Σύμφωνα με το πληθυσμιακό μέγεθος η τυπολογία των νησιών ιεραρχείται στις παρακάτω κατηγορίες

- ❖ Μεγάλα νησιά, με πληθυσμό μεγαλύτερο των 50.000 μόνιμων κατοίκων
- ❖ Μεσαία νησιά, με πληθυσμό μεταξύ 5.000 και 50.000 μόνιμων κατοίκων
- ❖ Μικρά νησιά, με πληθυσμό μεταξύ 50 και 5.000 μόνιμων κατοίκων
- ❖ Πολύ μικρά νησιά, με πληθυσμό μικρότερο των 50 κατοίκων

Η προτεραιότητα 3 δίνει στη δημοσιότητα δείκτες για τη χωρική συνοχή αλλά και την ενημέρωση του HyperAtlas που αποτελεί ένα εργαλείο του ESPON μέσα από το οποίο μπορούν να απεικονισθούν χαρτογραφικά διάφορα δεδομένα όπως οι μητροπολιτικές περιοχές, οι αγροτικές περιοχές κ.α. και πως αυτές επηρεάζονται από διάφορα άλλα δεδομένα όπως οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά κλπ.. Στην τέταρτη

προτεραιότητα ενθαρρύνεται η χρήση των ευρημάτων του προγράμματος στις στρατηγικές εδαφικής ανάπτυξης, η διακρατική ανταλλαγή εμπειριών, εννοιών και δεδομένων σχετικά με την ανάπτυξη κ.α.. Σύμφωνα με την θεματική ενότητα για τις πόλεις και τους αστικούς οικισμούς της προτεραιότητας (1) δίνεται ορισμός για το οικιστικό δίκτυο ενώ γίνονται και σημαντικές αναφορές για τους οικισμούς της Ελλάδας. Συγκεκριμένα για το οικιστικό δίκτυο αναφέρει ότι: «αναδύονται ως διακριτές οντότητες από τις πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών, καθώς και από ροές πληροφοριών, ενέργειας και υλικών που λειτουργούν σε διαφορετικές χρονικές και χωρικές κλίμακες». Στο ίδιο πλαίσιο, στο ένατο (9) κεφάλαιο κατηγοριοποιείται το οικιστικό δίκτυο σύμφωνα με την δυναμική της πολυκεντρικής ανάπτυξης ως εξής:

- Μητροπολιτικές Περιοχές (μονοκεντρικές ή πολυκεντρικές)
- Περιφερειακές πόλεις με πληθυσμό από 250.000-1.000.000
- Επαρχιακές πόλεις με πληθυσμό 100.000-250.000.

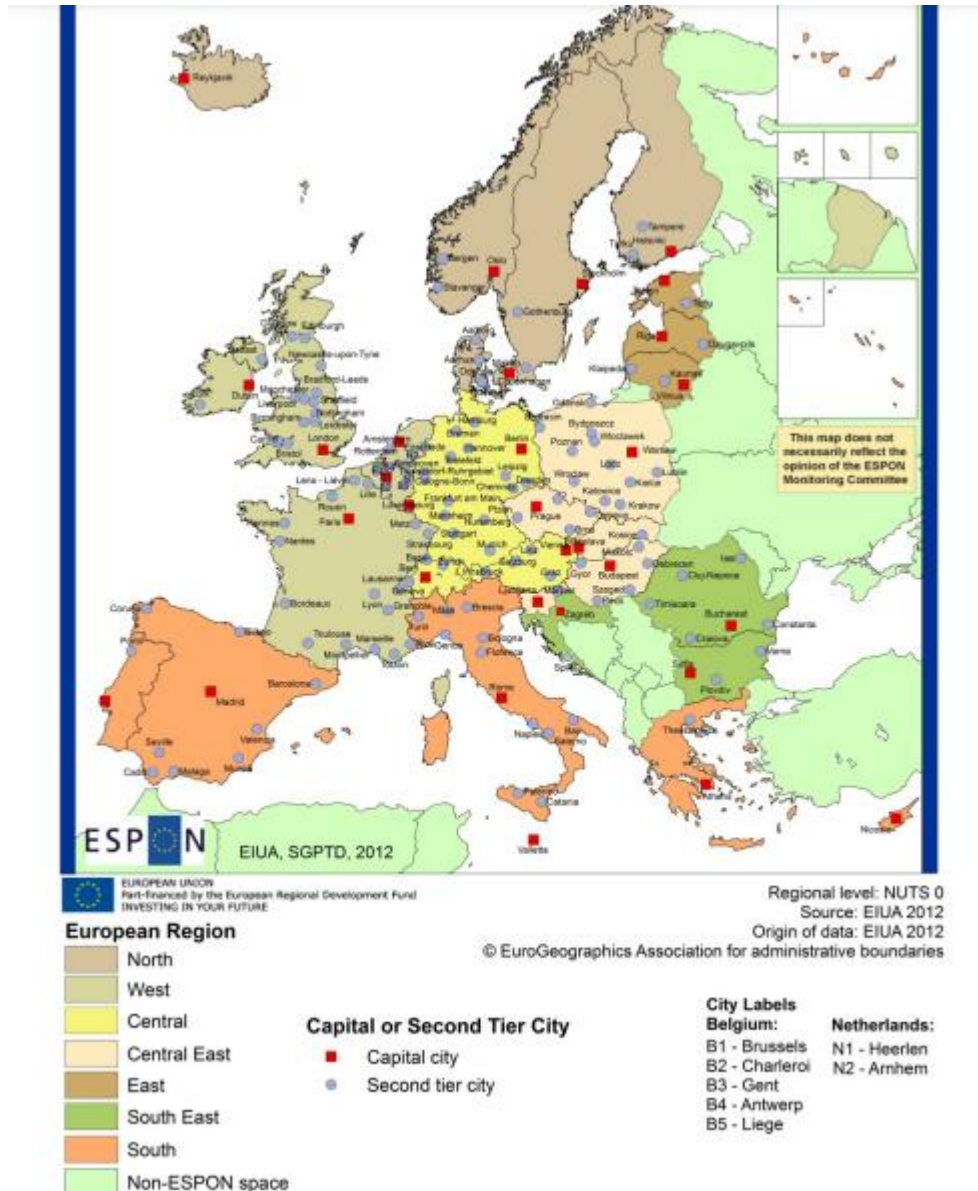
Συγκεκριμένα για την Ελλάδα αναφέρει ότι στο οικιστικό της δίκτυο κυριαρχούν το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας αλλά και της Θεσσαλονίκης. Επίσης δεν υπάρχουν άλλες πόλεις με περισσότερους από 500.000 κατοίκους με αποτέλεσμα οι υπόλοιπες πόλεις της ελληνικής επικράτειας να κατατάσσονται στις μεσαίου ή μικρού μεγέθους πόλεις που λειτουργούν ως τοπικά κέντρα. Τα σημαντικότερα αστικά κέντρα ανήκουν στον αναπτυξιακό άξονα με σχήμα S της χώρας με τις πόλεις Πάτρα- Αθήνα – Θεσσαλονίκη- Καβάλα. Ωστόσο για την Ελλάδα επισημαίνει και κάποια άλλα αστικά συστήματα που παρουσιάζουν πολυκεντρική δομή. Τα συστήματα αυτά είναι:

- Καρδίτσα-Τρίκαλα-Λάρισα-Βόλος
- Σέρρες-Καβάλα-Κομοτηνή-Ξάνθη-Αλεξανδρούπολη

Στη μελέτη για τους δευτερεύοντες πόλους δίνεται ο ορισμός τους ο οποίος αναφέρει πως είναι οι πόλεις εκτός της πρωτεύουσας των οποίων η οικονομική και κοινωνική απόδοση είναι επαρκώς σημαντική για να επηρεάσει τις πιθανές επιδόσεις της εθνικής οικονομίας. Δεν συνεπάγεται ότι είναι λιγότερο σημαντικές από τις πρωτεύουσες ενώ δεν σημαίνει ότι βρίσκονται δεύτεροι στην ιεραρχία των οικισμών. Επίσης οι πόλοι αυτοί δεν είναι η «δεύτερες» πόλεις – γιατί υπάρχει μόνο μία από αυτές σε καθεμία Χώρα Μερικές φορές είναι πολύ μεγάλες περιφερειακές πρωτεύουσες αλλά και όχι

μόνο καθώς μπορεί να είναι και η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της χώρας με τεράστια εθνική σημασία. Στην περίπτωση αυτή ανήκει και η Ελλάδα που ως δευτερεύον πόλο έχει την πόλη της Θεσσαλονίκης όπως παρατηρείται και στον παρακάτω χάρτη.

Χάρτης 2.4: Δευτερεύοντες πόλοι ανάπτυξης στην Ευρώπη, ESPON 2013

Πηγή: EIU, SGPTD, 2012

Διαπιστώνεται ότι το ESPON 2013 έκανε σημαντικά βήματα όσον αφορά το οικιστικό δίκτυο συνολικά καθώς ασχολήθηκε με τις μητροπόλεις, τις μεσαίες ή μικρές πόλεις τις αγροτικές περιοχές αλλά και το νησιωτικό χώρο. Όσον αφορά τον νησιωτικό χώρο ανέλυσε την δυναμική των νησιών όσον αφορά το ΑΕΠ, τις μεταφορές, την εκπαίδευση κ.α. με αποτέλεσμα να προτείνει λύσεις μέσω της ευρωπαϊκής πολιτικής έτσι ώστε να

ενσωματωθεί στις στρατηγικές ανάπτυξης των χωρών. Με λίγα λόγια το πρόγραμμα προσπάθησε να ανανεώσει τα ερευνητικά ευρήματα του παλαιότερου προγράμματος αλλά και να τα προσαρμόσει στις μελλοντικές συνθήκες.

Τέλος, στο ESPON 2020 (υπό επεξεργασία) ο κύριος στόχος είναι η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της Πολιτικής Συνοχής της Ε.Ε. και των άλλων κλαδικών πολιτικών και προγραμμάτων των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ), όπως επίσης και των εθνικών και περιφερειακών χωροταξικών αναπτυξιακών πολιτικών, μέσω της παραγωγής, της διάχυσης και της προώθησης των χωροταξικών δεδομένων μέσω μελετών, στατιστικών εργαλείων και χαρτών που καλύπτουν το σύνολο των εδαφών των 28 κρατών – μελών της ΕΕ, όπως επίσης και των 4 χωρών εταίρων της Ισλανδίας, της Νορβηγίας, της Ελβετίας και του Λιχτενστάιν (ESPON,2020).

Μετά την έγκριση του Σ.Α.Κ.Χ αλλά και την δημιουργία του ESPON, ακολούθησαν και άλλα σχέδια όπου ενσωμάτωσαν σε αυτά την εδαφική συνοχή, όπως αυτό της Εδαφικής Ατζέντας (2007) που είχε ως στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη των κρατών μελών αλλά και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Όσον αφορά το δίκτυο των πόλεων προωθεί την ανάπτυξη της πολυκεντρικής εδαφικής ανάπτυξης με σκοπό την ευημερία των ανθρώπων και τις ίσες ευκαιρίες. Το 2008, εκδόθηκε η «Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή» για να προωθήσει την ιδέα της ισόρροπης και αρμονικής ανάπτυξης του χώρου μέσω της διασύνδεσης των εδαφών (αντιμετώπιση της απόστασης, συνεργασία και αντιμετώπιση των διαφορών, περιοχές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ορεινές-νησιωτικές-αραιοκατοικημένες). Η Εδαφική Ατζέντα 2020 (2011) προσπαθεί να αντιμετωπίσει προκλήσεις όπως η κλιματική αλλαγή, δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές, οικονομική κρίση, ενεργειακά θέματα, μεγάλο ποσοστό αλληλεξαρτήσεων των ευρωπαϊκών περιοχών κ.α..

Συμπεραίνοντας το οικιστικό δίκτυο στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφέρθηκε σε κείμενα όπως το Σ.Α.Κ.Χ., το ESPON, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία δίνει και σημαντικούς ορισμούς όπως τι είναι αστική περιοχή, αγροτικός χώρος κ.α.. Το πρώτο επίσημο κείμενο όπως προαναφέρθηκε που ασχολήθηκε με το δίκτυο των οικισμών στον ευρωπαϊκό χώρο ήταν το Σ.Α.Κ.Χ. στα πλαίσια δημιουργίας ενός κατευθυντήριου κειμένου όπου θα έδινε κατευθύνσεις και οδηγίες στις χώρες της Ένωσης ώστε να ακολουθήσουν παρόμοιες πολιτικές με αποτέλεσμα την πολυκεντρική και ισόρροπη

ανάπτυξη του χώρου. Τέλος, ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται μέσα από το πρόγραμμα ESPON το οποίο ακολουθεί τις κατευθύνσεις του Σ.Α.Κ.Χ. όπου μέσα από μελέτες και έρευνες δημοσιεύει δείκτες χωρικού ενδιαφέροντος, χαρτογραφικές απεικονίσεις επίκαιρων ζητημάτων κ.α. με σκοπό την συνοχή του Ευρωπαϊκού χώρου. Το ESPON έχει δημοσιεύσει μέχρι σήμερα 3 προγράμματα, το ESPON 2006 και ESPON 2013 όπου είναι ολοκληρωμένα ενώ το ESPON 2020 είναι υπό επεξεργασία.

Επίσης όσον αφορά τις οικιστικές πολιτικές της κάθε ευρωπαϊκής χώρας παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους. Οι διαφορές αυτές αφορούν την οικονομία αλλά και την κοινωνία της κάθε μίας καθώς οι ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης (π.χ. Γερμανία, Μ. Βρετανία, Γαλλία) παρουσιάζουν πολιτικές οι οποίες διαφέρουν σημαντικά από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Νοτίου Ευρώπης (π.χ. Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία). Επίσης διαφορές εντοπίζονται και μεταξύ των χωρών που βρίσκονται στην ίδια οικονομική και κοινωνική θέση. Οι πολιτικές των χωρών της Δυτικής Ευρώπης (ανεπτυγμένες χώρες) ακολουθούν πολιτικές οι οποίες είναι άκρως δεσμευτικά ρυθμιστικά πλαίσια τα οποία περιέχουν και όρους (π.χ. όροι δόμησης, όροι χωροθέτησης δραστηριοτήτων κλπ.) για τους οικισμούς. Αντίθετα στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες η πλειοψηφία τουλάχιστον παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις διαμόρφωσης αστικών πολιτικών μέσα από συστηματικά πλαίσια και συχνά οδηγούνται σε αποσπασματικές λύσεις και ρυθμίσεις οι οποίες δεν έχουν ικανοποιητικά αποτελέσματα στο χώρο. Ο Ευρωπαϊκός χώρος δεν έχει την δυνατότητα άσκησης μίας πολιτικής (χωροταξικής) όπως αυτή για την αστική ανάπτυξη. Δηλαδή δεν είναι υποχρεωμένα τα κράτη μέλη της ένωσης θεσμικά να ακολουθούν τις πολιτικές αυτές αλλά παραμένει καθαρά εθνική υπόθεση. Τα κράτη είναι υπεύθυνα για την άσκηση οποιασδήποτε χωροταξικής πολιτικής χωρίς αυτό να σημαίνει πως τα θέματα αυτά δεν έχουν απασχολήσει τους Ευρωπαίους δεκαετίες πριν.

Μετά την έγκριση της έκθεσης Gendebien το 1983, η οποία εξέφραζε την ανάγκη δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού σχεδίου περιφερειακής ανάπτυξης (Γιαννακούρου, 2009), οδήγησε τους Ευρωπαίους που είναι υπεύθυνοι για ζητήματα χωροταξίας και περιφερειακής ανάπτυξης στην δημιουργία ενός οργανωμένου πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό χώρο. Συγκεκριμένα το σχέδιο αυτό θα έχει καθοριστικό ρόλο στο σχεδιασμό αλλά και στο συντονισμό των εθνικών πολιτικών των κρατών μελών της Ένωσης. Ένα χρόνο μετά εγκρίνεται η «Χάρτα του Torre Molinos» που αφορούσε τον περιφερειακό/χωροταξικό σχεδιασμό, από την CEMAT η οποία είναι οι υπουργοί

χωροταξίας και περιφερειακής ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Χάρτα, στόχευε στην ισόρροπη ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών περιφερειών, στην οργάνωση των χρήσεων γης αλλά και στην διαχείριση των φυσικών πόρων εκ των οποίων επιτυγχάνεται η προστασία του περιβάλλοντος και η υψηλή ποιότητα ζωής (Γιαννακούρου, 2009).

Τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν αρκετές άτυπες συναντήσεις των Υπουργών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, οι οποίες στοχεύουν στις απαιτήσεις της κάθε περιόδου. Αρχικά από το 1989 έως το 1991 πραγματοποιούνται τρεις άτυπες συναντήσεις από τις οποίες η πρώτη ενθαρρύνει την εξάπλωση διακυβερνητικών σχέσεων και η Τρίτη δημιουργεί μία Επιτροπή Χωρικής Ανάπτυξης (ΕΧΑ). Οι πρώτες πολιτικές που αναφέρονταν στο αστικό σύστημα ήταν αυτές της Ευρώπης 2000 (1992), Ευρώπη 2000+ (1994), στη συνέχεια ακολούθησε το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ) το 1999, τη περίοδο 2000-2006 το πρόγραμμα ESPON (Δίκτυο Παρατηρητηρίων Χωροταξίας) κ.α.. Στη πρώτη έκθεση του Ευρώπη 2000 (1992) που είχε ως στόχο την ανάπτυξη του Κοινοτικού εδάφους εξετάζονται θέματα που αφορούν την δημογραφία, τις υποδομές, την οικονομία, το περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους και τέλος τις ειδικές κατηγορίες περιοχών. Στις κατηγορίες αυτές προσδιορίζονται αγροτικές περιοχές, νησιά, το αστικό σύστημα, παραμεθόριες πόλεις κλπ.. Η έκθεση αυτή δίνει πληροφορίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο και όχι σε εθνικό ή περιφερειακό ενώ αποτελεί κατευθυντήριο σχέδιο για τον κοινοτικό χώρο. Επίσης ενθάρρυνε δράσεις διασυνοριακής συνεργασίας μέσα από προγράμματα όπως το INTERREG που αναλύθηκε παραπάνω και το RECITE το οποίο ήταν υπεύθυνο για τις αστικές περιοχές. Στη δεύτερη έκθεση του «Ευρώπη 2000+» με τίτλο «Συνεργασία για μία ευρωπαϊκή χωρική ανάπτυξη» εξετάζονται θέματα όπως τη διασυνοριακή συνεργασία, την ενδυνάμωση περιφερειακών περιοχών, την ισόρροπη ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου και τέλος την διασφάλιση της ποιότητας της υπαίθρου. Μετά τις εκθέσεις Ευρώπη 2000 (1990) και Ευρώπη 2000+ (1994) δημιουργείται η ανάγκη σύνταξης ενός σχεδίου που να αφορά το Κοινοτικό χώρο και πως αυτός θα αναπτυχθεί εξαλείφοντας τις περιφερειακές ανισότητες μεταξύ των χωρών της ένωσης. Όσον αφορά τις αστικές περιοχές κύριος στόχος από την δεκαετία του '90 και έπειτα είναι η ανάπτυξη της πολυκεντρικότητας η οποία έχει απασχολήσει κατά καιρούς τους επιστήμονες και ως έννοια αλλά και ως όρος πολιτικής για τον αστικό χώρο. Σύμφωνα με τους Bailey και Turok (2001), όπως αναφέρει και το ΣΑΚΧ για τον ευρωπαϊκό χώρο

το πολυκεντρικό αστικό σύστημα αποτελεί τη βάση για τη διαμόρφωση στρατηγικών, που προβάλλουν την ενίσχυση της περιφερειακής οικονομικής ανταγωνιστικότητας ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν υπόψη τους περιβαλλοντικούς στόχους. Ενδυναμώνει την διάδραση μεταξύ γειτονικών πόλεων με αποτέλεσμα την αποτροπή της αστικής διάχυσης στον ευρύτερο χώρο αφού δημιουργούνται εξειδικευμένες συμπληρωματικές λειτουργίες. Επίσης ο Kratke (2001) ορίζει το πολυκεντρικό σύστημα ως μία ολόκληρη σειρά κέντρων υψηλής βαθμίδας που γειτνιάζει με έναν μεγάλο αριθμό μικρού και μεσαίου μεγέθους κωμοπόλεων και πόλεων. Μέσα από το ΣΑΚΧ έχουν προβλεφθεί ορισμένες δράσεις όπως (EUR-Lex, 2007):

- Τα διαρθρωτικά ταμεία και οι χωροταξικές πολιτικές του κάθε ευρωπαϊκού κράτους μέλους να συμβουλευονται και να ακολουθούν τις κατευθύνσεις και τις πολιτικές του ΣΑΚΧ.
- Μέσω του προγράμματος INTERREG ενθαρρύνεται η διασυνοριακή, η διεθνής και διαπεριφερειακή συνεργασία (δοκιμαστική εφαρμογή).
- Συνυπολογισμός των συνεπειών που έχουν στον χώρο διάφορες άλλες τομειακές πολιτικές, όπως π.χ. η πολιτική μεταφορών.
- Ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε θέματα αστικών πολιτικών.
- Έναρξη της λειτουργίας του Δικτυακού Παρατηρητηρίου της Ευρωπαϊκής Χωροταξίας (ESPON).

Επίσης το ΣΑΚΧ αποτελεί την πρώτη προσπάθεια για μία ολοκληρωμένη χωροταξική πολιτική παρόλα αυτά κατηγοριοποιεί και τα επίπεδα εφαρμογής διαφόρων στρατηγικών ενός Ευρωπαϊκού πλαισίου (ΣΑΚΧ,1999):

- Το Ευρωπαϊκό επίπεδο
- Το Διακρατικό επίπεδο
- Και τέλος, το περιφερειακό/τοπικό επίπεδο.

Σε κάθε ένα από τα παραπάνω επίπεδα εφαρμόζονται διάφορες πολιτικές με στόχο την ανάπτυξη του Κοινοτικού χώρου ενώ για την επιτυχία των πολιτικών αυτών υπάρχουν και συμπληρωματικές πολιτικές οι οποίες δημιουργούνται για να καλύψουν τυχόν αστοχίες ή αλλαγές της επικαιρότητας.

Το 2002 δημιουργείται το Δικτυακό Παρατηρητήριο για την Ευρωπαϊκή Χωροταξία (European Spatial Planning Observation Network/ESPON) το οποίο αναλαμβάνει την μελέτη και την παρακολούθηση των συνεχών χωρικών εξελίξεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπρόσθετα έπρεπε να βρεθεί ένας τρόπος εφαρμογής του ΣΑΚΧ στον Ευρωπαϊκό χώρο επιδιώκοντας να επηρεάσει τα κράτη μέλη της Ένωσης, η προσπάθεια αυτή πραγματοποιείται μέσα από το διακρατικό «Πρόγραμμα μελέτης του ευρωπαϊκού χωροταξικού σχεδιασμού» και του προγράμματος ESPON (Ανδρικοπούλου Ε., 2003). Το ESPON μέσα από μελέτες που υλοποιούνται στα κράτη μέλη έχει το απαραίτητο ερευνητικό υπόβαθρο αλλά και την τεχνογνωσία για την εφαρμογή του ΣΑΚΧ ενώ αποσκοπεί στη διαμόρφωση χωρικών δεικτών όπου θα δημιουργήσουν μία «βιβλιοθήκη» που θα αφορά θέματα του χωροταξικού σχεδιασμού. Επίσης το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από τα κράτη μέλη αλλά και από το πρόγραμμα INTERREG αφού παρέχει κατηγοριοποιημένα και ενημερωμένα στοιχεία που αφορούν τις χωροταξικές τάσεις αλλά και τις επιπτώσεις των πολιτικών, ενώ συμβάλλουν στην χάραξη και την εφαρμογή των πολιτικών αυτών (EUR-Lex, 2007).

Το πρόγραμμα ESPON (2004) σε συνέχεια του ΣΑΚΧ (1999) κάνει μία σημαντική προσπάθεια για την καλύτερη ισόρροπη και πολυκεντρική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού εδάφους. Οι πολυκεντρικές πολιτικές για την ανταγωνιστικότητα, συνδέουν το μέγεθος και την σημασία των πόλεων, ενώ ταξινομούν το εθνικό αστικό σύστημα σε μία ιεραρχία που συχνά βασίζεται σε ένα επιθυμητό μέλλον και όχι στην παρούσα πραγματικότητα. Το πρόγραμμα παρουσιάζει τρεις (3) τύπους εργαλείων που χρησιμοποιούνται για πολυκεντρική ανάπτυξη:

1) Τα χωρικά εργαλεία τα οποία είναι συνήθως μέτρα περιφερειακής πολιτικής, που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης περιοχής και αν η διαδικασία είναι επιτυχής συμβάλλει σε μία πολυκεντρική δομή. Τα εργαλεία αυτά μπορεί να είναι :

- Επενδυτικά προγράμματα
- Περιορισμοί χρήσεων γης (ζώνες)
- Φόροι βάσει τοποθεσίας
- Επανεγκατάσταση (εθνικών) διοικητικών φορέων
- Συμβάσεις, συμβόλαια, συμφωνίες

- Ανάπτυξη υποδομών
- Δημιουργία συνεργασίας και συνεργασιών
- Προσέγγιση βάσει έργου
- Εδαφικά σχέδια δράσης
- Παροχή ελάχιστων υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος
- Σύστημα παρακολούθησης της εδαφικής ανάπτυξης

2) Μη χωρικά εργαλεία δηλαδή διοικητικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες είναι σημαντικές για πολυκεντρική ανάπτυξη. Όπως για παράδειγμα:

- Διοικητική μεταρρύθμιση
- Εξισορρόπηση του προϋπολογισμού
- Χρηματοδότηση της ΕΕ

3) Μέσα στρατηγικού σχεδιασμού, τα εργαλεία αυτά χρησιμοποιούνται συχνότερα για πολυκεντρική ανάπτυξη. Τα μέσα αυτά είναι:

- Χωρική αντίληψη
- Στρατηγική περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης
- Οδηγίες προγραμματισμού
- Θέμα πολιτικής
- Μηχανισμοί οριζόντιου συντονισμού
- Μηχανισμοί κάθετου συντονισμού

Ωστόσο η έννοια της πολυκεντρικότητας διαφέρει σε κάθε εδαφικό επίπεδο. Σε επίπεδο πόλης οι συστάσεις της πολιτικής αυτής είναι οι πόλεις να συνεργάζονται με στόχο την βελτίωση τους στην εθνική κατάταξη των οικισμών. Σε περιφερειακό επίπεδο προτείνεται να διευκολυνθεί η ενίσχυση της λειτουργικής πολυκεντρικότητας με κανονισμούς των διαρθρωτικών ταμείων. Να συμπεριληφθεί στα οικονομικά προγράμματα μία σύντομη περιγραφή της περιφέρειας και πως αυτή μπορεί να συνεισφέρει στην οικονομική ανάπτυξη. Σε εθνικό (διακρατικό) επίπεδο, η πολυκεντρικότητα αφορά την ισορροπία εντός του αστικού συστήματος. Η Ε.Ε. μπορεί

να επηρεάσει άμεσα τις εθνικές και περιφερειακές πολιτικές των χωρών όπου μεγάλα τμήματα της επικράτειας τους έχουν επιλεχθεί για διαρθρωτική στήριξη. Ειδικά για τις χώρες συνοχής συγχρηματοδοτούνται υποδομές που αφορούν τις μεταφορές και το περιβάλλον από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στόχος είναι να τονωθεί η ανάπτυξη και άλλων οικονομικών ζωνών πέρα από αυτή του Πενταγώνου (Κοπεγχάγη, Βερολίνο, Ρώμη, Μαδρίτη και Βαρκελώνη). Βέβαια σημαντική παρατήρηση, σε αυτό το επίπεδο είναι να λαμβάνεται υπόψη στη λειτουργική εξειδίκευση της πολυκεντρικότητας και όχι στο μέγεθος των χωρών, πόλεων κλπ.. Μπορεί να χρησιμοποιήσει μέσα όπως τα προγράμματα INTERREG και INTERACT για την προώθηση της δικτύωσης και την ανάπτυξη κοινών στρατηγικών των πόλεων. Το πρόγραμμα ESPON τονίζει την ανάγκη ενίσχυσης της πολυκεντρικότητας σε όλα τα χωρικά επίπεδα (ευρωπαϊκό, εθνικό, διαπεριφερειακό, ενδοπεριφερειακό) όπως αναλύθηκε παραπάνω ενώ εστιάζει:

- Σε μία πανευρωπαϊκή εφαρμογή της πολυκεντρικότητας με την προώθηση «αρκετά μεγαλύτερων ζωνών της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης στην Ε.Ε.».
- Στην μακρο-περιφερειακή εφαρμογή της με την προώθηση πολυκεντρικών και περισσότερο ισορροπημένων συστημάτων μητροπολιτικών περιοχών, ομάδες πόλεων και συστήματα πόλεων.
- Σε μία ενδοπεριφερειακή εφαρμογή της πολυκεντρικότητας με την προώθηση “ολοκληρωμένων χωρικών αναπτυξιακών στρατηγικών για ομάδες πόλεων σε όλα τα κράτη μέλη”.

Επίσης το πρόγραμμα ζητά να υπάρχουν σε όλα τα επίπεδα των κρατών μελών πολιτικές για μία πολυκεντρική ανάπτυξη. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η εστίαση είναι κυρίως στα Διαρθρωτικά Ταμεία, τις πολιτικές και τα προγράμματα που σχετίζονται με τις χωρικές επιπτώσεις. Από την άλλη πλευρά, σε εθνικό επίπεδο είναι γνωστό πως οι περιφερειακές πολιτικές διαφέρουν λόγω και των διαφοροποιήσεων των εθνικών αστικών συστημάτων της Ευρώπης. Εντοπίζονται δύο (2) κύριες ομάδες στόχων που συνδέονται με τις εθνικές (ή περιφερειακές) πολυκεντρικές αναπτυξιακές πολιτικές. Η πρώτη σχετίζεται με την συνοχή και την μείωση των αστικών ανισοτήτων ως προς την ανάπτυξη του πληθυσμού, την οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση, το ΑΕΠ και την παροχή υπηρεσιών στα εθνικά αστικά συστήματα. Ενώ από την άλλη πλευρά, η δεύτερη ομάδα αφορά την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των πόλεων. Η

σημαντικότητα των Διαθρωπτικών Ταμείων στον Ευρωπαϊκό χώρο θα αναπτυχθεί παρακάτω καθώς είναι το μέσο που χρησιμοποιεί η περιφερειακή πολιτική του Κοινοτικού χώρου ή πολιτική συνοχής όπως έχει ονομαστεί πλέον.

Σύμφωνα με την Ανδρικοπούλου (2014), η πολιτική των πόλεων αναπτύχθηκε μέσω μίας άλλης πολιτικής που αφορούσε την συνοχή του Κοινοτικού χώρου. Η πολιτική αυτή πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του 21ου αιώνα με την Συνθήκη της Λισαβόνας το 2007. Μέσω της πολιτικής συνοχής αναπτύχθηκαν πολιτικά σχέδια, προγράμματα ανάπτυξης για την γειτονιά και τέλος ολοκληρωμένες αστικές δράσεις/παρεμβάσεις με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη, αφού βασικός στόχος της πολιτικής αυτής είναι η ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη ενώ ταυτόχρονα τονίζετε και η ανάγκη μείωσης των χωρικών ανισοτήτων. Έως και το 2006 οι κοινοτικές πρωτοβουλίες (είτε σε περιφερειακό είτε σε τομεακό επίπεδο) που συμπλήρωναν την περιφερειακή πολιτική ήταν προγράμματα όπως το URBAN, το LEADER και το INTERREG. Το πρόγραμμα URBAN όπως προδίδει και το όνομά του εστιάζει στην αστική ανάπτυξη και την αναζωογόνηση των μικρών και μεσαίων πόλεων ενώ ξεκίνησε το 1994. Πιο αναλυτικά τα προγράμματα αυτά περιλάμβαναν κυρίως τις αστικές περιοχές που ήταν στο περιθώριο, με αποτέλεσμα το πρόγραμμα μέσα δράσεις που επιδιώκουν την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, της ανεργίας, την δημιουργία υποδομών κ.α. να στοχεύουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών. Αντίθετα το πρόγραμμα LEADER (1991) ήταν μία ευρωπαϊκή πολιτική με στόχο την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου ενώ δόθηκαν πολλές πρωτοβουλίες στις τοπικές κοινωνίες ώστε να οργανώσουν με ποιο τρόπο και ποια μέσα θέλουν για την ανάπτυξη τους. Η πρωτοβουλία LEADER, συνεχίστηκε και για τρίτη προγραμματική περίοδο (LEADER+), η οποία συνέχισε το έργο του αρχικού προγράμματος με περισσότερη γνώση και ένα πιο ολοκληρωμένο σχέδιο. Το τελευταίο πρόγραμμα ήταν το INTERREG της δεκαετίας του '90 που στόχευε στην ένταξη των παραμεθόριων περιοχών σε μία Κοινότητα, η οποία θα συνέδεε γειτονικές περιοχές μεταξύ τους με σκοπό την αντιμετώπιση των προβλημάτων της απομόνωσης. Το INTERREG συντάχθηκε και για ακόμα μία περίοδο (INTERREG II) επαναπροσδιορίζοντας τους στόχους του οι οποίοι ήταν κυρίως η διασυνοριακή και διαπεριφερειακή συνεργασία. Τέλος όσον αφορά το πρόγραμμα αυτό συνεχίστηκε και για Τρίτη προγραμματική περίοδο με όνομα INTERREG III (2000-2006) οι στόχοι του παραμένουν ίδιοι με αυτούς των προηγούμενων περιόδων με την μόνη προσθήκη να είναι να αποσκοπεί

στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής του Ευρωπαϊκού χώρου. Τα επιχειρησιακά προγράμματα διαρκούν μία πενταετία ώστε να αλλάζουν και να μπορούν να ανταποκρίνονται συνεχώς στις προκλήσεις της εποχής.

Το 2007 εγκρίνονται η «Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και ο «Χάρτης της Λειψίας για την αειφόρο ανάπτυξη των ευρωπαϊκών πόλεων» (Γιαννακούρου, 2009). Ο χάρτης της Λειψίας αφορά τις ευρωπαϊκές πόλεις ενώ τονίζει την σημασία τους στη μελλοντική διαμόρφωση των πολιτικών. Παροτρύνει στις ολοκληρωμένες πολιτικές αστικής ανάπτυξης να περιλαμβάνουν: ελεύθερους δημόσιους χώρους για κοινή χρήση, εκσυγχρονισμός των δικτύων υποδομών και βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, επιπλέον ενίσχυση των υποβαθμισμένων περιοχών αλλά και πολιτικές καινοτομίας και εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά η Εδαφική Ατζέντα βασίζεται στο σχέδιο ΣΑΚΧ ενώ οι στόχοι προτεραιότητας της προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες. Συγκεκριμένα για την πρώτη Εδαφική Ατζέντα οι στόχοι ήταν (EUR-Lex, 2007):

- η ενίσχυση της πολυκεντρικής ανάπτυξης και καινοτομίας μέσω της δημιουργίας δικτύων περιφερειών και πόλεων
- οι νέες μορφές συνεργασίας και εδαφικής διακυβέρνησης μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών
- η προαγωγή περιφερειακών κόμβων ανταγωνισμού και καινοτομίας
- η ενίσχυση και επέκταση των διευρωπαϊκών δικτύων
- η προώθηση της διευρωπαϊκής διαχείρισης κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος
- η ενίσχυση των οικολογικών δομών και πολιτιστικών πόρων ως προστιθέμενης αξίας για την ανάπτυξη.

Το 2008 δημοσιεύεται η Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή, η οποία έχει ως βάση τη βιώσιμη ανάπτυξη δημιουργώντας οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των χωρών της Ένωσης αλλά και την επιτυχή οικολογική ισορροπία. Να επισημανθεί ότι δίνει έμφαση κυρίως στις περιθωριοποιημένες περιοχές της όπως είναι οι νησιωτικές περιοχές, οι ορεινές περιοχές, οι αραιοκατοικημένες περιοχές και γενικότερα οι απομακρυσμένες περιοχές της κάθε χώρας. Το 2012 συντελέστηκε διάσκεψη στην πόλη της Κοπεγχάγης από πολλούς Δημάρχους αλλά και

Περιφερειάρχες όλων των κρατών μελών με σκοπό να λαμβάνουν απευθείας οι πόλεις και οι περιφέρειες χρηματοδοτήσεις με στόχο την εδαφική συνοχή. Στη συνέχεια δημοσιεύεται η Εδαφική Ατζέντα 2020 η οποία συνδέεται με την στρατηγική Ευρώπη 2020 η οποία έχει ως στόχο την βιώσιμη χωρική ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Η συγκεκριμένη πολιτική θέτει 6 προτεραιότητες για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της εποχής. Οι προτεραιότητες αυτές είναι :

- Ισόρροπη και πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη
- Διαχείριση και διασύνδεση των πολιτιστικών και οικολογικών αξιών των περιφερειών.
- Εξασφάλιση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας των περιφερειών στηριγμένης σε ισχυρές τοπικές οικονομίες
- Συγκροτημένη χωρική ανάπτυξη των πόλεων, των ειδικών κατηγοριών περιοχών και των αγροτικών περιοχών
- Καλύτερη χωρική διασύνδεση του ευρωπαϊκού χώρου για τα άτομα , τις επιχειρήσεις και τις κοινότητες.
- Ανάπτυξη ισχυρών τοπικών οικονομιών με στόχο την διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των περιφερειών της Ένωσης

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το οικιστικό δίκτυο της Ευρώπης ιεραρχείται ως εξής:

- ❖ Μητροπολιτικές Περιοχές (μονοκεντρικές ή πολυκεντρικές)
- ❖ Περιφερειακές πόλεις (Λειτουργικές Αστικές Περιοχές με πληθυσμό από 250.000-1.000.000)
- ❖ Επαρχιακές Πόλεις (Αστικές Αγροτικές Πόλεις με πληθυσμό 100.000-250.000)

Συνοψίζοντας η Ευρωπαϊκή χωροταξική πολιτική ανταποκρίνεται εδώ και χρόνια στις προκλήσεις της κάθε εποχής ενώ πολλές πολιτικές σχετικές με το οικιστικό δίκτυο περιλαμβάνουν ολοκληρωμένες προτάσεις αλλά και σημαντικές χρηματοδοτήσεις για την ανάπτυξη και την εξέλιξη τους. Βέβαια και οι προκλήσεις των πολιτικών αυτών είναι σημαντικές καθώς κρίνονται να καλύψουν μία περιοχή μεγάλης χωρικής εμβέλειας με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην στηρίζονται μικρότερες περιοχές, τις οποίες θα πρέπει συμπληρωματικά να καλύπτουν οι εθνικές πολιτικές για το οικιστικό

δίκτυο. Επομένως οι πολιτικές από το ESPON κ.α. πραγματοποιούν την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου για τον Ευρωπαϊκό χώρο συμπεριλαμβανόμενου και της Ελλάδας. Παρακάτω παρατίθενται παραδείγματα άσκησης πολιτικών σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως είναι η Γαλλία, η Ελλάδα κ.α..

2.2 Το μοντέλο οικιστικής πολιτικής στη Γαλλία

Στη Γαλλία σχεδόν πάντα κυριαρχούσε το μητροπολιτικό κέντρο του Παρισιού, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται έως σήμερα από μία μονοκεντρική δομή του οικιστικού της δικτύου. Βέβαια, αν έλλειπε το Παρίσι η χώρα θα είχε μία περισσότερο πολυκεντρική δομή μεταξύ των πόλεων όπως η Λιλ, η Λυών, η Τουλούζη, το Στρασβούργο κ.α.. Παρόλα αυτά το Παρίσι υπάρχει με αποτέλεσμα οι απόψεις σχετικά με το εάν η κυριαρχία της πόλης δημιουργεί πρόβλημα ή όχι, να δίστανται. Η χώρα προσπαθεί εδώ και πολύ καιρό να επιτύχει μία χωρική ισορροπία και ισότητα στο εσωτερικό της, με την δεκαετία του '90 να γίνονται σημαντικές προσπάθειες. Βέβαια η Γαλλία ήδη από τη δεκαετία του '50 και για την επόμενη εικοσαετία καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες διαχείρισης της ανοικοδόμησης της χώρας, με σκοπό την επίλυση οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε την περίοδο εκείνη με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί ως «χρυσός αιώνας» για την χώρα.

Η Γαλλία για 60 χρόνια ανέπτυξε μία αστική πολιτική με όνομα “politique de la ville” που στοχεύει στις υποβαθμισμένες περιοχές. Οι στόχοι της πολιτικής αυτής είναι:

- Αποκατάσταση ισότητας στις μειονεκτικές περιφέρειες
- Βελτίωση ποιότητας ζωής στις υποβαθμισμένες συνοικίες

Η πολιτική αυτή έχει εθνικό πλαίσιο όπου διαχωρίζει τις περιοχές και εφαρμόζεται σε τοπικό επίπεδο μέσω του «συμβολαίου πόλης» και έχει τις παρακάτω βασικές αρχές:

- Το εθνικό επίπεδο καθορίζει τις περιφέρειες προτεραιότητας
- Το «συμβόλαιο πόλης» υφίστανται για κάθε “περιοχή προτεραιότητας”
- Η διάρκεια του συμβολαίου είναι 6 χρόνια
- Τα συμβόλαια εγκρίνονται από το κράτος, τις τοπικές αρχές(π.χ. Δήμοι, περιφερειακό συμβούλιο). Η διαδικασία αυτή συμβάλλει στην καλύτερη οργάνωση και αποφυγή τυχόν καθυστερήσεων

- Η διαδικασία σχεδίασης ενός συμβολαίου πόλης απαιτεί την διάγνωση, τη στρατηγική και το σχέδιο δράσης, ενώ η διαδικασία έχει διάρκεια περίπου ένα χρόνο.
- Τα συμβόλαια μπορούν να περιλαμβάνουν πάνω από ένα Δήμο ενώ ενσωματώνονται σε στρατηγικές διαφορετικού επιπέδου
- Τα συμβόλαια αποτελούνται από δράσεις σε διάφορους τομείς (οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον, αστική ανανέωση) ενώ υλοποιούνται μετά από συμμετοχή των πολιτών

Κάθε σύμβαση πόλης έχει τρεις κύριους πυλώνες: την κοινωνική συνοχή, τις συνθήκες διαβίωσης και αστικής ανανέωσης και τέλος την απασχόληση και οικονομική ανάπτυξη γενικότερα.

Στις αρχές του 1950 και αφού έχει προηγηθεί ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος η χώρα αντιμετωπίζει προβλήματα όπως: η έλλειψη στέγης για το πληθυσμό της, έντονη αστικοποίηση, μεταναστευτικές ροές αλλά και την βιομηχανοποίηση. Η πρώτη δράση της Γαλλίας για την επίλυση του οικιστικού προβλήματος ήταν το σύστημα HBM ή Habitations à Bon Marché το οποίο ήταν ένα σύστημα κατασκευής φθηνών συγκροτημάτων κατοικίας. Συγκεκριμένα πολλά από τα συγκροτήματα αυτά κατασκευάστηκαν την περίοδο 1920 έως 1949 δηλαδή μεταξύ των δύο πολέμων και απευθύνονταν κυρίως στους ανθρώπους οι οποίοι λάμβαναν χαμηλά εισοδήματα (Καρύδης, 2006). Σύμφωνα με τους Rob Atkinson και Frank Eckardt στα πλαίσια της πολιτικής της πόλης αναπτύχθηκε ένα πρόγραμμα κατοικίας και κοινωνικής ζωής με όνομα Habitat et Vie Sociale ή HVS. Το HVS προσπάθησε να λύσει ένα σημαντικό πρόβλημα για τη Γαλλία την περίοδο εκείνη καθώς ένα μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από τη Βόρεια Αφρική έπρεπε να ενταχθεί στην χώρα ώστε να μην δημιουργηθούν εντάσεις. Τα προβλήματα που αναπτύχθηκαν ήταν κυρίως από τους κατοίκους των περιοχών οι οποίοι όπως υποστήριζαν οι υπεύθυνοι για την υποβάθμιση των περιοχών που διέμεναν και η αύξηση της εγκληματικότητας ήταν υπεύθυνοι οι μετανάστες. Το πρόγραμμα απέτυχε καθώς η επιλογή των υποβαθμισμένων περιοχών γινόταν από το κράτος με αποτέλεσμα πολλές περιοχές να αδικούνται ενώ και τα ενοίκια των κατοικιών παρουσίαζαν αύξηση μετά από κάποια χρόνια δημιουργώντας επιπλέον προβλήματα για τη χαμηλή και μεσαία τάξη. Το 1977, τα HLM ή αλλιώς «habitations a loyers moderes» έκαναν την εμφάνισή τους στα πλαίσια του σχεδίου «Habitat et vie sociale» που αποτέλεσε το πρώτο σχέδιο για τα προάστια της Γαλλικής επικράτειας.

Τα HLM ήταν μεγάλα συγκροτήματα κατοικιών περιορισμένου ενοικίου στα οποία κατοικούσαν κυρίως άνθρωποι που λάμβαναν χαμηλά εισοδήματα αλλά και σε πολλές περιπτώσεις έβρισκαν στέγη σε αυτά πολλοί μετανάστες. Ο νόμος δημοσιεύτηκε στις αρχές της δεκαετίας 1950 αλλά μεγαλύτερη εφαρμογή του υπήρξε το 1960 όπου μέσα από το «Habitat et vie sociale» επιχορηγήθηκαν πολλά από αυτά και αποκαταστάθηκαν από το κράτος. Επίσης το 1960 στα πλαίσια της δημιουργίας των συγκροτημάτων HLM η περιφέρεια οροθετήθηκε σε ζώνες προς αστικοποίηση με Προτεραιότητα ή ZUP (Zones à Urbaniser en Priorité),.

Οι “ZUP” (zone à urbaniser en priorité) ή ζώνες προς αστικοποίηση με προτεραιότητα του 1958, στις οποίες κατασκευάστηκαν συγκροτήματα κατοικιών αλλά και κατοικίες διάσπαρτες στην γαλλική επικράτεια χωρίς προγραμματισμό και χωρίς να προβλεφθούν μελλοντικά προβλήματα όπως η συνδεσιμότητα με τα αστικά κέντρα και οι κανόνες υγιεινής. Ως αποτέλεσμα, να λυθεί το πρόβλημα της έλλειψης στέγασης του πληθυσμού αλλά παράλληλα να αναπτύσσονται νέα προβλήματα όπως η έλλειψη ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων και η μείωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, μαζικές μετακινήσεις των πολιτών προς τα αστικά κέντρα κ.α.. Η Γαλλία κλήθηκε να πάρει σημαντικές αποφάσεις για να αλλάξει την κατάσταση αυτή γι’ αυτό και κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για την οργάνωση του σχεδιασμού της χώρας. Την δεκαετία του 1950 ιδρύθηκε και το σύστημα HLM (habitation a loyer modere), αλλά αναπτύχθηκε περισσότερο την επόμενη δεκαετία (1960), όπου αναλάμβανε την κατασκευή μεγάλων συγκροτημάτων κοινωνικών κατοικιών όπου συνέλαβε στην πολεοδομική συγκρότηση περιοχών όπως τα προάστια όπου αποτελούσε κυρίως κατοικία για τους μετανάστες. Το 1967 οι ZUP ή ζώνες προς αστικοποίηση με προτεραιότητα μετονομάστηκαν σε ZAC (zones d’aménagement concrete) ή αλλιώς σε ζώνες συντονισμένου σχεδιασμού. Το 1970 σε αυτά τα μεγάλα συγκροτήματα άρχισαν να εμφανίζονται τα προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το 1983 ένα νέο πρόγραμμα αναπτύχθηκε με όνομα DSQ ή DéVeloppement Social Des Quartiers το οποίο είχε τους παρακάτω στόχους:

- Δράσεις στις υποβαθμισμένες περιοχές (εκπαίδευση, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα)
- Συμμετοχή των κατοίκων
- Αποκέντρωση αρμοδιοτήτων από το κράτος στις κοινότητες

Με τον παραπάνω νόμο για πρώτη φορά τονίζεται η αναγκαιότητα της ενίσχυσης του ρόλου των τοπικών αρχών μέσα από τη παροχή εξουσίας, ευθυνών και λήψης αποφάσεων. Αρχικά στο πρόγραμμα εντάχθηκαν 16 γειτονιές (1982), οι οποίες παρουσίασαν θετικά αποτελέσματα αλλά μεγαλύτερη απήχηση υπήρξε το 1984 όπου εντάχθηκαν 148 νέες γειτονιές ενώ αποτελούσε και ένα μέσο χρηματοδότησης προς τις περιοχές αυτές με σκοπό την αποφυγή εξεγέρσεων (Mustafa Dikec, 2007). Επίσης στο πρόγραμμα εντάχθηκαν αρκετά συμβόλαια πόλης πριν το 1990, τα οποία ήταν 5ετή συμφωνία μεταξύ των τοπικών αρχών και του κράτους, είχαν ως σκοπό την αποκέντρωση των ευθυνών από το κράτος και η μεταφορά αυτών στις τοπικές αρχές. Την περίοδο αυτή η πολιτική της πόλης (*politique de la ville*) εφαρμόζεται από κάτω προς τα πάνω μέσω μίας διυπουργικής αντιπροσωπείας για τις πόλεις (*A Délégation interministérielle à la ville, DIV*), η οποία δημιουργήθηκε για να συντονίζει διάφορους φορείς όπως το προσωπικό της κεντρικής κυβέρνησης, τις τοπικές κυβερνήσεις αλλά και τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Τα επόμενα χρόνια το πρόγραμμα DSQ μετονομάζεται σε DSU ή Αστική Κοινωνική Ανάπτυξη (*DÉVELOPPEMENT SOCIAL URBAIN*), ενώ έως το 1993 περιείχε 400 γειτονιές. Ο νέος στόχος του κράτους ήταν η ενσωμάτωση των υποβαθμισμένων περιοχών στις πόλεις και τις μητροπολιτικές περιοχές, ενώ η νέα πολιτική είχε ως βασικό στόχο την ανάπτυξη μιας πολιτικής για την πόλη και όχι για την γειτονιά. Το 1990 λόγω σοβαρών επεισοδίων στην πόλη της Λυών, το κράτος έλαβε μία σημαντική πρωτοβουλία, ίδρυσε ένα νέο υπουργείο υπεύθυνο για τις αστικές υποθέσεις και ψήφισε το νόμο *Loi d'orientation pour la ville* του 1991 που θα αναλυθεί παρακάτω (Christophe Demazière and Olivier Sykes, 2021).

Το 1960 ιδρύεται η DATAR ή "*Délégation à l'aménagement du territoire et à l'action régionale*" (*Land Development and Regional Action Delegation*), μία μικρή ομάδα στελεχών η οποία έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την εξέλιξη πολιτικών χωροταξικού περιεχομένου (συμπεριλαμβανόμενου και του οικιστικού δικτύου). Ήταν μία διυπουργική επιτροπή χωροταξίας και ανταγωνιστικότητας που προωθούσε και συντόνιζε πολιτικές και έχει ως στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη του χώρου και την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων στις πόλεις περιφερειακά της πόλης του Παρισιού (Howard Green & Philip Booth, 1966).

Πιο αναλυτικά, την περίοδο αυτή (1950-1970) η χώρα υλοποίησε σημαντικές δράσεις για την ανοικοδόμηση της χώρας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και για την

οικονομική ενίσχυση της χώρας μέσω της βιομηχανικής αποκέντρωσης από τη γαλλική πρωτεύουσα. Έτσι λοιπόν μελετήθηκαν από την ομάδα της DATAR νέες εναλλακτικές θέσεις εγκατάστασης της βιομηχανίας μέσω μίας πολιτικής που στόχευε στη πολυκεντρική ανάπτυξη της Γαλλίας μέσα από την δικτύωση των αστικών κέντρων που γειτονεύουν με την πόλη του Παρισιού. Το σχέδιο της DATAR ονομάστηκε 'Métropoles d'équilibre' εμπνευσμένο από την θεωρία των Κεντρικών τόπων του Christaller, ήταν μία χωροταξική πολιτική και πιο συγκεκριμένα μία μητροπολιτική πολιτική. Στόχευε στην αποκέντρωση του Παρισιού μέσα από την ανάπτυξη της περιφέρειας, παρέχοντας κίνητρα στις βιομηχανίες και τις επιχειρήσεις για μετεγκατάσταση ή στις νέες μονάδες για εγκατάσταση σε περιοχές της. Πρότεινε δηλαδή, νέες θέσεις χωροθέτησης της βιομηχανικής δραστηριότητας σε οκτώ πόλεις της Γαλλίας, τη Λιλ, τη Λυών, τη Τουλούζη, τη Μασσαλία, τη Μπορντό, τη Νάντη-Σεν-Ναζέρ, το Στρασβούργο και τη Νάνσυ-Μετς. Ακόμη, αφού ο βασικός στόχος ήταν η πολυκεντρική ανάπτυξη η χώρα θα έπρεπε να επιτύχει και την αρμονική κατανομή του πληθυσμού και της ανάπτυξης της αφού ως χώρα της Ευρωπαϊκής Επικράτειας πρέπει να υπάρχει ισορροπημένη και βιώσιμη ανάπτυξη. Η πολιτική αυτή εφαρμόστηκε με τη μέθοδο από πάνω προς τα κάτω του σχεδιασμού, ενώ όλα τα σχέδια που πραγματοποιήθηκαν από διάφορους οργανισμούς έπρεπε να εγκριθούν από τη DATAR πριν την εφαρμογή τους. Δημόσιοι και τοπικοί φορείς, ιδιώτες ακολούθησαν τα σχέδια τους, με καμία επιρροή και συμμετοχή στη δημιουργία αυτών. Προφανώς και τα σχέδια αυτά δεν εφαρμόστηκαν σε μεγάλο βαθμό καθώς δεν περιλάμβαναν αρκετά σημαντικά στοιχεία όπως η ετερογένεια του εδάφους (διαφορετικές δυνατότητες κάθε πόλης και περιοχής), η κοινωνική τάξη κ.α. με αποτέλεσμα οι αρμόδιοι φορείς να χρειαστεί να επαναπροσδιορίσουν τους στόχους τους για το δίκτυο των πόλεων της Γαλλίας. Η όχι και τόσο επιτυχημένη πολιτική της τελευταίας δεκαετίας έβαλε την γαλλική κυβέρνηση σε σκέψεις και την ώθησε να δημιουργήσει μία ή περισσότερες πολιτικές, μόνο που αυτή τη φορά ο σχεδιασμός θα πραγματοποιείται από κάτω προς τα πάνω (Geppert A,2009).

Η Γαλλία την δεκαετία του 1960 έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη της πολιτικής «Contrat de ville» ή αλλιώς η πολιτική της πόλης, η οποία θα είχε στρατηγικό χαρακτήρα για όλη τη χώρα και θα είχε επιρροή στις επιμέρους πολιτικές. Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου ο βασικός προβληματισμός της χώρας ήταν

πως θα επιτευχθεί η ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ του Παρισιού και της υπόλοιπης χώρας.

Το 1990 μέσω μίας πρόσκλησης της DATAR δημιουργήθηκε το πρόγραμμα «réseaux de villes», επιθυμούσε τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας μεταξύ των γαλλικών πόλεων επιδιώκοντας μία νέα σχέση μεταξύ τους που θα στηριζόταν στην ανιδιοτελή συνεργασία. Οι σχέσεις αυτές ήταν μεταξύ των πόλεων μεσαίου μεγέθους ή αυτών με μία μητροπολιτική περιοχή της περιφέρειας αλλά και των πόλεων της ευρύτερης περιοχής τους. Η πολιτική αυτή είχε ως κύριο στόχο την πολυκεντρική ανάπτυξη ενώ ως απώτερο στόχο να συμβάλλει στην μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των μητροπολιτικών περιοχών σε διεθνές επίπεδο, ενώ επηρεάστηκε από το ευρωπαϊκό κείμενο Σ.Α.Κ.Χ.. Μετά την έκκληση του DATAR και την ανταπόκριση των υπεύθυνων των πόλεων είναι σημαντικό να αναφερθεί πως ο σχεδιασμός πλέον ακολουθεί την μέθοδο από κάτω προς τα πάνω με αποτέλεσμα οι πόλεις και οι εκπρόσωποι τους να έχουν τις περισσότερες αρμοδιότητες και υποχρεώσεις, ενώ τέλος το κράτος κρατάει το κομμάτι του συντονισμού. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πολιτική της Γαλλίας είναι ότι δημιουργήθηκαν περίπου 20 δίκτυα πόλεων, οι πόλεις αυτές χαρακτηρίζονταν από υψηλή ετερογένεια παρόλα αυτά αρκετές από αυτές ανέπτυξαν μία διαρκή συνεργασία μεταξύ τους με αποτέλεσμα να δημιουργήσουν τοπικές οικονομίες. Εξίσου σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πολιτικής αυτής ήταν η θέση του κράτους που δεν στήριξε τις δράσεις των δικτύων παρά μόνο συγκεκριμένες δραστηριότητες όπως του τουρισμού. Βέβαια το πρόγραμμα «réseaux de villes» έθεσε τη βάση για μία νέα πολιτική που θα ήταν προσαρμοσμένη στις γαλλικές απαιτήσεις και θα συνεισέφερε στην αποκέντρωση του πληθυσμού από το Παρίσι. Επίσης οι αρμόδιοι φορείς κάθε επιπέδου που είναι υπεύθυνοι για κάθε επίπεδο του σχεδιασμού, έμαθαν από τα λάθη του παρελθόντος και είναι έτοιμοι να ανταπεξέλθουν στις νέες προκλήσεις μέσα από την προετοιμασία μίας νέας πολιτικής.

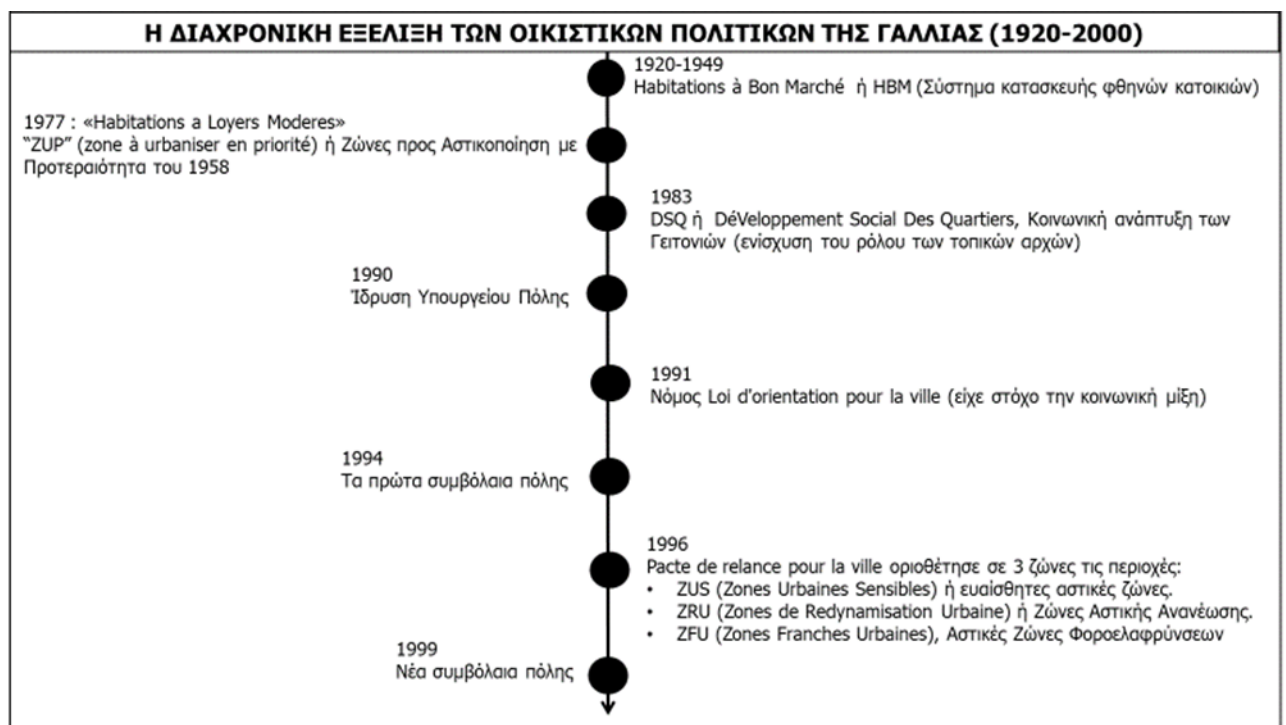
Το 1991, θεσπίζεται μία πολιτική με όνομα L.O.V (loi d'orientation pour la ville) που αφορούσε την κοινωνική κατοικία. Πιο αναλυτικά, προσπάθησε να εξασφαλίσει την «κοινωνική μίξη» καθώς ο νόμος αυτός επέβαλε στους οικισμούς άνω των 200.000 κατοίκων να παρέχουν το 20% τους προς κοινωνική στέγαση(Dikec M., 2007:77).

Το Pacte de relance pour la ville του 1996 στόχευε σε ότι και οι παραπάνω νόμοι ενώ οριοθετεί τις περιοχές σε τρεις (3) ζώνες:

- Πρώτη ζώνη: ZUS (Zones Urbaines Sensibles) ή ευαίσθητες αστικές ζώνες.
- Δεύτερη ζώνη: ZRU (Zones de Redynamisation Urbaine) ή Ζώνες Αστικής Ανανέωσης.
- Τρίτη ζώνη: ZFU (Zones Franches Urbaines), Αστικές Ζώνες Φοροελαφρύνσεων

Οι δύο πρώτες ζώνες είχαν προσδιορισθεί και παλαιότερα ενώ η τρίτη ήταν μία νέα εισαγωγή στον παραπάνω νόμο. Οι δύο πρώτες ζώνες αφορούσαν φοροελαφρύνσεις για νέες επιχειρήσεις ενώ η τρίτη ζώνη αφορούσε ελαφρύνσεις για υπάρχουσες επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 2.1: Η διαχρονική εξέλιξη των οικιστικών πολιτικών της Γαλλίας την περίοδο 1920-2000

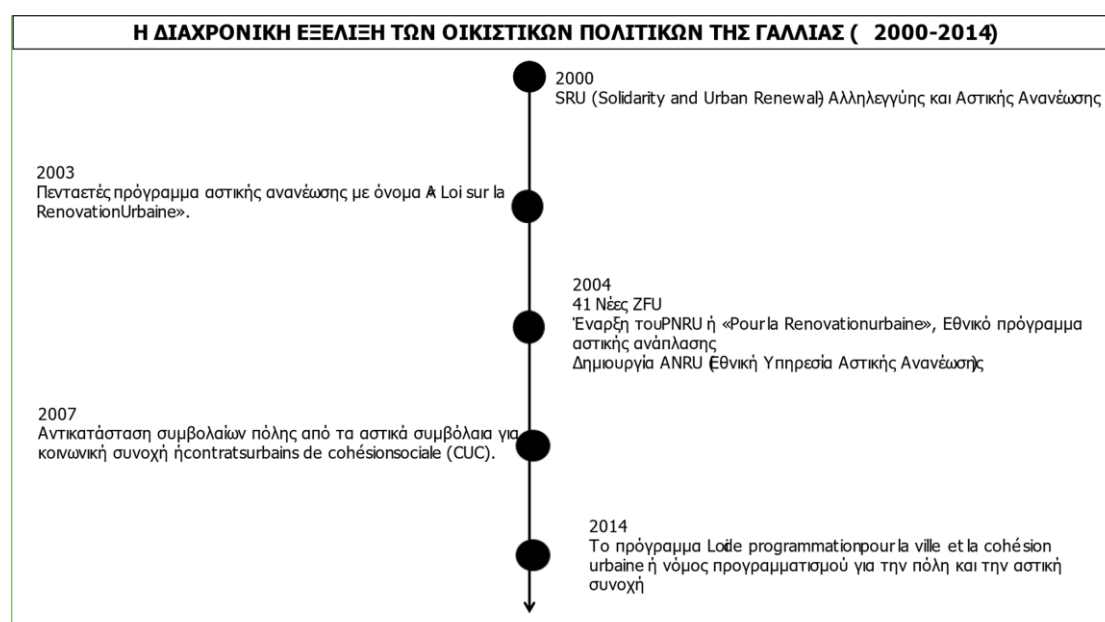
Ιδία Επεξεργασία

Το 2000 ο νόμος SRU (Solidarity and Urban Renewal) - Αλληλεγγύης και Αστικής Ανανέωσης, υποστήριζε ότι ο κάθε Δήμος πρέπει να διαθέτει 20% από το συνολικό ποσοστό κατοικιών του προς κοινωνική κατοικία. Εάν οι ευκατάστατοι Δήμοι δεν τηρούσαν τον νόμο, επιβαλλόταν πρόστιμο για κάθε κατοικία που δεν υπήρχε. Με λίγα λόγια οι Δήμοι έπρεπε να κατεδαφίσουν, ανοικοδομήσουν και να πραγματοποιήσουν

αναδιανομή των κοινωνικών κατοικιών, λαμβάνοντας έτσι περισσότερες ευθύνες οι ίδιοι και λιγότερες το κράτος. Επίσης, οι κατοικίες διακρίνονταν σε τρεις κατηγορίες:

- Στέγαση για τους φτωχούς
- Στέγαση για λιγότερο φτωχούς και μεσαία τάξη
- Στέγαση για μεσαία τάξη

Διάγραμμα 2.2: Η διαχρονική εξέλιξη των οικιστικών πολιτικών της Γαλλίας την περίοδο 2000-2014.

Ιδία Επεξεργασία

Η πρώτη σημαντική ενέργεια του 21ου αιώνα ήταν από το DATAR με όνομα «Pour un rayonnement européen des métropoles françaises – Appel à coopération métropolitaine» και είχε ως στόχο την ανάπτυξη και την επιρροή των γαλλικών μητροπόλεων αλλά και μία πρόσκληση για μητροπολιτική συνεργασία εκτός του μητροπολιτικού κέντρου του Παρισιού. Επίσης η ενέργεια αυτή ήθελε να επιτύχει την ανάπτυξη των μητροπολιτικών πόλεων αλλά και την ανάπτυξη αυτών με τις γύρω περιοχές τους, ώστε να διαμορφωθούν νέες συνεργασίες. Αντίθετα με τις προσδοκίες του προγράμματος, η κυβέρνηση λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων δεν κατάφερε να υπογράψει καμία σύμβαση, έτσι η ύπαρξη μητροπολιτικής πολιτικής στη Γαλλία απέτυχε ολοσχερώς με αποτέλεσμα οι ίδιες οι πόλεις και περιοχές να είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη τους.

Στη συνέχεια, το 2003 ψηφίστηκε ένα πενταετές πρόγραμμα αστικής ανανέωσης με όνομα «a Loi sur la renovation urbaine». Το πρόγραμμα συντονίστηκε από το Εθνικό πρόγραμμα αστικής ανάπλασης ή «Pour la Renovation urbaine» (PNRU) και εφαρμόστηκε σε κάτι περισσότερο από 150 γειτονιές όπου πραγματοποιήθηκαν κατεδαφίσεις και ανοικοδομήσεις 200.000 κατοικιών ενώ αποκαταστάθηκαν και άλλες τόσες λόγω της κακής κατάστασης τους εφόσον με το πέρασμα των χρόνων δεν συντηρήθηκαν κατάλληλα. Σημαντική λεπτομέρεια είναι πως πλέον η DIV έχει χάσει την δυναμική της και το πρόγραμμα συντονίζεται και εφαρμόζεται από την Εθνική Αντιπροσωπία Αστικής Ανανέωσης (National Agence pour la renovation urbaine, ANRU) η οποία είναι υπεύθυνη για το PNRU. Στόχος ήταν έως το 2013 μέσα από μία επένδυση (περίπου 40 δις ευρώ) να έχουν ανανεωθεί 530 συνοικίες οι οποίες φιλοξενούσαν περίπου 4 εκατομμύρια κατοίκους ενώ η ANRU έλυσε τυχόν προβλήματα της διοίκησης. Με αυτή την ενέργεια η πολιτική της πόλης στη Γαλλία εφαρμόζεται πλέον από πάνω προς τα κάτω και εγκαταλείπει την παλιά της μέθοδο, έτσι οι αποφάσεις και οι κατευθύνσεις δίνονται από το εθνικό επίπεδο ενώ περιλαμβάνουν το σύνολο της χώρας και όχι μεμονωμένα τις προβληματικές περιοχές. Από την άλλη πλευρά το 2007, τα συμβόλαια πόλης αντικαταστάθηκαν από τα αστικά συμβόλαια για κοινωνική συνοχή ή contrats urbains de cohésion sociale (CUC). Τα νέα συμβόλαια είχαν διάρκεια τρία έτη σε αντίθεση με τα 6 που είχαν τα παλαιά συμβόλαια πόλης, ενώ ακόμη μία διαφορά ήταν τα πολυετή προγράμματα που περιλάμβαναν και όχι τα μονοετή.

Από το 2012 έως το 2017 η χώρα συνεχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα όπως η κρίση των προαστίων ενώ οι αλλαγές στην πολιτική της επικαιρότητα επαναφέρει δράσεις που εστιάζουν στις υποβαθμισμένες περιοχές. Το πρόγραμμα Loi de programmation pour la ville et la cohésion urbaine ή νόμος προγραμματισμού για την πόλη και την αστική συνοχή του 2014 έχει τέσσερις κεντρικούς στόχους:

- Επαναπροσδιορισμός των προτεραιοτήτων αλλά και τη στοχευμένη οικονομική κρατική ενίσχυση σε συγκεκριμένες περιοχές (από 2500 περιοχές μειώθηκαν σε 1000)
- Κλαδική κινητοποίηση πολιτικών, αλλά και επιβεβαίωση της ανάγκης για εδαφική συνοχή. Πλέον 1.294 καλύπτονται από ένα ενιαίο συμβόλαιο πόλης σε αντίθεση με 2.493 CUC προηγουμένως ενώ απαιτούνταν υπογραφές από το κράτος αλλά και από τους τοπικούς παράγοντες (τοπικές αρχές, ταμείο οικογενειακών

επιδομάτων κλπ.) για την περίοδο 2015-2020. Τα συμβόλαια αυτά ενσωματώνουν κοινωνικά και αστικά θέματα δημιουργώντας μία πρωτοποριακή ενέργεια.

- Ολοκλήρωση του προγράμματος αστικής ανάπλασης και η εκκίνηση μίας νέας γενιάς επιχειρήσεων.
- Τέλος, η συμμετοχή των κατοίκων στις αποφάσεις για τα έργα, μέσα από τα συμβούλια πολιτών σε κάθε γειτονιά τους έδωσε δύναμη και ήταν μία σημαντική δράση.

Μετά από τον επαναπροσδιορισμό των κριτηρίων επιλεξιμότητας των περιοχών, επωφελούνται και οι μεσαίου μεγέθους πόλεις οι οποίες αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα όπως ερήμωση και εξαθλίωση των κατοίκων τους καθώς δεν επωφελούνταν από παλαιότερα προγράμματα, το πρόγραμμα από το οποίο επωφελούνται είναι το PNRU.

Συνοψίζοντας, η πολιτική αστική ανάπτυξης της Γαλλίας εστίαζε στις υποβαθμισμένες περιοχές της περιφέρειας με στόχο την ανάπτυξη μίας πολυκεντρικής δομής του οικιστικού της δικτύου. Θεσμοθετήθηκαν αρκετοί νόμοι για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ σημαντική ήταν και η προσπάθεια του κράτους να δώσει στις τοπικές αρχές τον έλεγχο των δράσεων με σκοπό την αποκέντρωση. Έως το 2003 το κράτος ακολουθούσε την μέθοδο από κάτω προς τα πάνω στον σχεδιασμό, γεγονός που δεν βοήθησε ιδιαίτερα την κατάσταση της χώρας ενώ η αλλαγή της μεθόδου αυτής είχε θετικό αντίκτυπο όσον αφορά τις πολιτικές του οικιστικού δικτύου για την Γαλλία καθώς το κράτος έδινε πλέον τις κατευθύνσεις και η τοπική αυτοδιοίκηση τις προσαρμόζε στα δικά της χαρακτηριστικά.

Κεφάλαιο 3^ο: Η οικιστική πολιτική στην Ελλάδα

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα αναδειχθούν οι σημαντικότερες εξελίξεις στο δίκτυο των οικισμών στην Ελλάδα, ποιοι παράγοντες επηρέασαν την μορφή του έως σήμερα αλλά και τα δομικά στοιχεία από τα οποία συντίθεται. Σημαντική περίοδος για την διαμόρφωση των οικισμών στην Ελλάδα ήταν κυρίως η περίοδος του μεσοπολέμου δηλαδή από το 1923 έως το 1940. Σύμφωνα με τον Λουκάκη (1976), την περίοδο αυτή πραγματοποιήθηκε η τελική οριοθέτηση του ελληνικού εδάφους εκτός από την περιοχή των Δωδεκανήσων που εντάχθηκαν στο σημερινό ελληνικό κράτος μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Την περίοδο αυτή πραγματοποιήθηκαν πολλές ανακατατάξεις

στην ελληνική επικράτεια, όπως η έντονη μεταναστευτική εισροή όπου δημιούργησε σοβαρό πρόβλημα καθώς υπήρχε μεγάλη ζήτηση για στέγαση με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να ενταχθούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας όπως την Αθήνα, τον Πειραιά και την Θεσσαλονίκη. Το μεταναστευτικό αυτό κύμα οδήγησε στην άνιση ανακατανομή του πληθυσμού στο χώρο, δηλαδή τον διπλασιασμό σχεδόν του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα και την ελάχιστη κατανομή του πληθυσμού στην περιφέρεια και στους αγροτικούς οικισμούς. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στην άνιση χωρική ανάπτυξη του χώρου με αποτέλεσμα οι περιφέρειες αλλά και οι αγροτικοί οικισμοί να παραμένουν εξαρτημένοι από τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα και κυρίως από την πρωτεύουσα (Λουκάκης, 1976). Με λίγα λόγια η οικονομική δυσχέρεια των ανθρώπων αλλά και το προσφυγικό κύμα από τα παράλια της Μικράς Ασίας ήταν οι πρώτοι σημαντικοί παράγοντες που επηρέασαν την αστική διάχυση στην Ελλάδα, ενώ έβαλαν και τις ισχυρές βάσεις για την διαμόρφωση του ελληνικού χώρου έως σήμερα. Σε συνέχεια των παραπάνω η επόμενη περίοδος δηλαδή στα τέλη της δεκαετίας του '40 έως αυτή του 1960 η χώρα κλήθηκε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα στέγασης αλλά και της οικονομίας, έτσι δόθηκε προτεραιότητα στην ανάπτυξη υποδομών. Την περίοδο αυτή χρονολογείται ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αλλά και ο εμφύλιος στην Ελλάδα ως επακόλουθο η ανάπτυξη της Ελλάδας αλλά και πολλών άλλων Ευρωπαϊκών χωρών να διακόπτεται. Το χρονικό διάστημα υπήρξαν σημαντικές ανθρώπινες απώλειες αλλά και αμέτρητες υλικές καταστροφές στις υποδομές. Για την δημιουργία των υποδομών η χώρα έκρινε απαραίτητη τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην διαδικασία με σκοπό την άμεση δημιουργία υποδομών καθώς τα ιδιωτικά κεφάλαια επενδύονταν άμεσα και δεν αντιμετώπιζαν τις καθυστερήσεις του θεσμικού πλαισίου της χώρας σε αντίθεση με τις δημόσιες επενδύσεις. Η επιρροή προήλθε από αναπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες, όπου κάποιες από αυτές είχαν ήδη αναπτύξει θεσμικό πλαίσιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις που θα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των πόλεων και κατ' επέκταση στην διαμόρφωση του οικιστικού δικτύου της κάθε χώρας. Οι ιδιώτες επένδυσαν στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης με αποτέλεσμα να υπάρξει έντονα το φαινόμενο της αστικοποίησης και ως συνέπεια στην ερήμωση της υπαίθρου καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας συγκεντρώθηκε στις πόλεις. Πλέον η χώρα βρίσκεται σε μία ισορροπημένη οικονομική κατάσταση χωρίς την πλήρη εξάλειψη των παραπάνω προβλημάτων καλείται να αντιμετωπίσει το νέο φαινόμενο της πολύμορφης ανάπτυξης του τουρισμού που εμφανίστηκε την περίοδο του '60 έως το 1980 (Θεοδωρά Γ.,

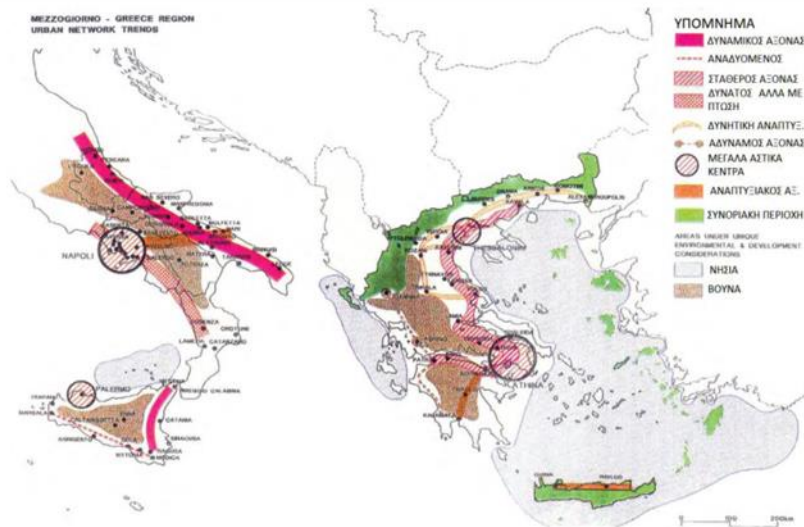
Λουκάκης Π., 2011). Σύμφωνα με τους Θεωδωρά και Λουκάκη, η αλματώδη πολύμορφη ανάπτυξη του τουρισμού, η χωρική διάχυσή της σε παράκτιες ηπειρωτικές περιοχές και στα νησιωτικά συμπλέγματα και το φαινόμενο της δεύτερης κατοικίας (κυρίως μετά το '70) έπαιξαν κι εκείνες το ρόλο τους. Την περίοδο αυτή υπάρχει ραγδαία ανάπτυξη των παραθεριστικών κατοικιών με αποτέλεσμα την διάσπαρτη δόμηση των οικισμών της περιφέρειας αλλά και στην αναδιαμόρφωση των σημαντικών πεδινών περιοχών με αποτέλεσμα οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο χώρο να είναι σημαντικές. Επίσης σημαντική επίπτωση του φαινομένου αυτού ήταν η υποβάθμιση των ορεινών περιοχών καθώς σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της χώρας μετακινείται στα αστικά κέντρα και στις γύρω από αυτά περιοχές. Η Ελλάδα έπρεπε να αντιμετωπίσει τα οικονομικά, κοινωνικά αλλά και περιβαλλοντικά προβλήματα που είχε γι' αυτό εντάχθηκαν νέοι παράμετροι στο θεσμικό της πλαίσιο, με αποτέλεσμα να στηρίξει την οικονομική ανάπτυξη που προερχόταν από τον τουρισμό όπου και τα κατάφερε με μεγάλη επιτυχία αλλά και να δώσει κίνητρα για την αποκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων της χώρας. Συγκεκριμένα όπως θα αναλυθεί και στις πολιτικές χωρικής ανάπτυξης της χώρας, όρισε ζώνες ευνοϊκών κινήτρων με αποτέλεσμα την ισόρροπη ανάπτυξη των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στο χώρο. Το 2004 ο Λουκάκης τόνισε ότι οι παραπάνω ενέργειες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του δικτύου των οικισμών της χώρας. Πιο αναλυτικά, την δεκαετία του '50 η χώρα έχει ως μοναδικό κυρίαρχο αστικό κέντρο την Αθήνα, στη συνέχεια το 1960 η Αθήνα μοιράζεται το πληθυσμό της, τις δραστηριότητες της κ.α. με το αμέσως επόμενο μεγαλύτερο αστικό κέντρο το μητροπολιτικό κέντρο της Θεσσαλονίκης ενώ την δεκαετία του '70 εντάσσονται και άλλα αστικά κέντρα ως εξίσου σημαντικά. Άρα το οικιστικό δίκτυο έως τότε διαμορφώνεται κυρίως από τα αστικά κέντρα: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Ηράκλειο, Καβάλα, Κοζάνη και Ιωάννινα χωρίς όμως να λείπουν οι μικρότεροι οικισμοί που εξυπηρετούσαν και συμπλήρωναν τα παραπάνω. Ως συμπέρασμα προκύπτει πως στην Ελλάδα το φαινόμενο της αστικοποίησης δεν προέκυψε λόγω της εκβιομηχάνισης αλλά έπαιξαν και άλλοι παράγοντες καθοριστικό ρόλο όπως είναι οι προσφυγικές ροές από τα παράλια της Μικράς Ασίας αλλά και ο Εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) (Μαλούτας, 2000).

Μετά το 1980 παρουσιάζεται μείωση στην εισροή πληθυσμού στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα, καθώς άρχισαν να παρατηρούνται τα πρώτα προβλήματα αστικής συμφόρησης, με την ποιότητα ζωής των κατοίκων να μειώνεται συνεχώς, να υπάρχει

περιβαλλοντική υποβάθμιση αλλά και αύξηση στις τιμές των ακινήτων καθώς η ζήτηση ήταν μεγάλη. Καταβλήθηκαν ενέργειες ώστε να πραγματοποιηθεί αποκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας από τα κέντρα Αθήνας και Θεσσαλονίκης με αποτέλεσμα να συγκεντρωθεί σε περιοχές γύρω από αυτά όπως η Βοιωτία, Πιερία, Κορινθία και Χαλκιδική. Σε συνέχεια με την προηγούμενη δεκαετία το 1990 η Ελλάδα πραγματοποιεί μεγάλα έργα μεταφορικών υποδομών (αυτοκινητόδρομους) όπου διευκολύνουν τις μετακινήσεις από τα αστικά κέντρα στην ύπαιθρο, ο πληθυσμός στη πρωτεύουσα αλλά και στην Θεσσαλονίκη παραμένει στα ίδια ποσοστά καθώς οι μετακινήσεις του πληθυσμού δεν αποτελούν πλέον λόγω ανησυχίας. Σύμφωνα με τους Οικονόμου και Πετράκο (1999) οι πυκνοδομημένες πόλεις εμφανίζονται και στην Νότια Ευρώπη εκτός από την ελληνική επικράτεια σε αντίθεση με τη Βόρεια Ευρώπη όπου η ύπαιθρος και η φύση ιδεοποιείται και η αστική κουλτούρα είναι έντονη στο Μεσογειακό χώρο. Τέλος, είναι σημαντικό να επισημανθεί πως οι μετακινήσεις του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα τις τελευταίες δεκαετίες δεν συνδυάστηκαν από με μία στοχευμένη οικιστική πολιτική.

Σύμφωνα με τους Θεοδωρά και Λουκάκη (2011:109), η αστική διάχυση στην Ελλάδα εκτυλίσσεται σε δύο χωρικά επίπεδα: το πρώτο για τον εθνικό χώρο και το δεύτερο για τις ευρύτερες περιμετρικές περιοχές των αστικών κέντρων. Για την χωρική ανάπτυξη του εθνικού χώρου χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το «Αναπτυξιακό S» (Πάτρα – Αθήνα – Βόλος – Λάρισα – Θεσσαλονίκη – Καβάλα), ως συνέπεια εκτός από τις μεγάλες πόλεις η ανάπτυξη να επιτυγχάνεται και σε μικρότερα αστικά κέντρα που σχηματίζουν «ακτινωτές» σχέσεις μεταξύ τους (Αργος, Κοζάνη, Αγρίνιο, Ξάνθη, Τρίκαλα), και του "Βόρειου Άξονα της Κρήτης (Ηράκλειο-Χανιά).

Χάρτης 3.1 : Ο κύριος αναπτυξιακός άξονας της Ελλάδας

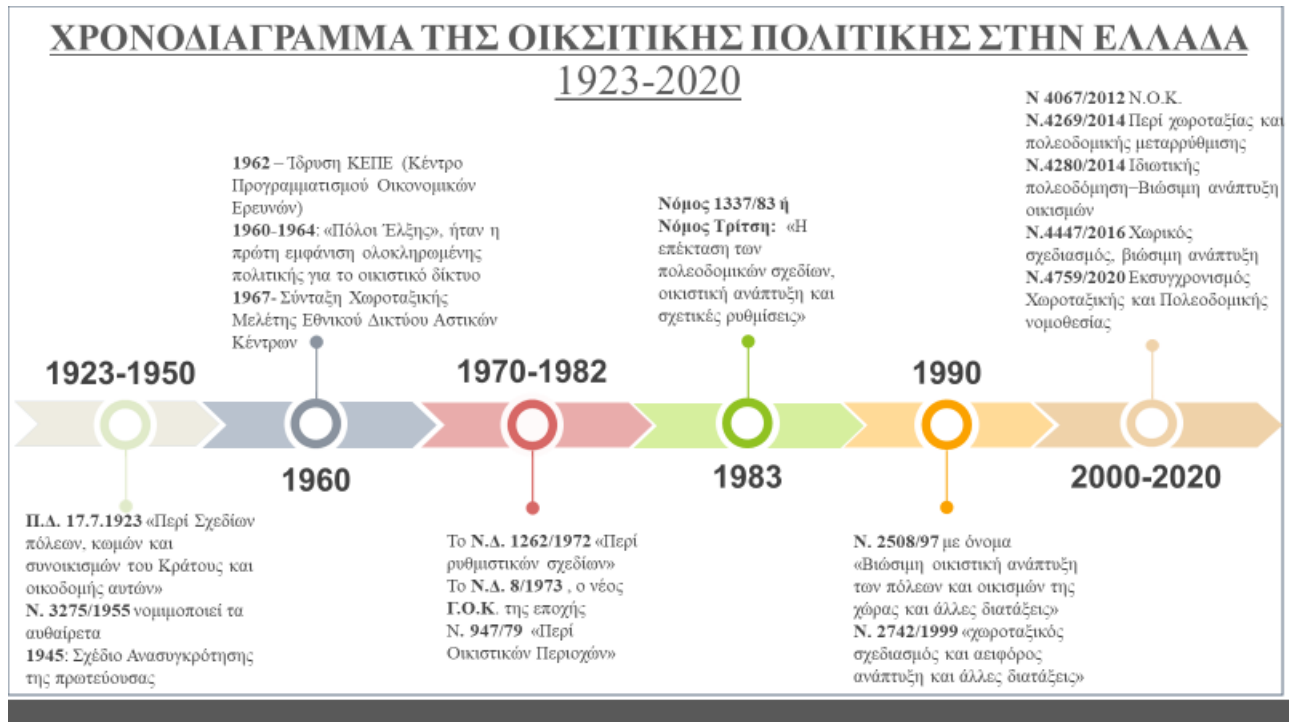

Πηγή: ISMERI EUROPA, TEAM 4, ΙΠΑ, 1992-1993 (μέσω Θεοδωρά, Λουκάκης, 2011:112)- ίδια επεξεργασία

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω χάρτη, ο αναπτυξιακός άξονας της χώρας ξεκινάει από την πόλη της Πάτρας και καταλήγει στην Καβάλα, ενώ ενδιάμεσα βρίσκονται διαφορετικής τάξης μεγέθους αστικά κέντρα δηλαδή και οι πόλεις Αθήνα και Θεσσαλονίκη αλλά και άλλες μικρότερου μεγέθους πόλεις όπως ο Βόλος η Λάρισα, αλλά και η Κοζάνη, το Αγρίνιο, τα Τρίκαλα κλπ., ενώ να τονισθεί πως η αστική ιεραρχία σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές προδιαγραφές δεν έχει μεσαίου μεγέθους αστικά κέντρα. Επίσης ο άξονας αυτός έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη υποδομών της χώρας και την δικτύωση των οικισμών μεταξύ τους καθώς πάνω σε αυτόν δημιουργήθηκε η Εθνική Οδός, ο ΠΑΘΕ αλλά και το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας. Τέλος, εκτός από τον παραπάνω άξονα υπάρχουν και άλλα αστικά σύνολα όπως: Πύργος – Αμαλιάδα, Άρτα – Πρέβεζα, Αγρίνιο – Αμφιλοχία – Αστακός, Καλαμάτα – Μεσσήνη – Κυπαρισσία, Τρίκαλα - Καρδίτσα, Ιωάννινα – Μέτσοβο – Ηγουμενίτσα, και στην Κρήτη: Ηράκλειο – Μάλλια – Χερσόνησος – Φόδελε – Μεσσαρά – Αρχάνες (Θεοδωρά Γ., Λουκάκης Π, 2011). Τα έργα υποδομών που δημιουργήθηκαν έως τις αρχές του 20ου αιώνα και μετά ήταν κυρίως πάνω στον αναπτυξιακό άξονα «S» της χώρας, με στόχο να στηρίξουν τα ήδη αναπτυσσόμενα αστικά κέντρα της χώρας που βρίσκονται πάνω σε αυτόν. Επίσης ευνοήθηκαν και μικρότερες πόλεις της χώρας όπως το δίπολο της Λάρισας με το Βόλο καθώς έργα μεταφορικών υποδομών όπως ο ΠΑΘΕ, η Εθνική Οδός αλλά και το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας αναπτύχθηκε με σκοπό

να ενωθούν και να μειωθούν οι αποστάσεις μεταξύ των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της χώρας. Οι πόλεις όπου συγκροτούν το δίπολο βρίσκονται ενδιάμεσα από τις πόλεις αυτές γι' αυτό και ευνοούνται σημαντικά. Αντίθετα από την άλλη πλευρά οι πόλεις της υπαίθρου δεν στηρίχθηκαν από το ελληνικό κράτος με αποτέλεσμα να υπάρχουν έως σήμερα σημαντικές ανισότητες μεταξύ πόλης και υπαίθρου. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε και την περίοδο που η χώρα ανέλαβε την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 αφού για ακόμη μία φορά τα έργα που κατασκευάστηκαν εστίαζαν στην ανάπτυξη της πρωτεύουσας αλλά και της Θεσσαλονίκης και λιγότερο στα υπόλοιπα αστικά κέντρα της χώρας. Στη συνέχεια, με τις αλλαγές της πολιτικής επικαιρότητας, προτάθηκαν και άλλα έργα μεταφορικών υποδομών (Ιόνια Οδός, αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας E-65, που θα στήριζαν και άλλες πόλεις της χώρας ενώ θα συνέδεαν τις απομακρυσμένες περιοχές της χώρας (Θράκη, Ήπειρος κ.α.) με την κεντρική Ελλάδα. Αυτές ήταν οι σημαντικότερες επιρροές στη διαμόρφωση του ελληνικού χώρου μέχρι και σήμερα, ωστόσο σημαντικό ρόλο παίζουν και οι οικιστικές πολιτικές που καθόρισαν την ανάπτυξη συγκεκριμένων χρήσεων γης όπως είναι η κατοικία, το εμπόριο, η βιομηχανία, οι κοινόχρηστοι και κοινωφελείς χώροι κ.α.. Βέβαια όπως είναι γνωστό η οικιστική πολιτική είναι μία κατηγορία της χωροταξικής πολιτικής η οποία έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του χωρικού προτύπου της χώρας.

Διάγραμμα 3.1: Η διαχρονική εξέλιξη της οικιστικής πολιτικής της Ελλάδας από το 1923-2020

Ιδία Επεξεργασία

Παρακάτω παρουσιάζεται μία σύντομη αναδρομή από το 1923 έως σήμερα για την εξέλιξη της πολιτικής στην Ελλάδα:

- Το Ν.Δ. 17.7.1923

Η χωροταξική πολιτική στην Ελλάδα ξεκινάει τη δεκαετία του 1920 με το νομοθετικό διάταγμα του 1923 «Περί Σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών του Κράτους και οικοδομής αυτών (17-2/16-8-1923). Σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα του 1923, κάθε πόλη και κώμη του κράτους όφειλε να διαρρυθμίζεται και να αναπτύσσεται βάσει σχεδίου, ώστε να εξασφαλίζεται η θεραπεία της υγιεινής, της ασφάλειας, της οικονομίας και της αισθητικής, μέσω της αναγνώρισης των αναγκών εκάστου οικισμού και της πρόβλεψης των μέσων που θα υιοθετηθούν. Το σχέδιο πόλεως έπρεπε να περιέχει τους κοινόχρηστους χώρους, τους χώρους για τα κοινωφελή κτίρια και τους οικοδομήσιμους χώρους, στους οποίους ήταν δυνατή η δόμηση με βάση τους καθοριζόμενους από το σχέδιο όρους δομήσεως (ελάχιστα όρια επιφανείας και διαστάσεων οικοπέδων, μέγιστο ποσοστό κάλυψης οικοπέδου, μέγιστο και ελάχιστο ύψος οικοδομών, αριθμός ορόφων, θέση οικοδομών και συναφών προς αυτές εγκαταστάσεων υδρεύσεως, αποχετεύσεως, φωτισμού και σε σχέση με το εγκεκριμένο σχέδιο ρυμοτομίας κ.α.), (Γιαννακούρου. Γ.,2019). Το διάταγμα αυτό αποτέλεσε για

μισό αιώνα το κύριο νομοθετικό πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού, περιέχει κανόνες δικαίου που αφορούν την εκπόνηση και έγκριση των ρυμοτομικών σχεδίων (Αραβαντινός, 2007). Με το παραπάνω διάταγμα ο ελληνικός χώρος κατηγοριοποιείται σε 3 ομάδες:

- ⇒ 1^η ομάδα: Περιοχές εντός Σχεδίου Πόλεως, που διαθέτουν Ρυμοτομικό Σχέδιο.
- ⇒ 2^η ομάδα: Στους οικισμούς που προϋπήρχαν πριν από την έκδοση του διατάγματος.
- ⇒ 3^η ομάδα: Περιοχές που δεν περιλαμβάνονται σε καμία από τις παραπάνω δύο ομάδες, δηλαδή οι εκτός σχεδίου περιοχές (ή αλλιώς «Εκτός Σχεδίου Πόλεως»).

Να σημειωθεί ότι οι περιοχές τις τρίτης ομάδας είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη των αυθαίρετων στην Ελλάδα καθώς αποτέλεσαν το κενό ή το «παραθυράκι» της πολεοδομικής νομοθεσίας για την ανάπτυξη της “παράνομης” δόμησης του χώρου. Πολλοί μελετητές, υποστηρίζουν ότι η ραγδαία ανάπτυξη της αυθαίρετης δόμησης οφείλεται στη μεγάλη εισροή πληθυσμού από την Μικρά Ασία η οποία συντέλεσε στη δημιουργία:

α) νέων αγροτικών οικισμών, νέοι προαστιακοί οικισμοί στην περίμετρο των αστικών κέντρων.

β) νέων οικισμών σε επαφή με τον τότε αστικό. Παράλληλα με το οικιστικό ζήτημα, ο νέος πληθυσμός συνέβαλλε πολλαπλά στην ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα και το εμπόριο (Λουκάκης Π., 2004).

Επίσης προβλέπει την σύνταξη πολεοδομικών σχεδίων (πολεοδομική μελέτη , ρυθμιστικά σχέδια) για κάθε πόλη που θα συνοδεύεται από ειδικούς οικοδομικούς κανονισμούς ενώ σε συνδυασμό με τον Γ.Ο.Κ. του 1929 «Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού» αποτελεί ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο για την χώρα. Συγκεκριμένα στο κεφάλαιο II του Γ.Ο.Κ. περιλαμβάνονται οδηγίες και κατευθύνσεις κανόνων σύνταξης και έγκρισης Ρυμοτομικών Σχεδίων. Τέλος το διάταγμα δεν θεσπίζει ουσιαστικές υποχρεώσεις της πολιτείας για την ανάπτυξη του αστικού χώρου. Παράλληλα δεν προβλέπει τρόπους συνεργασίας ανάμεσα στο πολίτη και στην πολιτεία (κράτος, ΟΤΑ,λοιποί φορείς) για την ανάπτυξη και βελτίωση του αστικού χώρου, ενώ οι αρμοδιότητες του πολίτη περιορίζονται στην ιδιοκτησία του (Αραβαντινός, 2007).

- Οι δεκαετίες του '40 και του '50

Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, τα βασικά προβλήματα με τα οποία ήλθε αντιμέτωπη η χώρα ήταν οι εκτεταμένες καταστροφές του οικιστικού αποθέματος και των υποδομών. Η «ανοικοδόμηση» αποτέλεσε, έτσι, την κύρια κατεύθυνση της κρατικής πολιτικής για το χώρο κατά την περίοδο 1945-1950 (Γιαννακούρου Γ., 2019). Όπως αναφέρει και η Α. Καραδήμου-Γερόλυμπου, κατά περίοδο «της μεγάλης ανοικοδόμησης και της αντιπαροχής» που επακολούθησε (1955-1974), τα γενικότερα σχέδια για τους οικισμούς εγκαταλείφθηκαν ή ατόνησαν, υποκαθιστάμενα από αποσπασματικές ρυμοτομήσεις και «την παντοδυναμία του ΓΟΚ» ως πολεοδομικού εργαλείου. Ο Οικονόμου Δ. (2000) σημειώνει χαρακτηριστικά πως το 1945 ο διευθυντής του σχεδίου πόλεως του Δήμου Αθηναίων Κ. Μπίρης δημοσιεύει το έργο του με τίτλο «Σχέδιον Ανασυγκροτήσεως της Πρωτευούσης». Άλλοι νόμοι που έπαιξαν σημαντικό ρόλο την περίοδο αυτή είναι ο νόμος 3275/1955 (Α' 166) με τον οποίο νομιμοποιούνται τα αυθαίρετα που είχαν δημιουργηθεί πριν το 1955 στην Αθήνα, το ΒΔ 30.8/9.9.1955 (Α' 249) όπου επαναπροσδιορίστηκαν οι μέγιστες τιμές των υψών καθώς στην Αθήνα υπήρχε σοβαρό πρόβλημα κατοικίας την περίοδο αυτή, τον ΑΝ 395/1968 (Α' 95) όπου αύξησε τον συντελεστή δόμησης των οικοπέδων (με την καθ' ύψος αύξηση των κτηρίων) και τέλος ο ΑΝ 410/1968 (Α' 110) με τον οποίο νομιμοποιούνται τα αυθαίρετα (εντός σχεδίου πόλεως) που κατασκευάστηκαν έως το 1968 με καταβολή εισφοράς.

Τελευταία σημαντική δραστηριότητα όσον αφορά την πολεοδομική πολιτική την περίοδο αυτή είναι η ίδρυση του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). Στην επίσημη ιστοσελίδα του ΚΕΠΕ αναφέρεται ότι δημιουργήθηκε μία ερευνητική ομάδα με σκοπό την επιστημονική μελέτη των οικονομικών προβλημάτων της Ελλάδας και την ενθάρρυνση της οικονομικής έρευνας.

- Δεκαετία του '60

Κατά την δεκαετία του '60, το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε στο πεδίο της χωροταξίας, όπου, μεταξύ του 1963-1970, ανατέθηκαν από την κεντρική διοίκηση (Υπουργείο Συντονισμού, Υπουργείο Εσωτερικών και Υπουργείο Δημόσιων Έργων) σε ιδιώτες μελετητές αλλά και στα νεοϊδρυθέν την περίοδο εκείνη (1963) Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, 11 χωροταξικές μελέτες νομών ή διαμερισμάτων της χώρας και 27 ρυθμιστικά σχέδια μεσαίων, κυρίως αστικών κέντρων (Γιαννακούρου Γ. , 2019). Το 1960-1964 παρουσιάζεται το

πρόγραμμα με όνομα «πόλοι έλξης» όπου ήταν η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια πολιτικής για το οικιστικό δίκτυο ενώ παρουσίασε για πρώτη φορά ένα εθνικό σύστημα αστικού δικτύου σε ιεραρχημένη δομή. Επίσης, επισημαίνεται ο ορισμός του διπόλου ο οποίος δεν είναι παρά ένα δίκτυο δύο πόλεων όπου κάθε μία ειδικεύεται σε ένα υποσύνολο λειτουργιών στο αντίστοιχο επίπεδο. Τέλος, τα παραπάνω χωροταξικά σχέδια δεν εφαρμόστηκαν καθώς δεν θεσμοθετήθηκαν για να βοηθήσουν στην οργάνωση του ελληνικού χώρου.

- Δεκαετία του '70 έως το 1982

Όπως αναφέρει ο Λουκάκης Π., μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60 υπάρχει η μονοπολική κυριαρχία της πρωτεύουσας στο σύστημα των οικισμών ενώ αυτό φαίνεται πως αλλάζει στα μέσα της δεκαετίας του '70 όπου αποκρυσταλλώνεται σε ένα σύστημα επάλληλων ακτινικών σχέσεων πυραμιδοειδούς μορφής. Η πυραμίδα αυτή διαμορφώνεται ως εξής:

- Στην κορυφή της πυραμίδας υπάρχει η κυριαρχία της Πρωτεύουσας ενώ πλέον άρχισε να αναπτύσσεται και η Θεσσαλονίκη.
- Στην συνέχεια υπάρχουν τα αστικά κέντρα της Πάτρας, της Λάρισας, του Βόλου, της Κοζάνης, της Καβάλας και του Ηρακλείου.
- Τέλος, ανήκουν οι έδρες των νομών και κάποια άλλα αστικά κέντρα όπου υπάρχουν αλληλεξαρτήσεις μεταξύ τους και οι αγροτικοί οικισμοί.

Όπως είναι γνωστό την δεκαετία αυτή η χώρα βρίσκεται σε καθεστώς διδακτορία, παρόλα αυτά αναπτύχθηκαν οι νόμοι:

1. Το Νομοθετικό Διάταγμα 1003 του 1971 «Περί ενεργού Πολεοδομίας»
2. Το Ν.Δ. 1262/1972 «περί ρυθμιστικών σχεδίων»
3. Το Ν.Δ. 8/1973 που δεν ήταν παρά ο νέος Γ.Ο.Κ. της εποχής

Οι παραπάνω νόμοι δεν εφαρμόστηκαν ποτέ καθώς δεν θεσπίστηκαν με αποτέλεσμα να έχουν μόνο θεωρητική σημασία ακόμα και ο Γ.Ο.Κ. ο οποίος περιλάμβανε πολεοδομικές ρυθμίσεις και διατάξεις δεν αποτέλεσε ποτέ πολεοδομική πολιτική ούτε συμπεριλήφθηκε στην νομοθεσία ως δεσμευτικό και υποχρεωτικό εργαλείο για την πολεοδομική εξέλιξη. Τονίζεται βέβαια το γεγονός πως το Ν.Δ. του 1262/1972 έκανε μία σημαντική προσπάθεια να ορίσει τι είναι τα χωροταξικά σχέδια αφού η χωροταξία άρχισε να απασχολεί σημαντικά τους ειδικούς. Τα επόμενα χρόνια από το 1975

προωθήθηκαν νόμοι όπως ο Ν.360 του 1976 «περί χωροταξίας και περιβάλλοντος» ο οποίος στήριζε την ενίσχυση του χωροταξικού σχεδιασμού καθώς αναφέρει για πρώτη φορά εκτός από εθνικά και περιφερειακά σχέδια, τα ειδικά χωροταξικά (κατανομή πληθυσμού και χρήσεων «κατά τομείς παραγωγής»). Παράλληλα ιδρύεται και το συμβούλιο Χωροταξίας. Την περίοδο αυτή δημοσιεύεται η έκθεση του ΚΕΠΕ για την περιφερειακή ανάπτυξη ενώ δημιουργείται και 5ετή πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (1976-1980) με στόχο την ανάπτυξη περιθωριοποιημένων περιοχών όπως η Θράκη κλπ.. Επίσης σημαντικά πλαίσια για την εξέλιξη της πολεοδομικής πολιτικής ήταν:

1. Ο νόμος 742/1977 ο οποίος συνέβαλλε στην αύξηση των Βιομηχανικών Περιοχών εκ των οποίων μόνο οι 8 από τις 28 λειτούργησαν.
2. Ο νόμος 947/79 «περί οικιστικών περιοχών» με τον οποίο ο τότε υπουργός (Στ. Μάνος) προσπαθεί να εφαρμοστεί το Ρυθμιστικό Σχέδιο για την πρωτεύουσα αλλά να εφαρμοστούν και άλλες πρωτοποριακές ρυθμίσεις (π.χ. Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας) τα οποία προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από τους άμεσα εμπλεκόμενους με αποτέλεσμα τα εργαλεία αυτά να ατονήσουν και να μην εφαρμοστούν (Λουδοβίκος Κ. Βασενχόβεν, 2019). Επίσης το 1979 δημιουργείται μία νέα πολιτική για το αστικό δίκτυο όπου κατηγοριοποιεί το χώρο σε: «αντίπαλες πόλεις» ή αλλιώς ΚΕΠΑ (Κέντρα Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης), Αστικά Οικιστικά Κέντρα (ΑΣΤΟΚ) και σε Αγροτικά Οικιστικά Κέντρα (ΑΓΡΟΚ). Επιπρόσθετα, ο τότε υπουργός Στέφανος Μάνος αναφέρθηκε για πρώτη φορά στην έννοια της εισφοράς σε γη και χρήμα όπου υποστήριζε ότι ανεξάρτητα από το μέγεθος της ιδιοκτησίας, οι ιδιοκτήτες είναι υποχρεωμένοι να διαθέσουν το 30% αυτής με σκοπό την δημιουργία δημόσιων χώρων (σχολεία, πλατείες, πάρκα κ.α.), φυσικά ο νόμος αυτός αντιμετώπισε έντονες αντιδράσεις από τους πολίτες ενώ χαρακτηρίστηκε ως μη φιλολαϊκός.
3. Ν. 880/1979 ο οποίος αφορούσε τον επαναπροσδιορισμό των ανώτατων ορίων του συντελεστή δόμησης.
4. Ν. 1032/1980 «Περί συστάσεως Υπουργείου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος» (ΥΧΟΠ), με τον οποίο προσδιορίστηκαν στο άρθρο 2 οι αρμοδιότητες του υπουργείου με σημαντικότερη την αρμοδιότητα χωροταξίας εκτός του εθνικού χωροταξικού.

- Το 1983-1987

Μία νέα πολιτική αυτή του 1337/83 με όνομα : «Η επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις» ή αλλιώς όπως είναι γνωστή ως Νόμος Τρίτη με το όνομα «ανοικτές πόλεις» της επαρχίας είχε ως στόχο να αναπτυχθούν οι οικισμοί ανεξάρτητα από το επίπεδο ιεράρχησης τους, ενώ δίνεται έμφαση στους μικρούς και μεσαίους οικισμούς οι οποίοι αποτελούν τον συνδετικό κρίκο του αστικού ιστού με τον αγροτικό χώρο, ώστε να λυθούν και τα στεγαστικά προβλήματα που υπήρχαν την εποχή εκείνη. Ήταν ο πρώτος νόμος ο οποίος εισήγαγε τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια, τα οποία εξειδίκευαν τις κατευθύνσεις των χωροταξικών πλαισίων αλλά και των ρυθμιστικών σχεδίων όπου αυτά είναι υπαρκτά και αφού εγκριθεί το παραπάνω σχέδιο λειτουργεί ως εγχειρίδιο για τα λεπτομερή σχέδια (Πολεοδομικές Μελέτες Επέκτασης και αναθεώρησης, μελέτες αναπλάσεις κλπ.) ενώ τέλος προσανατολίζει τον πολεοδομικό σχεδιασμό σε μία καλύτερη οργάνωση των πόλεων. Συγκεκριμένα τα ΓΠΣ εξετάζουν:

- Τα όρια της πολεοδομικής ενότητας ενώ υποδιαιρεί την περιοχή σε αραιοκατοικημένες και πυκνοδομημένες περιοχές
- Την ανεπάρκεια σε κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους ανά πολεοδομική ενότητα
- Περιοχές Ειδικών Παρεμβάσεων (ΠΕΠ), οι περιοχές αυτές μπορεί να είναι φυσικού περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, ιστορικά σημεία κ.α., με σκοπό τον προσδιορισμό κινήτρων για τις περιοχές αυτές.

Από την έναρξη του νόμου και έως τον επόμενο νόμο 2508/1997 εγκρίθηκαν 395 Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια βέβαια οι καθυστερήσεις των πολεοδομικών σχεδίων που απαιτούνται για την έγκριση των ΓΠΣ αντιμετωπίζουν μεγάλες καθυστερήσεις με αποτέλεσμα τα εργαλεία αυτά να ατονούν.

Πρωτοποριακή προσπάθεια ώστε να αντιμετωπιστούν προβλήματα όπως περιβαλλοντικά, οικιστικά, πολεοδομικά ταυτόχρονα με την οικιστική ανάπτυξη. Στο άρθρο 29 του παραπάνω νόμου, εισήχθη ο θεσμός της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε.) στις Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες, οι οποίες με την σειρά τους θέσπιζαν όρους και περιορισμούς δόμησης, αρτιότητας, χρήσεις γης, όρια κατάτμησης στις εκτός σχεδίου και ορίων οικισμών περιοχές. Απώτερος στόχος ήταν η προστασία του περιαστικού χώρου της χώρας, όμως καθυστέρησαν να πραγματοποιηθούν με

αποτέλεσμα να μην χρησιμοποιηθούν την περίοδο που ήταν κατάλληλη. Την περίοδο αυτή χρησιμοποιήθηκαν άλλες εναλλακτικές λύσεις όπως οι Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας (ΖΕΠ) οι οποίες είναι οριοθετημένες περιοχές οι οποίες προσδιορίζονται για αναδιοργάνωση ή ανάπλαση με σκοπό την ανάπτυξης τους με πλήρη οργανωμένο πολεοδομικό σχεδιασμό ενώ ταυτόχρονα παρακολουθείτε από τα κράτος έτσι ώστε να εξασφαλίζονται ανάγκες κοινωνικής διαβίωσης αλλά και απασχόλησης των κατοίκων. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν οι ζώνες αστικού αναδασμού (ΖΑΑ) είναι περιοχές πολεοδομικής ενεργοποίησης στις οποίες οι ιδιοκτήτες παραχωρούν τις οικοδομήσιμες ιδιοκτησίες τους με σκοπό την δημιουργία νέων ιδιοκτησιών εκ των οποίων ένα ποσοστό επιστρέφεται στους αρχικούς ιδιοκτήτες των οικοπέδων. Όπως αναφέρει ο Αραβαντινός (2007), ο πολεοδομικός σχεδιασμός έχει κυρίως δημόσιο χαρακτήρα καθώς η εκπόνηση, η έγκριση και η εφαρμογή των πολεοδομικών σχεδίων καθώς και η πολεοδόμηση των περιοχών της χώρας πραγματοποιείται από το Κράτος, τους Ο.Τ.Α. ή διάφορους δημόσιους φορείς. Επίσης ο παραπάνω νόμος δίνει έμφαση κυρίως στις ήδη δομημένες περιοχές και όχι τόσο στον υπόλοιπο χώρο, ενώ καταβάλλει σημαντική προσπάθεια νομιμοποίησης των αυθαιρέτων της εποχής όπου ήταν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα ως προς τον σχεδιασμό της. Επίσης γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στην εισφορά σε γη και χρήμα ώστε να υπάρχουν ελεύθεροι χώροι για τη δημιουργία πλατειών, πάρκων, κ.α., οι καινοτόμες προτάσεις του τότε υπουργού έγιναν αποδεκτές από το ευρύ κοινό καθώς ήταν φιλολαϊκές σε σύγκριση με την πρόταση του Στέφανου Μάνου στο νόμο 947/79. Συγκεκριμένα η σημαντική διαφορά του Α. Τρίτση ήταν η εισαγωγή της κλιμακωτής εισφοράς σε γη ανάλογα με το μέγεθος της κάθε ιδιοκτησίας όπου ήταν περισσότερο δίκαιο για τους ιδιοκτήτες καθώς αντικατοπτριζόταν ορθότερα στις διαφορές των εισοδηματικών αλλά και κοινωνικών στρωμάτων.

Το Π.Δ. του 1985 για την εκτός σχεδίου δόμηση αλλά και ο Ν. 1558/1985 έπαιξαν σημαντικό ρόλο. Με τον δεύτερο πραγματοποιήθηκε η μετονομασία του ΥΧΟΠ σε Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ). Το παραπάνω προεδρικό διάταγμα καθορίζει τα όρια των οικισμών έως 2.000 κατοίκων της χώρας ενώ καθορίζει νέους όρους και περιορισμούς δόμησης.

- Η δεκαετία του '90

Την δεκαετία του '90 υπήρξαν σημαντικές προσπάθειες να εμπλακεί ο ιδιωτικός τομέας στις χωρικές παρεμβάσεις με σκοπό την ανεξαρτητοποίηση τους από τις δημόσιες κρατικές παρεμβάσεις οι οποίες έως τότε είχαν τον πρώτο λόγο για την οργάνωση του οικιστικού δικτύου. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η ιδιωτική πολεοδόμηση αλλά και τα ιδιωτικά σχέδια υλοποιούνται σε μικρότερο χρονικό διάστημα καθώς οι ιδιώτες ήταν υπεύθυνοι για το μεγαλύτερο μέρος της διαδικασίας με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν οι καθυστερήσεις που δημιουργούνται με τις κρατικές παρεμβάσεις.

Το 1997 με τον Ν. 2503/1997 δημιουργήθηκαν αποκεντρωμένες μονάδες διοίκησης για τις 13 περιφέρειες της χώρας με το πρόγραμμα Καποδίστρια (Λουδοβίκος Κ. Βασενχόβεν, 2019).

Επιπρόσθετα, θεσπίστηκε ο Νόμος 2508/1997 με όνομα: «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις». Ο παραπάνω νόμος υπήρξε εξαιρετικής σημασίας καθώς επιχείρησε να ενταχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη στον πολεοδομικό σχεδιασμό αφού καθόρισε κατευθύνσεις, όρους και διαδικασίες ενώ για πρώτη φορά ο νέος αυτός νόμος δίνει έμφαση στην εναρμόνιση των επιπέδων σχεδιασμού της χώρας. Ακολούθησε ανώτερα επίπεδα του σχεδιασμού καθώς ενσωματώθηκαν οι Ζ.Ο.Ε. του ν.1337/83 που καλύπτουν όλη την έκταση των Ο.Τ.Α. και εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις χωροταξικών σχεδίων (Εθνικό Σχέδιο, Περιφερειακά Σχέδια, Ειδικά Σχέδια). Αναφέρεται για πρώτη φορά ένας νέος τύπος σχεδίων, το Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης 'Ανοικτής Πόλης' ή ΣΧΟΟΑΠ, που είχε ως στόχο την ανάδειξη και την καλύτερη οργάνωση του μη αστικού χώρου. Επιπλέον, εξασφάλισε την οικιστική οργάνωση του χώρου με την εκπόνηση των νέων ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ όπου προβλέφθηκε και η οργάνωση του εξωαστικού χώρου. Τα νέα εργαλεία ΓΠΣ για τον πολεοδομικό σχεδιασμό καλούνται να αντιμετωπίσουν τα κενά του προηγούμενου νόμου (ν.1337/1983), όπου τα ΓΠΣ κάλυπταν μόνο τις πολεοδομημένες περιοχές ενώ πλέον καλύπτουν ευρύτερες περιοχές δηλαδή τα όρια του Δήμου. Παράλληλα για την καλύτερη οργάνωση προβλέφθηκε η εκπόνηση ρυθμιστικών σχεδίων για πόλεις όπως η Πάτρα, το Ηράκλειο, η Λάρισα, ο Βόλος, η Καβάλα και τα Ιωάννινα. Να σημειωθεί βέβαια πως τα σχέδια ανατέθηκαν δέκα (10) χρόνια μετά από την θεσμοθέτηση του νόμου. Τα ρυθμιστικά σχέδια του Βόλου και των Ιωαννίνων υφίστανται ενώ τα υπόλοιπα δεν έχουν υλοποιηθεί έως σήμερα. Πιο αναλυτικά τα ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ μετά από την ανάλυση για τον κάθε Δήμο

προσδιόριζαν τις κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης τους ενώ έθεταν τις βάσεις για την εφαρμογή των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων. Επίσης τα σχέδια αυτά προσδιόρισαν τις Περιοχές Ειδικής Προστασίας (ΠΕΠ) έτσι ώστε να μην είναι διαθέσιμες προς πολεοδόμηση, ανέδειξαν ζώνες παραγωγικών δραστηριοτήτων, περιοχές εντός των οικισμών που είναι απαραίτητες οι παρεμβάσεις (αναπλάσεις) ενώ τέλος τα σχέδια αυτά αφορούσαν όλο το Δήμο με αποτέλεσμα να καθορίζονται τα μεγέθη οικιστικής ανάπτυξης με βάση πάντα την βιώσιμη ανάπτυξη τους. Γενικά οι καθυστερήσεις των εγκρίσεων των παραπάνω σχεδίων οδήγησαν στην απαξίωση των προτάσεων του σχεδιασμού.

Τέλος για τον νόμο αυτό ως μηχανισμοί εφαρμογής είναι οι Πολεοδομικές Μελέτες Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ), οι Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες Περιοχών Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) και τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ). Συμπεραίνουμε ότι η οικιστική οργάνωση της χώρας επιτυγχάνεται σε δύο επίπεδα σχεδιασμού. Στο πρώτο επίπεδο σχεδιασμού (υπερκείμενος σχεδιασμός) ανήκουν τα ρυθμιστικά σχέδια (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, και για τις υπόλοιπες πόλεις της χώρας καθώς είναι υποχρεωτικά). Στο δεύτερο επίπεδο ουσιαστικά πραγματοποιείται η εξειδίκευση και η εφαρμογή του 1^{ου} επιπέδου. Μπορεί να ειπωθεί ότι ο υποκείμενος σχεδιασμός διακρίνεται εκ νέου σε δύο επίπεδα όπου στο πρώτο περιλαμβάνονται τα νέα Γενικά Πολεοδομικά σχέδια (ΓΠΣ) που αφορούν τον αστικό και τον περιαστικό χώρο και στη συνέχεια τα Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης «Ανοικτής Πόλης» ή ΣΧΟΟΑΠ (για τους εξωαστικούς χώρους) ως γενικά σχέδια-πλαίσια και στο δεύτερο επίπεδο ανήκουν η Πολεοδομική Μελέτη και η Πράξη Εφαρμογής που είναι πιο λεπτομερή σχέδια. Στα σχέδια αυτά περιλαμβάνονται και οι Πολεοδομικές Μελέτες Αναπλάσεων (αστικών περιοχών), οι Πολεοδομικές Παραγωγικών Πάρκων και άλλες ειδικές πολεοδομικές μελέτες. Τέλος, άλλες πολεοδομικές παρεμβάσεις είναι οι κανονιστικοί όροι δόμησης, η ενεργός πολεοδομία, ο αστικός αναδασμός, τα πολεοδομικά και οικονομικά κίνητρα ή ειδικές ρυθμίσεις σε: Ζώνες Ειδικών Κινήτρων (ΖΕΚ), Ειδικές Ζώνες Υποδοχής Συντελεστή (ΕΖΥΣ), Ζώνες Ειδικής Ενίσχυσης (ΖΕΕ) και οι Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης (ΠΕΡΠΟ) (Βασενχόβεν, Σαπουντζάκη, Ασπρογέρακας, Γιαννίρη, Παγώνη). Λίγα λόγια για τον παραπάνω νόμο είναι πως ο κύριος στόχος του είναι η βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη σε αντίθεση με τον προηγούμενο εξίσου σημαντικό νόμο

1337/1983 όπου είχε γενικά την οικιστική ανάπτυξη (ΕΠΑ). Επιπλέον σημαντικές διαφορές των δύο νόμων είναι ως προς τα σχέδια τα οποία αφορούσαν το σύνολο του Δήμου και εκτεταμένες οικιστικές επεκτάσεις για τον 2508/97 ενώ ο 1337/83 έδινε έμφαση στις ήδη δομημένες περιοχές αλλά και στην νομιμοποίηση των εκτός σχεδίου δομών με την ένταξη τους στα σχέδια πόλης της χώρας. Επίσης στον υπερκείμενο σχεδιασμό αρχικά υπήρχαν οι ΖΟΕ των οποίων την θέση πήραν τα Ρυθμιστικά σχέδια. Ως προς τον πολεοδομικό σχεδιασμό και στους δύο νόμους υπάρχουν τα ΓΠΣ (ως 1^ο επίπεδο που αφορούσε τα σχέδια και τα πλαίσια) και στην συνέχεια είναι η Πολεοδομική Μελέτη και η Πράξη Εφαρμογής (2^ο επίπεδο όπου περιείχε τα λεπτομερή σχέδια). Τέλος, γίνεται σημαντική προσπάθεια αστικών αναπλάσεων στο σύνολο της χώρας με σκοπό την οικιστική ανάπτυξη.

Ένας ακόμα σημαντικό νόμος για την οικιστική πολιτική της χώρας είναι ο νόμος 2742/1999 με τίτλο «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός σύμφωνα με το άρθρο 1 έχει ως κύριο σκοπό: «τη θέσπιση θεμελιωδών αρχών και τη θεσμοθέτηση σύγχρονων οργάνων, διαδικασιών και μέσων άσκηση χωροταξικού σχεδιασμού που προωθούν την αειφόρο ισόρροπη ανάπτυξη, κατοχυρώνουν την παραγωγική και κοινωνική συνοχή, διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος στο σύνολο του εθνικού χώρου και στις επιμέρους ενότητές του και ενισχύουν τη θέση της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο». Στο κεφάλαιο Γ' του νόμου και στο άρθρο 9 αναγράφονται οι συνέπειες της έγκρισης των πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι τα σχέδια τα οποία θα εγκριθούν μετά την ισχύ του νόμου αυτού πρέπει να ακολουθούν τις κατευθύνσεις και να εναρμονίζονται με τα εγκεκριμένα Περιφερειακά Πλαίσια (Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης). Τα σχέδια αυτά μπορεί να είναι Ρυθμιστικά Σχέδια, ΓΠΣ, ΣΧΟΑΠ, ΖΟΕ, περιοχές ανάπτυξης β' κατοικίας κ.α. και πλέον είναι απαραίτητο να τροποποιηθούν ή ακόμα και να αναθεωρηθούν με αποτέλεσμα να εναρμονιστούν με τα σχέδια του ανωτέρου επιπέδου του σχεδιασμού. Στο κεφάλαιο Δ' του νόμου αφορά στους «Μηχανισμούς Εφαρμογής, Ελέγχου και Υποστήριξης του Χωροταξικού Σχεδιασμού» και συγκεκριμένα στα σχέδια:

- ◆ Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ)

- ◆ Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ)
- ◆ Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ)

Τα ΣΟΑΠ είναι σχέδια τα οποία προορίζονται για πόλεις ή τμήματά τους ή και ευρύτερες αστικές εκτάσεις που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, περιβαλλοντικής υποβάθμισης και υποβάθμισης της ποιότητας ζωής των ανθρώπων στις περιοχές αυτές. Τα σχέδια επιδιώκουν την δημιουργία υποδομών που συνεισφέρουν στην κοινωνική εξυπηρέτηση των πολιτών, την διάρθρωση των χρήσεων γης έτσι ώστε να μην προκύπτουν συγκρούσεις μεταξύ τους, μείωση της ανεργίας, την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, την προστασία του περιβάλλοντος κ.α., ενώ η έγκριση για την συγκρότησή τους παρέχεται από την Περιφέρεια ή το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ).

- Περίοδος του 2000 έως σήμερα

Μέχρι και το 2009 η χώρα στηρίζεται σε νομοθετικά πλαίσια της προηγούμενης περιόδου, με αποτέλεσμα να χάνουν σιγά σιγά την δυναμική τους ενώ επηρεάστηκε σημαντικά και από την προετοιμασία της χώρας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Το 2010 η Ελλάδα έρχεται αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση με αποτέλεσμα να ζητήσει βοήθεια από την Ευρώπη για οικονομική ενίσχυση, η οποία θα την βάλει σε μία νέα διαδικασία εξέλιξης της χωροταξικής και πολεοδομικής πολιτικής. Η επίβλεψη των Ευρωπαίων «ανάγκασε» την Ελλάδα να απλοποιήσει την διαδικασία του σχεδιασμού αλλά και να φροντίσει στην εναρμόνιση των σχεδίων σύμφωνα με το επίπεδο σχεδιασμού που ανήκουν. Ο νόμος 3894/2010 έρχεται να τονίσει και να επαναφέρει την σημαντικότητα του ιδιωτικού τομέα στην ανάπτυξη ακινήτων και επιχειρήσεων καθώς τα ιδιωτικά σχέδια πραγματοποιούνται άμεσα και δεν αντιμετωπίζουν τις καθυστερήσεις των δημόσιων σχεδίων. Το 2012 δημοσιεύεται ο Νέος Οικοδομικός Κανονισμός με το Ν. 4067/2012 που αφορούσε κυρίως ρυθμίσεις του συντελεστή δόμησης. Ακολούθησαν οι νόμοι 4269/2014 (ΦΕΚ 142 Α'/2014) περί χωροταξικής και πολεοδομικής μεταρρύθμισης και βιώσιμης ανάπτυξης και ο 4280/2014 για περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση – Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών - Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις ο οποίος αντικατέστησε τις ΠΕΡΠΟ (Περιοχές ειδικά ρυθμιζόμενης πολεοδόμησης) του Ν. 2508/1997 σε ΠΠΑΠ (περιοχές περιβαλλοντικής αναβάθμισης και ιδιωτικής

πολεοδομησης. Ο νόμος 4269/2014, αποτελείται από Α' και Β' μέρος, στο πρώτο κεφάλαιο αποτυπώνονται βασικές έννοιες και η διάρθρωση του χωρικού σχεδιασμού, ο στρατηγικός σχεδιασμός, ο ρυθμιστικός σχεδιασμός και οι τελικές μεταβατικές και καταργούμενες διατάξεις ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο περιέχονται οι κατηγορίες και το περιεχόμενο των χρήσεων γης. Οι σημαντικότερες προσθήκες του νέου νόμου είναι οι αλλαγές στα επίπεδα σχεδιασμού και στα είδη των χωρικών σχεδίων αλλά και οι αλλαγές που προέκυψαν στο περιεχόμενο των χρήσεων γης. Με λίγα λόγια ο παραπάνω νόμος έχει ως κύριους στόχους την διάκριση των επιπέδων σχεδιασμού αλλά και την μεταξύ τους σχέση, την αποσαφήνιση των αρμοδιοτήτων κάθε επιπέδου σχεδιασμού και της νομοθεσίας και τέλος τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας του σχεδιασμού. Όσον αφορά τα είδη του σχεδιασμού είναι δύο, ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός και ο ρυθμιστικός χωρικός σχεδιασμός. Στον στρατηγικό σχεδιασμό περιλαμβάνονται τα Εθνικά Χωροταξικά Σχέδια και τα Περιφερειακά Σχέδια ενώ στο ρυθμιστικό χωρικό σχεδιασμό ανήκουν τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια, τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια και τέλος τα Ρυθμιστικά Σχέδια. Όπως παρατηρείται ο νόμος καταργεί τα Ρυθμιστικά Σχέδια αλλά και τους φορείς που ήταν υπεύθυνοι για την εφαρμογή τους ενώ δημοσιεύει δύο νέα εργαλεία τα Τ.Χ.Σ. και τα Ε.Χ.Σ.. Από την άλλη πλευρά για τις κατηγορίες στις κατηγορίες των χρήσεων γης προστέθηκαν νέες κατηγορίες όπως η κατοικία, η κατοικία σε επίπεδο γειτονιάς, κατοικία ενδιάμεσου επιπέδου, το πολεοδομικό κέντρο, οι οριοθετημένοι οικισμοί, το κύριο οδικό δίκτυο πόλεων είναι μερικές από αυτές και ένας σημαντικός λόγος επαναπροσδιορισμού των χρήσεων γης είναι για να συμβαδίζουν με τα σύγχρονα δεδομένα αλλά και για να επιλυθούν προβλήματα που εντοπίστηκαν κατά την διάρκεια της εφαρμογής τους.

Επίσης, αναφέρει την πολυκεντρική ανάπτυξη η οποία αποτελεί έναν από τους κεντρικούς στόχους του καθώς προσφέρει μία ισόρροπη ανάπτυξη στο δίκτυο των οικισμών. Η ενέργεια αυτή επιτυγχάνεται μέσα από τα εθνικά και περιφερειακά χωροταξικά σχέδια όπου δίνονται κατευθύνσεις για την χωρική οργάνωση των βασικών εθνικών πόλων, την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου της χώρας και τέλος της οργάνωσης των οικισμών της περιφέρειας. Συνοψίζοντας ο νόμος δεν πρόλαβε να εφαρμοστεί μετά την δημοσίευση του καθώς δύο χρόνια αργότερα θεσμοθετήθηκε ο νόμος 4447/2016 στον οποίο προσαρμόστηκε το περιεχόμενο του.

Στη συνέχεια ακολούθησε ο νόμος 4447/2016 «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις, στα πλαίσια της πολεοδομικής και χωροταξικής

μεταρρύθμισης, ο οποίος αντικατέστησε τον νόμο 4269/2014 και διήρκησε δυόμιση έτη. Ο συγκεκριμένος νόμος είχε ως στόχο την αναδιάρθρωση του συστήματος του χωρικού σχεδιασμού αλλά ταυτόχρονα και την απλοποίηση του με σκοπό την επίσπευση του. Ο χωρικός σχεδιασμός σύμφωνα με το νόμο 4447/2016 ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο ενώ διακρίνεται σε χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό. Στην πολεοδομική κλίμακα εισάγει νέα πολεοδομικά εργαλεία τα λεγόμενα Ειδικά Χωρικά Σχέδια ή ΕΧΣ (κατάλληλα για την συντόμευση επενδυτικών σχεδίων) τα οποία προηγούνται της Πράξης εφαρμογής ή όπως μετονομάζεται σε Πολεοδομικό Σχέδιο Εφαρμογής. Τα ΕΧΣ και τα ΤΧΣ (Τοπικό Χωρικό Σχέδιο) αποτελούν το πρώτο επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού και αντικαταστούν τα ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ. Πιο αναλυτικά, τα ΤΧΣ (κεφάλαιο Γ', άρθρο 7) καθορίζουν τις χρήσεις γης, τους όρους και περιορισμούς δόμησης κ.α. για την οργάνωση και ανάπτυξη ενός Δήμου ενώ ακολουθούν πιστά τις στρατηγικές κατευθύνσεις των σχεδίων-πλαισίων του υπερκείμενου σχεδιασμού. Τα ΤΧΣ καθορίζουν τις παρακάτω περιοχές :

1. Οικιστικές Περιοχές
2. Περιοχές παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
3. Περιοχές Προστασίας
4. Περιοχές ελέγχου χρήσεων γης

Όσον αφορά τις οικιστικές περιοχές περιλαμβάνονται όλες οι εντός σχεδίου πόλεις (με εγκεκριμένο σχέδιο), οι οικισμοί προ του 1923, οι οικισμοί με μικρότερο πληθυσμό από 2.000 κατοίκους αλλά και γενικότερα περιοχές προς πολεοδόμηση (οικιστική χρήση, με σκοπό την περιφερειακή ανάπτυξη κλπ.). Από την άλλη πλευρά, τα ΕΧΣ έχουν ρυθμιστικό χαρακτήρα (κεφάλαιο Γ', άρθρο 8) και ανήκουν στο ίδιο επίπεδο με τα ΤΧΣ ενώ αφορούν περιοχές κατάλληλες για την ανάπτυξη παραγωγικών ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων είτε για την πραγματοποίηση προγραμμάτων και παρεμβάσεων μεγάλης κλίμακας ή στρατηγικής σημασίας. Τέλος για την πολεοδόμηση μίας ορισμένης περιοχής εκτός από την σύνταξη ΤΧΣ ή ΕΧΣ από τα οποία ένα από τα δύο κρίνεται απαραίτητο να έχει συνταχθεί ακολουθεί η σύνταξη και έγκριση του Πολεοδομικού Σχεδίου Εφαρμογής (ΠΣΕ) το οποίο περιλαμβάνει τη Πολεοδομική Μελέτη και τη Πράξη Εφαρμογής. Ο νέος νόμος του 2016 διευρύνει τους φορείς ενεργοποίησης του σχεδιασμού δίνοντας ευθύνες στους Περιφερειάρχες αλλά και στους Δήμους ενώ τα σχέδια και τα πλαίσια εγκρίνονται με Προεδρικό Διάταγμα.

Επίσης δίνονται κίνητρα ενίσχυσης του ιδιωτικού τομέα μέσα από τα νέα εργαλεία Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (ΕΣΧΑΔΑ), Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΣΧΑΣΕ).

Το 2018 θεσμοθετείται το νέο Προεδρικό διάταγμα 59 (ΦΕΚ 114/Α/2018) για τις χρήσεις γης όπου σε πολεοδομικό επίπεδο διακρίνονται σε δύο κατηγορίες οι οποίες είναι οι γενικές και ειδικές χρήσεις (Λουδοβίκος Κ. Βασενχόβεν, 2019). Με τους νόμους 4269/2014 και 4447/2016 πραγματοποιήθηκε σημαντική προσπάθεια ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες της χώρας στο σχεδιασμό για κάθε επίπεδο. Το σημαντικότερο όμως πρόβλημα κατά την διάρκεια της εκπόνησης τους είναι η έλλειψη συντονισμού και εναρμόνισης των σχεδίων κάθε επιπέδου.

Ο νόμος 4759/2020 με τίτλο Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής νομοθεσίας έχει ως στόχο την επίλυση των παραπάνω σημαντικών ζητημάτων μέσα από ένα πλαίσιο με κανόνες που θα ρυθμίζουν τις δραστηριότητες του χώρου και θα συμβάλλουν στην βιώσιμη ανάπτυξη με την τροποποίηση του νόμου 4447/2016. Συγκεκριμένα στο άρθρο 3 του παραπάνω νόμου εγκρίνεται η Εθνική Χωρική Στρατηγική για τον χερσαίο χώρο ενώ πλέον αναφέρεται και ο θαλάσσιος χώρος ο οποίος μέχρι τώρα δεν υπολογιζόταν σημαντικά στον σχεδιασμό. Επίσης νέος νόμος προσπαθεί να κάνει ακόμη πιο εύκολη και απλή την διαδικασία του σχεδιασμού αλλά και να επιταχύνει την διαδικασία κατάρτισης, αναθεώρησης και τροποποίησης σχεδίων όπως τα χωροταξικά πλαίσια και τα πολεοδομικά σχέδια για κάθε επίπεδο. Επιπλέον, αποσαφηνίζει τις σχέσεις μεταξύ των σχεδίων, ένα πρόβλημα που στους προηγούμενους νόμους παρατηρείται έντονα ενώ δημιούργησε και σύγχυση στους σχεδιαστές. Σημαντική αδυναμία του νόμου είναι ο επαναπροσδιορισμός των ορίων των Τοπικών σχεδίων όπου αλλάζουν ξανά και αφορούν την Δημοτική Ενότητα και όχι το συνολικό Δήμο με αποτέλεσμα να μην υπολογίζονται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του κάθε Δήμου με αποτέλεσμα να περιθωριοποιούνται οι λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Βέβαια μετά τις παραπάνω τροποποιήσεις του νόμου 4447/2016 με τον νέο νόμο ο πολεοδομικός σχεδιασμός μπορεί να εκπονείται σε επίπεδο δημοτικής ενότητας και όχι Δήμου. Στον παρακάτω πίνακα αναγράφονται οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του νόμου, τι άλλαξε αλλά και τις αδυναμίες που παρουσιάζει στα πλαίσια του χωρικού σχεδιασμού.

Πίνακας 3.1: Οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του νόμου 4759/2020

ΝΟΜΟΣ 4759/2020
Στόχος : Επιτάχυνση της διαδικασίας κατάρτισης, ανθεώρησης και τροποποίησης των χωροταξικών πλαισίων, των πολεοδομικών σχεδίων για κάθε επίπεδο ενώ διασαφηνίζει τις μεταξύ τους σχέσεις.
Επαναφέρει την δυνατότητα τροποποίησης των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων (ΕΧΣ) να τροποποιούν τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια (ΤΧΣ).
Τα Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΤΠΣ) και τα Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΕΠΣ) ανήκουν στο ίδιο επίπεδο σχεδιασμού ενώ τα ΕΠΣ μπορούν να τροποποιούν τις ρυθμίσεις των ΤΠΣ αλλά και να περιλαμβάνουν ρυθμίσεις για όλα τα ζητήματα που συζητούνται τα ΤΠΣ.
Τα Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής του ν.4447/2016 ονομάζονται πάλι ως ρυμοτομικά Σχέδια Εφαρμογής ενώ αφορούν το σχεδιασμό 1ου επιπέδου.
Περιορίζεται η εκτός σχεδίου δόμηση καθώς θα απογορευτεί η δόμηση σε μικρά οικοπέδα (π.χ 750τ.μ. , 1.200 τ.μ. κλπ) εάν αυτά δεν οικοδομηθούν σε μία περίοδο 2 ετών από την έγκριση του νόμου.
Δεν δίνει τις απαραίτητες διευκρινήσεις για την εκτός σχεδίου δόμηση με αποτέλεσμα να μην την περιορίζει σημαντικά καθώς δεν αναγράφεται σε αυτόν εάν ισχύουν παλαιότερες θεσμικές διατάξεις (Π.Δ./6-12-1982) με αποτέλεσμα να αφήνει κενά στο θεσμικό πλαίσιο.

Ιδία Επεξεργασία

Όσον αφορά την εκτός σχεδίου δόμηση δίνονται κίνητρα όπως η αύξηση του συντελεστή δόμησης ή και άλλων όρων και περιορισμών στις περιοχές οργανωμένης δόμησης, παραγωγικών δραστηριοτήτων κ.α.. και αποθαρρύνεται η δόμηση στις περιοχές εκτός σχεδίου πόλης.

Συμπεράσματα

Τέλος, η εξέλιξη της σύγχρονης ιστορίας των πόλεων δεν άλλαξε ιδιαίτερα καθώς δεν υπάρχουν έως σήμερα μεσαίου μεγέθους πόλεις στην χώρα παρά μόνο δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) που υπερτερούν σημαντικά ως προς την ανάπτυξη τους από τις υπόλοιπες πόλεις αλλά και οικισμούς της χώρας. Επιπρόσθετα, η εξέλιξη του δικτύου των οικισμών της χώρας επηρεάστηκε σημαντικά από οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες ενώ παράλληλα δεν λύθηκαν εξ ολοκλήρου πολλά από αυτά τα προβλήματα με αποτέλεσμα να μην διοχετευθεί η ανάπτυξη σε όλη τη χώρα αλλά σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Αναμφίβολα, στην εξέλιξη αυτή δεν έπαιξαν ρόλο μόνο οι παραπάνω παράγοντες αλλά και το θεσμικό πλαίσιο το οποίο ήταν υπεύθυνο για την λειτουργία των πόλεων και την πρόοδο τους. Ο χωροταξικός

σχεδιασμός στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται έως και σήμερα από ασάφεια ενώ παραμένει ελλιπής. Οι στόχοι που τέθηκαν κατά καιρούς χαρακτηρίζονται από την έλλειψη συνοχής των θεσμικών ρυθμίσεων αλλά και από την απουσία μελλοντικής εξέλιξης των οικισμών με στόχο την ενδυνάμωση τους (προσωρινή αντιμετώπιση των αντιξοοτήτων, έλλειψη προτύπου εξέλιξης των οικισμών). Από το Ν.Δ. του 1923 έως το νόμο 360/1976 «περί χωροταξίας και περιβάλλοντος» δεν είχαν ενσωματωθεί στην οικιστική πολιτική και άλλες ρυθμίσεις που σχετίζονται με το δίκτυο των οικισμών όπως αυτή του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και τέλος της οικονομίας. Σημαντική προσπάθεια έγινε από τον υπουργό Στέλιο Μάνο με το νόμο 947/79 «περί οικιστικών περιοχών» ο οποίος κάνει για πρώτη φορά αναφορά στην εισφορά σε γη αλλά και στην ανάγκη κοινόχρηστων χώρων, μάταια βέβαια καθώς οι αντιδράσεις του κοινού ήταν έντονες καθώς όλοι (μεγαλο-ιδιοκτήτες, μικρο-ιδιοκτήτες) αντιμετώπιζονταν το ίδιο. Τα επόμενα χρόνια με τον νόμο 1337/83 ο Αντώνης Τρίτσης, υπουργός του ΠΑΣΟΚ ενσωμάτωσε την εισφορά σε γη αυτή τη φορά βάση μίας αναλογικής κλίμακας η οποία ήταν δίκαια ως προς τους ιδιοκτήτες γης. Ο 21ος αιώνας έρχεται να υπενθυμίσει πως οι προκλήσεις θα είναι μεγαλύτερες, ενώ η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις αυτές χωρίς κάποια ουσιαστική πολιτική και εμπειρία σε θεσμικά εργαλεία για τον χώρο. Γεγονός επίστευσης για τις νομοθετικές ρυθμίσεις τόσο σε χωροταξικό όσο και σε πολεοδομικό επίπεδο αποτέλεσε η οικονομική κρίση όπου η χώρα αναγκάστηκε να ζητήσει στήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ως συνέπεια οι δανειστές απαίτησαν να πραγματοποιηθούν σημαντικές αλλαγές στο σχεδιασμό όπου θα επισπεύσουν την διαδικασία του. Συγκεκριμένα με τους νόμους 4269/2014 και 4447/2016 επιτεύχθηκε ο παραπάνω στόχος των δανειστών αλλά και η ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων μέσα από προνόμια που τους παρέχουν οι παραπάνω νόμοι. Την περίοδο αυτή μειώθηκαν τα επίπεδα σχεδιασμού αλλά και τα χωροταξικά, πολεοδομικά σχέδια. Επίσης ξεκαθαρίστηκαν οι αρχές για την έγκριση, την αξιολόγηση, την τροποποίηση και την αναθεώρηση των παραπάνω σχεδίων. Με τον νόμο 4759/2020 πραγματοποιούνται σημαντικές αλλαγές όπως η αποσαφήνιση της ιεραρχίας των χωρικών πλαισίων και σχεδίων και της δεσμευτικότητας τους, διευκολύνει την τροποποίηση και την αναθεώρηση σχεδίων κ.α.. Τέλος βασικό πρόβλημα είναι η έλλειψη χρηματοδότησης των σχεδίων έτσι ώστε να εφαρμόζεται η νομοθεσία και να μην μένει στο στάδιο της έγκρισης των σχεδίων, έτσι ώστε τα επόμενα χρόνια να αναπτυχθεί περαιτέρω το κεφάλαιο αυτό στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 4° : Η χωροταξική οργάνωση του οικιστικού δικτύου μέσα από τα Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού της χώρας

4.1 Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός Σήμερα

Ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη στόχων, είτε αυτοί είναι κοινωνικοί είτε οικονομικοί και έχει ως στόχο την ορθή χωρική οργάνωση με γνώμονα την βιώσιμη ανάπτυξη ενώ παράλληλα φροντίζει για την προστασία και την ανάδειξη του περιβάλλοντος. Την δεκαετία του '90 πραγματοποιήθηκαν σημαντικές προσπάθειες για την εξέλιξη του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα καθώς το 1976 θεσπίζεται ο νόμος 360/1976 «Για την Χωροταξία και το Περιβάλλον» ο οποίος αποτελεί πλαίσιο αναφοράς για την χωροταξία. Συγκεκριμένα δίνει σημαντικούς ορισμούς όπως:

- Το χωρικό σχέδιο, το οποίο είναι ένα σύνολο κειμένων και σχεδίων που τονίζουν γενικές αρχές και κατευθύνσεις της χωροταξικής πολιτικής
- Το σχέδιο εφαρμογής ή αλλιώς χωροταξικό πρόγραμμα, το οποίο είναι σύνολο κειμένων και σχεδίων μέσω των οποίων εκφράζονται οι απαιτούμενες παρεμβάσεις σε συνδυασμό με τις φάσεις υλοποίησης, τους πόρους αλλά και τα συνοδευτικά θεσμικά, οικονομικά και διοικητικά μέτρα.

Ο παραπάνω νόμος διακρίνει το χώρο σε τρία διαφορετικά επίπεδα ανάλογα με τη χωρική αναφορά και το στόχο του χωροταξικού σχεδίου. Τα επίπεδα αυτά είναι:

- Εθνικό Χωροταξικό Επίπεδο (για το σύνολο της χώρας)
- Περιφερειακό Χωροταξικό Επίπεδο (για συγκεκριμένο τμήμα της χώρας)
- Ειδικό Χωροταξικό Επίπεδο (για ένα συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας ή δίκτυα υποδομής)

Επίσης την περίοδο αυτή δημιουργήθηκε το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος ενώ εντάχθηκε στο Υπουργείο Συντονισμού καθώς με το Σύνταγμα του '75 η χωροταξική διάρθρωση της χώρας αποτελούσε αρμοδιότητα του κράτους.

Την δεκαετία του '80 πραγματοποιούνται νέες ενέργειες που συμβάλλουν στην εξέλιξη του χωροταξικού σχεδιασμού όπως:

- Τη δημιουργία ΥΠΕΧΩΔΕ με το νόμο 1558/85, υπεύθυνο για την ανάπτυξη και την εφαρμογή χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής

- Την επιχείρηση πολεοδομικής ανασυγκρότησης (ΕΠΑ) την περίοδο 1983-1986 και δημιουργία ΓΠΣ για όλες τις πόλεις
- Τα συνοπτικά χωροταξικά σχέδια που περιλάμβαναν αναπτυξιακούς στόχους, δομή δικτύων στο χώρο, οικιστική δομή, ζώνες ειδικής προστασίας κ.α..

Την δεκαετία του '90 στην προσπάθεια του εκσυγχρονισμού του χωροταξικού σχεδιασμού θεσπίζονται δύο νέοι νόμοι, ο Ν. 2508/1997 για «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη Πόλεων και Οικισμών της Χώρας» και ο Ν. 2742/1999 για τον «Χωροταξικό Σχεδιασμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη». Ο νόμος για την χωροταξία (Ν.2742/99) είχε ως βασικό στόχο τη θεσμοθέτηση σύγχρονων οργάνων, διαδικασιών και μέσων για την άσκηση του χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας. Οι βασικοί στόχοι του νόμου περιστρέφονται γύρω από το τρίπτυχο: περιβάλλον, κοινωνία και την οικονομία. Όσον αφορά το περιβάλλον (φυσικό ή πολιτισμικό) στοχεύει στην προστασία του αλλά και στην ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας με απώτερο στόχο την ανάδειξη της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό χώρο. Τέλος, για την οικονομία και την κοινωνία στοχεύει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας εντός και εκτός της χώρας και στην ανάπτυξη υποβαθμισμένων περιοχών αντίστοιχα. Τα μέσα άσκησης του χωροταξικού σχεδιασμού ήταν:

- Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ)
- Τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ)
- Και τέλος τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ)

Επίσης τα όργανα χωροταξικού σχεδιασμού σε Εθνικό επίπεδο είναι η Επιτροπή Συντονισμού κυβερνητικής πολιτικής και το Εθνικό Συμβούλιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Ενώ σε περιφερειακό επίπεδο υπήρχαν φορείς περιφερειακών αρχών και σε νομαρχιακό επίπεδο φορείς χωροταξικού σχεδιασμού Νομαρχιακών αρχών. Λίγα λόγια για τα παραπάνω σχέδια, το ΓΠΧΣΑΑ αφορά την ανάπτυξη του εθνικού χώρου γι' αυτό χαράσσει κατευθύνσεις για μακροπρόθεσμη χωροταξική ανάπτυξη ενώ εξετάζονται οι επιπτώσεις πολιτικών του ευρωπαϊκού χώρου και όχι μόνο. Επίσης καθορίζει την χωρική διάρθρωση της χώρας όπως των κύριων εθνικών πόλων, τα δίκτυα υποδομής στρατηγικής σημασίας, τον ρόλο των

αστικών δικτύων (μητροπολιτικά κέντρα) κλπ.. Παράλληλα τα ΕΠΧΣΑΑ εξειδικεύουν ή ακόμα και συμπληρώνουν το Γενικό Πλαίσιο ενώ απευθύνονται σε ορισμένους τομείς ή κλάδους παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του εθνικού επιπέδου. Τέλος, τα ΠΠΧΣΑΑ συντάσσονται για κάθε περιφέρεια και εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις των παραπάνω σχεδίων ενώ αξιολογούν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε περιφέρειας ενώ στην συνέχεια δίνουν κατευθύνσεις όπως για την χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, την προστασία και την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς κ.α..

Ο νόμος αυτός συνέβαλε στην θεσμοθέτηση των πρώτων Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις 12 περιφέρειες της χώρας εκτός της Αθήνας που το ρυθμιστικό της σχέδιο αποτελεί το αντίστοιχο περιφερειακό την περίοδο 2003-2004 καθώς ένα μεγάλο μέρος της ανάλυσης του Περιφερειακού της είχε ήδη καλυφθεί. Έως το 2013 εγκρίθηκαν το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ) (ΦΕΚ Α΄ 128/3.7.2008) και τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τα:

- Καταστήματα Κράτησης (ΦΕΚ Β΄ 1575/28.11.2001),
- τη Βιομηχανία (ΦΕΚ 151/ΑΑΡ/13.4.2009),
- τον Τουρισμό, (ΦΕΚ Β΄ 3155/12.12.2013),
- τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) (ΦΕΚ Β΄ 2464/3.12.2008)
- και τις Υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ Β΄ 2505/2011).

Την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα ψηφίστηκε ο νόμος 4269/2014 για «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση και βιώσιμη ανάπτυξη» ο οποίος μετά από σχεδόν δύο χρόνια αντικαταστάθηκε από τον νόμο 4447/2016 με τίτλο: «Χωρικός Σχεδιασμός, Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις». Συνοπτικά οι παρατηρήσεις που προκύπτουν για τον χωροταξικό σχεδιασμό από τους δύο νόμους είναι :

- Το ΓΠΧΣΑΑ έχασε την δυναμική του καθώς πλέον αποτελεί ένα κείμενο αρχών, το οποίο δεν εγκρίνεται πλέον στη Βουλή.
- Τα ΠΠΧΣΑΑ περιλαμβάνουν πλέον τις κατευθύνσεις των ρυθμιστικών σχεδίων
- Πλήρης αντιστοίχιση των επιπέδων σχεδιασμού με χωροταξικό χαρακτήρα με αυτά του αναπτυξιακού προγραμματισμού.

Επίσης με το νόμο 4447/2016 αναθεωρείται το σύστημα του χωρικού σχεδιασμού το οποίο πλέον ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο ενώ διακρίνεται ανάλογα με το περιεχόμενο του σε Στρατηγικό(χωροταξικό) ή Ρυθμιστικό (πολεοδομικό) χαρακτήρα. Ο χωροταξικός σχεδιασμός ασκείται από τα εργαλεία όπως είναι:

- Η Εθνική Χωροταξική Πολιτική
- Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (Ε.Χ.Π.)
- Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (Π.Χ.Π.)

Συμπληρωματικά, ο πολεοδομικός σχεδιασμός ασκείται μέσα από τα εργαλεία όπως τα:

- Τοπικά Χωρικά Σχέδια (Τ.Χ.Σ.)
- Ειδικά Χωρικά Σχέδια (Ε.Χ.Σ) (ίδιο επίπεδο με τα Τ.Χ.Σ)
- Ρυμοτομικά σχέδια εφαρμογής (Ρ.Σ.Ε.)

Ο νόμος 4447/2016 αντικαταστάθηκε από τον νόμο 4759/2020 ο οποίος είχε ως τίτλο: «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις». Συγκεκριμένα ο νόμος στο Κεφάλαιο Α' και συγκεκριμένα στο άρθρο 5 συστήνει νέους χωροταξικούς μηχανισμούς όπως το Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕ.ΣΥ.ΧΩ.Θ.Α.) το οποίο είναι υπεύθυνο για την παροχή γνώμης σε περίπτωση αντικρουόμενων ή ασαφών διατάξεων μεταξύ χωροταξικών πλαισίων ή σχετικά με τη συμβατότητα χωρικών πλαισίων ή σχεδίων όλων των κατηγοριών και επιπέδων προς τον υπερκείμενο χωροταξικό σχεδιασμό ή παράλειψης ή έκδοσης αντικρουόμενων γνωμοδοτήσεων ή ερμηνειών από τις αρμόδιες υπηρεσίες ή επί οποιουδήποτε άλλου ζητήματος σχετικού με χωροταξικά θέματα (ΦΕΚ Α' 245/09.12.2020). Επίσης το Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών Χωρικών Μελετών (MAXM) για την υποστήριξη των υπηρεσιών χωροταξίας και πολεοδομίας του ΥΠΕΝ στα θέματα εκπόνησης και παρακολούθησης των μελετών, το Ηλεκτρονικό Μητρώο Χωρικών Μελετών (ΗΜΧΜ) στο οποίο καταχωρίζονται, οι ενέργειες και πληροφορίες για τις χωρικές μελέτες, και τέλος καταρτάται το Εθνικό Μητρώο Θεσμικών Χωρικών Δεδομένων δηλαδή ένα ψηφιακό μητρώο, το οποίο τελεί σε διασύνδεση με τον Ενιαίο Ψηφιακό Χάρτη και το οποίο περιέχει τις βασικές πληροφορίες πολεοδομικού και χωροταξικού χαρακτήρα (Γουργιώτης, 2021).

Συνοψίζοντας, να τονισθεί ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα εξελίχθηκε με αργούς ρυθμούς κάτι που οδήγησε σε πολλά προβλήματα όσον αφορά την διαχείριση και την αξιοποίηση του χώρου. Ωστόσο την περίοδο της κρίσης η χώρα κλήθηκε να πάρει σημαντικές αποφάσεις και με την ψήφιση νόμων όπως ο 4269/2014, ο 4447/2016 προσπάθησε να ανατρέψει την κατάσταση ενώ τέλος ο 4759/2020 προσπάθησε να ξεπεράσει τις δυσκολίες του παρελθόντος και να ανοίξει μία νέα και ελπιδοφόρα σελίδα για τον χωροταξικό σχεδιασμό της χώρας.

4.2 Οι κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και η Ιεραρχία του οικιστικού δικτύου

Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, θεσμοθετήθηκε βάσει του Ν.2742/1999 και εγκρίθηκε από την Βουλή το 2008. Σύμφωνα με το νόμο 2742/99 τέθηκαν και οι τρεις βασικοί στόχοι του Γενικού πλαισίου, οι οποίοι είναι:

- Η μείωση των χωρικών ανισοτήτων και η ομαλή πρόσβαση στις υποδομές
- Η προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων
- Η βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη των οικιστικών κέντρων της χώρας ενώ παράλληλα θα ενισχύεται η πολυμορφία της (πολυκεντρική ανάπτυξη)
- Η διοικητική αναδιάρθρωση της εθνικής επικράτειας και κατευθύνσεις για τη δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενοτήτων σε δια-περιφερειακό επίπεδο.

Το Γενικό Πλαίσιο συντίθεται από 14 άρθρα που κατανέμονται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο απαρτίζεται από τα άρθρα ένα και δύο τα οποία αναλύουν τους στόχους και το σκοπό του πλαισίου για το σύνολο της χώρας. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις στρατηγικές επιλογές με αποτέλεσμα την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου. Συγκεκριμένα το άρθρο 3 προσδιορίζει τη θέση της χώρας στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο και προβλέπει τις προοπτικές και της δυνατότητες της ενώ το άρθρο 4 παρουσιάζει τις στρατηγικές επιλογές οργάνωσης του εθνικού χώρου (μερικές από τις προτεινόμενες στρατηγικές είναι: νέες θέσεις των παραγωγικών δραστηριοτήτων και την μεταξύ τους συμπληρωματικότητα, τη χωρική διάρθρωση του αστικού δικτύου και συγκεκριμένα των μητροπολιτικών κέντρων με τα υπόλοιπα αστικά κέντρα, την οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού-παράκτιου-νησιωτικού- αγροτικού χώρου, τη διατήρηση-

προστασία και ανάδειξη του εθνικού φυσικού και πολιτιστικού πλούτου). Στο τρίτο κεφάλαιο δίνονται οι βασικές προτεραιότητες και στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου. Συγκεκριμένα στο άρθρο 5, αναλύεται και χαρτογραφείται η χωρική οργάνωση των κύριων εθνικών πόλων και αξόνων ανάπτυξης, καθώς και των διεθνών και διαπεριφερειακών εισόδων-πυλών και συνδέσεων της χώρας.

Χάρτης 4.1: Πόλες - Πόλοι και Άξονες Ανάπτυξης

Χάρτης 5: Πύλες - Πόλοι και Άξονες Ανάπτυξης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

<p>ΠΟΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> Μητροπόλεις Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι Λοιποί εθνικοί πόλοι <p>ΙΕΡΑΡΧΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.000.000 500.000 100.000 50.000 10.000 	<p>ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> Κύριοι χερσαίοι άξονες ανάπτυξης Θαλάσσιοι άξονες σύνδεσης <p>ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ</p> <ul style="list-style-type: none"> Περιοχή νησιωτικού πολυπολικού συμπλέγματος Κύριες αναπτυξιακές ενότητες Εξωτ.: κύριες λειτουργικές συνδέσεις με ηπειρωτική χώρα & Κρήτη.
--	--

*Πηγή: ΕΣΥΕ - Απογραφή 2001

Πηγή: Χάρτης 5 – Πύλες, Πόλοι και Άξονες Ανάπτυξης του ΓΠΧΣΑΑ 2008

Το αστικό πλέγμα όπως συντάσσεται από το παραπάνω χάρτη 8.1 «πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη» του ΓΠΧΣΑΑ ταξινομεί τα αστικά κέντρα σε πέντε βαθμίδες (αρθρ.8, παρ.2):

1. Εθνικοί Πόλοι-Μητροπολιτικά κέντρα: Περιλαμβάνουν τα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης που αποτελούν και τους κύριους αστικούς πόλους-πύλες σε διεθνές επίπεδο (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), (1^ο επίπεδο).
2. Πρωτεύοντες - λοιποί εθνικοί πόλοι: Περιλαμβάνουν ιδιαίτερα σημαντικά αστικά κέντρα, που είτε είναι σημερινές έδρες περιφερειών είτε συνδέονται λειτουργικά με αυτές, ενισχύοντας την αναπτυξιακή τους πορεία (Πάτρα, Ιωάννινα, δίπολο Λάρισα-Βόλος, το δίπολο Ηράκλειο-Χανιά) (2^ο επίπεδο)
3. Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι (Κέρκυρα, Κοζάνη, Λαμία, Καβάλα, το δίπολο Τρίπολη - Καλαμάτα, οι Σέρρες και η Χαλκίδα και το δίπολο Κομοτηνή-Αλεξανδρούπολη), (3^ο επίπεδο)
4. Δυναμικά Αστικά Κέντρα (4^ο επίπεδο)
5. Λοιπά νομαρχιακά κέντρα, αστικά κέντρα με πληθυσμό >10.000κατ. και άλλα σημαντικά κέντρα (5ο επίπεδο).

Στο άρθρο 6 του ίδιου κεφαλαίου παρουσιάζεται η χωρική διάρθρωση των στρατηγικής σημασίας δικτύων υποδομών και υπηρεσιών μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών ενώ στο άρθρο 7 η χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα των παραγωγικών τομέων.

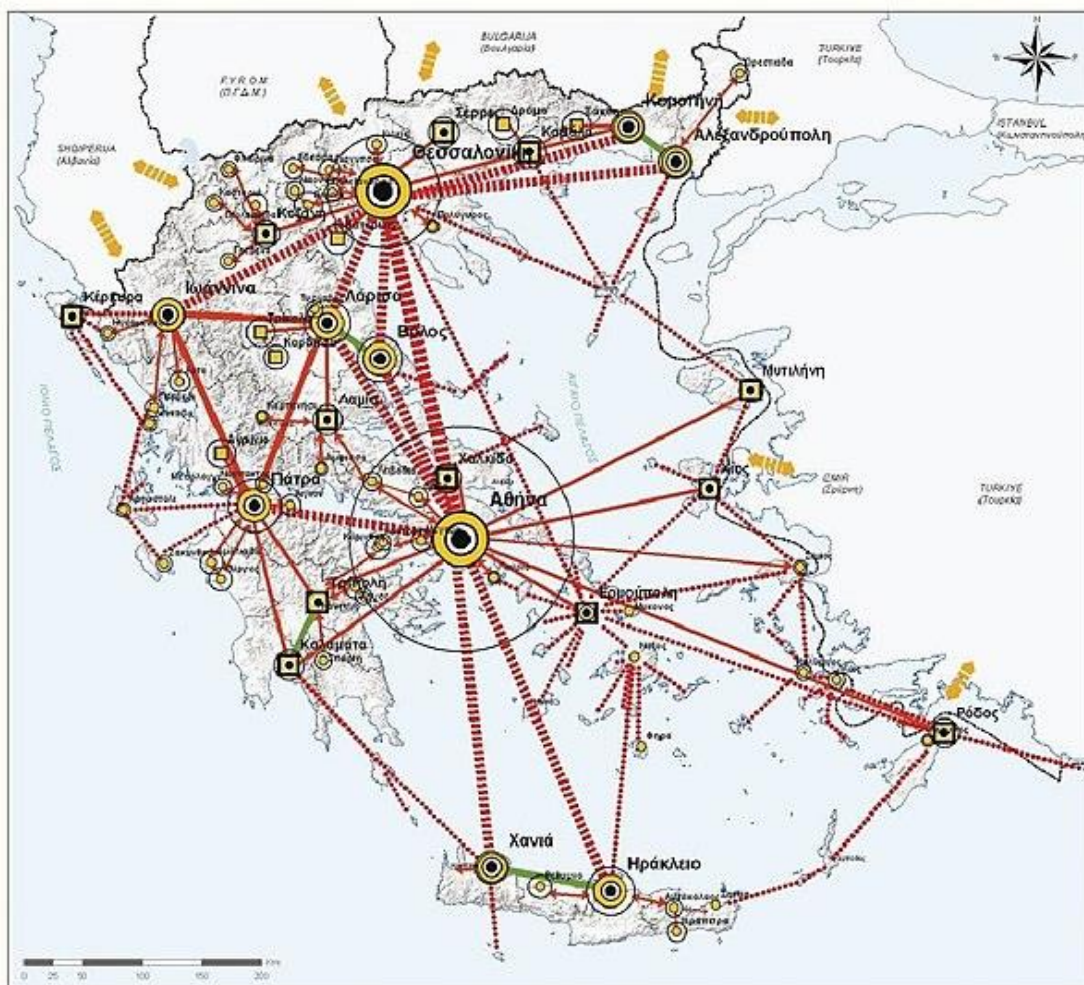
Στη συνέχεια στο άρθρο 8 αναδιπλώνεται η χωρική διάρθρωση του αστικού δικτύου, ενώ δίνονται και γενικές κατευθύνσεις για την οργάνωση των οικισμών της χώρας όπως:

- Η πολυκεντρική ανάπτυξη ενός ιεραρχημένου οικιστικού δικτύου βάσει επιλεγμένων πόλων εθνικής και διεθνούς σημασίας
- Οι πόλοι εθνικής και υπερεθνικής σημασίας ενισχύονται από δράσεις όπως η προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, η αλληλεξάρτηση των αστικών κέντρων, η βελτίωση της προσπελασιμότητας τους (υποδομές), οι αστικές αναπλάσεις υποβαθμισμένων περιοχών, η ανάδειξη και η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς κ.α..
- Η παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας όπως οι υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης αλλά και η ενίσχυση των υποδομών έρευνας μέσω της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

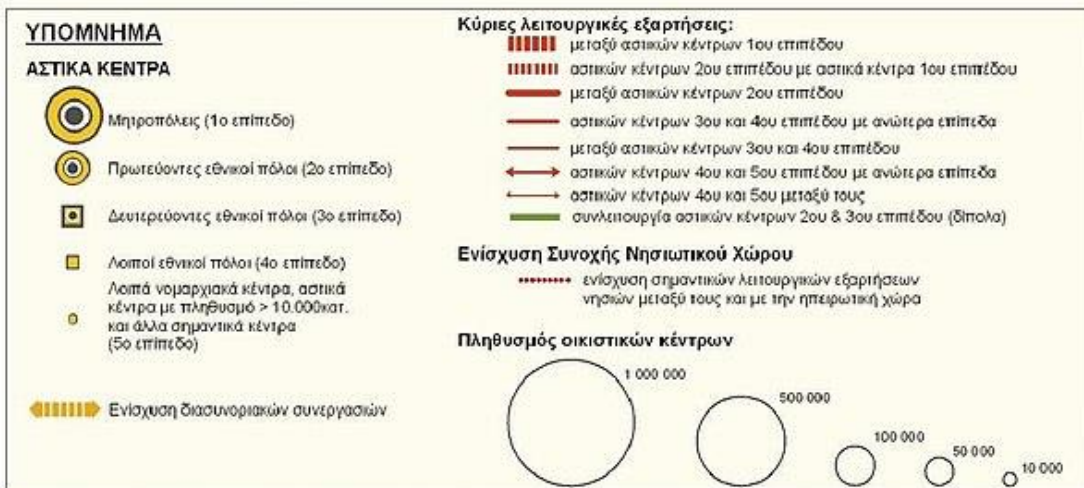
Στο άρθρο 9 με τίτλο: «Η Χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, παράκτιου, νησιωτικού και αγροτικού χώρου, καθώς και των παραμεθόριων περιοχών», δίνει

γενικές αλλά και ειδικές κατευθύνσεις για τον αγροτικό χώρο, τον ορεινό χώρο, το παράκτιο και νησιωτικό χώρο και τέλος τον παραμεθόριο χώρο. Το άρθρο 10 αφορά την προστασία και διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ενώ το 11 τη Διοικητική ανασυγκρότηση της χώρας με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενοτήτων. Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο αφορά την υλοποίηση και παρακολούθηση της εφαρμογής του πλαισίου.

Χάρτης 4.2: Πολυκεντρική και Ισόρροπη Χωρική Ανάπτυξη όπως παρουσιάζεται στο Γενικό Πλαίσιο του 2008

Χάρτης 8.1: Πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη

Πηγή: Χάρτης 8.1 Πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη του ΓΠΧΣΑΑ του 2008

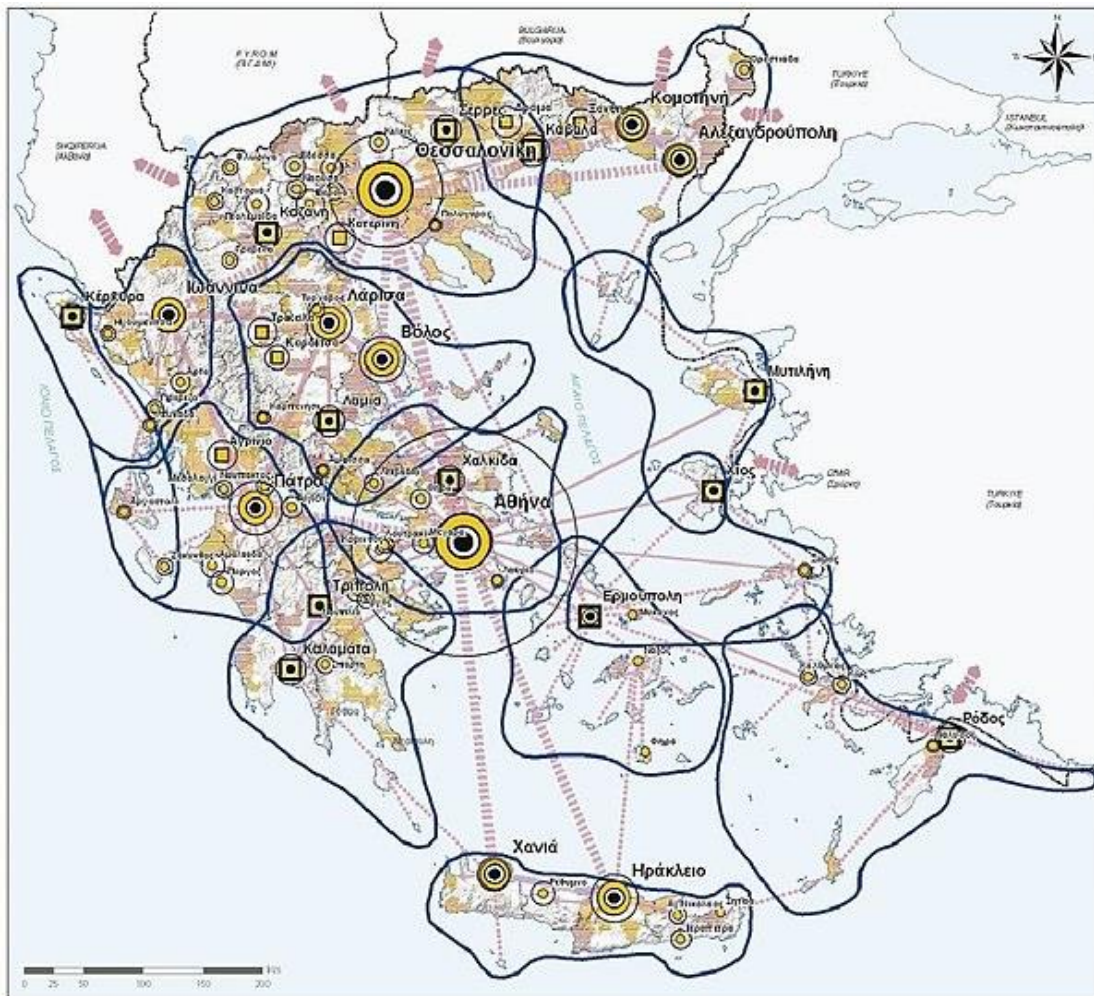
Στο Άρθρο 11 του ΓΠΧΣΑΑ παρουσιάζεται η Διοικητική ανασυγκρότηση της χώρας με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενοτήτων.

Επιδιώκεται η στήριξη της ανάπτυξης της υπαίθρου στο επίπεδο της χωρικής ενότητας, μέσω της οργάνωσης του αστικού περιφερειακού δικτύου (ανάπτυξη ισχυρής εταιρικής σχέσης πόλης – υπαίθρου). Για την ενίσχυση της σχέσης πόλης υπαίθρου προϋποθέτει (ΓΠΧΣΑΑ (αρθ.8, παρ.3)):

- Τόνωση της λειτουργικής συνέχειας του ιεραρχημένου δικτύου αστικών κέντρων μέχρι τους μικρότερους οικισμούς (συμπληρωματικότητα ρόλων)
- Εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας στη χωροθέτηση των υπηρεσιών και υποδομών, ώστε να είναι το δυνατόν πλησιέστερα στους κατοίκους της υπαίθρου.
- Ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ αστικών κέντρων και υπαίθρου μέσω: (α) της προσφοράς ποιοτικού τουρισμού στον αστικό πληθυσμό, με ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της υπαίθρου και (β) της εύκολης πρόσβασης των κατοίκων της πόλης σε τοπικά προϊόντα.
- Προστασία της υπαίθρου από την έντονη διάχυση των αστικών λειτουργιών ενθαρρύνοντας την χωροθέτηση σε οργανωμένους υποδοχείς, καθώς και διαχείριση των εκπομπών αέριων ρύπων, υγρών αποβλήτων και απορριμμάτων. Ακόμη, προωθείται η συγκέντρωση εμπορικών δραστηριοτήτων κλίμακας και ομοίων υπηρεσιών σε ζώνες ελέγχου της δόμησης που δημιουργούνται στον περιαστικό χώρο.

Στο παρακάτω χάρτη απεικονίζεται η εταιρική σχέση πόλης-υπαίθρου, βασίζεται στον χάρτη της πολυκεντρικής και ισόρροπης ανάπτυξης, ως προς τις σχέσεις αλληλεξάρτησης που δημιουργούνται μεταξύ των πόλων. Ωστόσο, όταν εξετάζονται οι σχέσεις πόλης-υπαίθρου, εννοούνται κυρίως οι σχέσεις αλληλεξάρτησης εντός της περιφέρειας.

Χάρτης 4.3 : Εταιρική Σχέση Πόλης Υπαίθρου

Χάρτης 8.2: Εταιρική σχέση πόλης - υπαίθρου

Πηγή: Εταιρική σχέση πόλης- υπαίθρου, του ΓΠΧΣΑΑ του 2008

Τέλος, στο άρθρο 15 του πρόσφατου νόμου 4759/2020 το πλαίσιο επέχει θέση Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής. Μετά την έγκριση της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής, το

Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ενσωματώνεται σε αυτήν και παύει να ισχύει.

Το ΓΠΧΣΑΑ μπορεί να θεωρηθεί ως ένα ολοκληρωμένο κείμενο στρατηγικού χαρακτήρα όπου έχει ως στόχο την πολυκεντρική ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή. Συγκεκριμένα για το οικιστικό δίκτυο δίνεται μία πρόταση ιεράρχησης των οικισμών της χώρας, με βασική κατεύθυνση την ισόρροπη-πολυκεντρική ανάπτυξη αφήνοντας στο παρελθόν το μονοπολικό μοντέλο, στο οποίο κυριαρχούσε η πόλη της Αθήνας καθώς αποτελεί το μεγαλύτερο πόλο ανάπτυξης.

4.3 Οι κατευθύνσεις των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης 2003-2004 και των ΠΧΠ 2018-2021 για το οικιστικό δίκτυο

Η έννοια της περιφέρειας, έχει απασχολήσει σε σημαντικό βαθμό τους επιστήμονες του κλάδου της γεωγραφίας τους τελευταίους δύο αιώνες. Σχετικά με το σχεδιασμό του χώρου, κάθε μελετητής έχει διαφορετική αντίληψη σχετικά με αυτή ενώ αξιόλογο ρόλο παίζει και ο τρόπος προσέγγισης της.

Όσον αφορά το σχεδιασμό και συγκεκριμένα την χωροταξική πολιτική στην Ελλάδα, το περιφερειακό επίπεδο εντάσσεται με το νόμο 947/79 όπου θεσμοθετήθηκε το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας ενώ παράλληλα κρίθηκε απαραίτητη η ύπαρξη περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων βάσει του νόμου 360/76. Την διαδικασία εκπόνησης τους ανέλαβε το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού, Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ), μέσα από το πρόγραμμα «Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης» της χώρας ή αλλιώς ΕΠΑ. Τα πρώτα χωροταξικά σχέδια ήταν και η πρώτη προσπάθεια εφαρμογής του χωροταξικού αναπτυξιακού προγραμματισμού σε νομαρχιακό επίπεδο. Η διαδικασία αυτή διήρκησε δύο χρόνια, από το 1982 έως το 1984 όπου και ολοκληρώθηκαν. Τα σχέδια περιλάμβαναν προτάσεις όπως (Τάτσης,2008):

- Οι βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι για κάθε νομό
- Η δομή παραγωγικού συστήματος
- Η δομή των δικτύων
- Η οικιστική δομή
- Και τέλος, οι ζώνες ειδικής προστασίας

Έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για το οικιστικό δίκτυο της χώρας, με κριτήρια το μέγεθος του πληθυσμού της και την ύπαρξη εξυπηρετήσεων είχε ως αποτέλεσμα την

μη ύπαρξη σημαντικού αριθμού οικιστικών κέντρων από 2.000 έως 15.000 κατοίκους και την ύπαρξη των αντίστοιχων λειτουργιών για τα κέντρα αυτά. Επομένως η ιεράρχηση των οικιστικών κέντρων από το ΥΧΟΠ εντός του προγράμματος «Ανοιχτές Πόλεις», διακρίνονται σε 5 επίπεδα (Λαμπριανίδης 2010; ΥΧΟΠ,1984) :

- Οικιστικά κέντρα 5ου επιπέδου (χωριά), αντιπροσωπεύουν το 93% των οικισμών και το 35% του πληθυσμού της χώρας.
- Οικιστικά κέντρα 4ου επιπέδου (κεφαλοχώρια) με πληθυσμό από 2.000-8.000 κατοίκους).
- Οικιστικά κέντρα 3ου επιπέδου με πληθυσμό περίπου 20.000 κατοίκους.
- Οικιστικά κέντρα 2ου επιπέδου με πληθυσμό κατά προσέγγιση 80.000 κατοίκους
- Οικιστικά κέντρα 1ου επιπέδου με πληθυσμό περίπου 450.000 κατοίκους.

Με το νόμο 2742/1999 τα μέσα χωροταξικού σχεδιασμού είναι το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και τέλος τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Τα Περιφερειακά Πλαίσια πρέπει να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου και των Ειδικών Πλαισίων, να εξειδικεύουν και να συμπληρώνουν τις βασικές προτεραιότητες και επιλογές τους. Ειδικότερα οι κατευθύνσεις τους αφορούν:

- Τη χωρική διάρθρωση των βασικών δικτύων και υπηρεσιών όπως τεχνικής, διοικητικής και κοινωνικής υποδομής σε περιφερειακό επίπεδο
- Την ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου σε περιφερειακό επίπεδο
- Την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς για κάθε περιφέρεια της χώρας, ενώ προτείνει τρόπους ανάδειξης και διατήρησης της για κάθε μία από αυτές.
- Την ενδεικτική θέση χωροθέτησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενούς τομέα)

Επίσης στο τέλος των πλαισίων αυτών υπάρχει ένα οργανωμένο πρόγραμμα δράσης το οποίο παρουσιάζει στοιχεία όπως:

- Το κόστος των προτεινόμενων παρεμβάσεων αλλά και τις πιθανές πηγές χρηματοδότησης τους
- Χρονοδιάγραμμα εφαρμογής των προτεινόμενων δράσεων
- Και τέλος η εξειδίκευση ορισμένων δράσεων, ρυθμίσεων αλλά και μέτρων που πρέπει να ληφθούν.

Όπως στο ΓΠΧΣΑΑ έτσι και στα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης του 2003-2004 γίνεται μία προσπάθεια ιεράρχησης των οικισμών στην Ελλάδα. Η ταξινόμηση αυτή αφορά κυρίως το περιφερειακό επίπεδο και ιεραρχείται ως εξής:

- 1ου επιπέδου πόλη, η έδρα της Περιφέρειας
- 2ου επιπέδου, η έδρα της Περιφερειακής Ενότητας (ΠΕ, πρώην Νομοί)
- 3ου επιπέδου, οι κωμοπόλεις κάθε ΠΕ
- Και τέλος, 4ου επιπέδου, οι έδρες των Δημοτικών Ενοτήτων (ΔΕ, πρώην Δήμοι)

Μετά την αποδελτίωση των 12 ΠΠΧΣΑΑ του 2003-2004 και του ρυθμιστικού της Αθήνας που επέχει ρόλο περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου, προκύπτουν οι παρακάτω παρατηρήσεις ως προς το περιεχόμενο τους:

- Βασική αδυναμία των πλαισίων αυτών ήταν η σημαντική ύπαρξη ασαφειών και συγκρούσεων με χαρακτηριστικό παράδειγμα η αποσπασματική ανάλυση της κάθε περιφέρειας και η μηδενική διερεύνηση του ευρύτερου χώρου, με αποτέλεσμα για διαφορετικές περιφέρειες αλλά γειτονικές περιοχές να προβλέπονται εντελώς διαφορετικές κατευθύνσεις.
- Η εκπόνηση των πλαισίων αυτών πραγματοποιήθηκε πριν από το ΓΠΧΣΑΑ και τα Ειδικά Πλαίσια συγκεκριμένων τομέων (τουρισμός, βιομηχανία, ΑΠΕ κ.α.)
- Δεν δίνουν κατευθύνσεις προς κατώτερα επίπεδα σχεδιασμού (Γ.Π.Σ, Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.), ενώ περιέχουν γενικές οδηγίες
- Δεν λαμβάνεται υπόψη η νέα διοικητική διάρθρωση της χώρας του προγράμματος «Καλλικράτη» αφού πρωτοεμφανίστηκε το 2010 και με το οποίο καταργήθηκαν οι Δήμοι και συγκροτήθηκε η αιρετή Περιφέρεια. Σημαντικό γεγονός για το σχεδιασμό αλλά ταυτόχρονα δημιούργησε αρκετές συγχύσεις στα ήδη εγκεκριμένα σχέδια όπως τα παραπάνω.

- Η μεσολάβηση μεγάλων παραβάσεων στον εθνικό χώρο όπως τα έργα μεταφορικών υποδομών (Εγνατία Οδός και άλλοι μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι) αλλά και η ένταξη της χώρας στα Μνημόνια το 2010 λόγω μίας σημαντικής οικονομικής κρίσης άλλαξε τα οικονομικά και κοινωνικά της δεδομένα.
- Τέλος, τα παραπάνω σχέδια δεν αποτέλεσαν σημαντικό βήμα για το χωροταξικό σχεδιασμό της χώρας εφόσον τα περισσότερα από αυτά περιλαμβάνουν την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης της περιφέρειας και τι θα ήταν ιδανικό για το μέλλον της κάθε μίας. Δεν έδινε κατευθύνσεις καθοριστικές για το ρόλο των μεγάλων πόλεων, τη χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων της περιφέρειας, τη χωροθέτηση μεγάλων έργων καθώς και για την προστασία περιοχών φυσικού κάλλους.

Το Δεκέμβριο του 2012, αφού η χώρα εντάχθηκε στα Μνημόνια κλήθηκε να αντιμετωπίσει τα έως τότε προβλήματα που υπήρχαν στην διαδικασία του σχεδιασμού όπως η απλοποίηση και η επιτάχυνση του. Επίσης την περίοδο αυτή απαιτήθηκε και η αναθεώρηση των ισχυόντων ΠΠΧΣΑΑ του 2003-2004 τα οποία δεν ήταν αξιόλογα αλλά και χρήσιμα για την διαδικασία. Με το νόμο 4447/2016 μετονομάστηκαν τα ΠΠΧΣΑ σε Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια ή ΠΧΠ και προβλέφθηκαν:

- Η ενίσχυση του ρόλου των ΠΧΠ, αφού πλέον μπορούν να συντονίζουν και να συνθέτουν επιμέρους τομεακές χωροταξικές κατευθύνσεις όπως προβλέπονται από τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (ΕΧΠ), ενώ παράλληλα θα είναι υπεύθυνα για τον συντονισμό τους με την αναπτυξιακή πολιτική και τα χρηματοδοτικά μέσα.
- Η δυνατότητα συμπλήρωσης και εξειδίκευσης των ΕΧΠ σε επίπεδο περιφέρειας με σκοπό την επίλυση τυχόν συγκρούσεων που μπορεί να προκύψουν.
- Τα ΠΧΠ να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις των ΕΧΠ τις οποίες συντονίζουν, εξειδικεύουν και συμπληρώνουν.

Έως και σήμερα έχουν θεσμοθετηθεί τα παρακάτω Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια της περιόδου 2017-2021 μετά από την αναθεώρηση αυτών του 2003-2004:

- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΦΕΚ 248 Α.Α.Π./25.10.2018)

- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (ΦΕΚ 181 Δ/16.04.2019)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου Περιφέρειας Ηπείρου (ΦΕΚ 286 Α.Α.Π./28.11.2018)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου Περιφέρειας Θεσσαλίας (ΦΕΚ 269 Α.Α.Π./15.11.2018)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου Περιφέρειας Ιονίων Νήσων (ΦΕΚ 16 Α.Α.Π./05.02.2019)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης (ΦΕΚ 260 Α.Α.Π./08.11.2017)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας (ΦΕΚ 299 Α.Α.Π./14.12.2018)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (ΦΕΚ 485Δ/20.08.2020)
- Περιφερειακό Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΦΕΚ 845 Δ./24.11.2020)

Αντίθετα, δεν έχουν αναθεωρηθεί τα ΠΧΠ της Δυτικής Μακεδονίας, της Πελοποννήσου και του Νοτίου Αιγαίου.

Ωστόσο η διαδικασία της Αξιολόγησης Αναθεώρησης και Εξειδίκευσης των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού ανατέθηκε στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας ή αλλιώς ΥΠΕΝ με στόχο την άρση των αστοχιών της προηγούμενης περιόδου. Οι νέες μελέτες είχαν κοινή δομή καθώς δόθηκαν λεπτομέρειες για την διαδικασία με την Υ.Α. αριθ. 10106/2011, «Έγκριση προδιαγραφών για τη σύνταξη των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», -ΦΕΚ 45/ΑΑΠ) ενώ τέλος, μοιράστηκαν και ειδικότερες κατευθύνσεις της διευθύνουσας Υπηρεσίας. Η παραπάνω Υ.Α. περιέχει τα περιεχόμενα των ΠΧΠ εκ των οποίων μερικά από αυτά είναι:

- Το περιεχόμενο και τους γενικούς στόχους του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου
- Τη θέση και το ρόλο της Περιφέρειας στο διεθνή, ευρωπαϊκό και εθνικό χώρο και τις στρατηγικές κατευθύνσεις για την ανάδειξη της θέσης της
- Το σχέδιο δράσης του Περιφερειακού Πλαισίου

- Τις στρατηγικές χωρικής ανάπτυξης, που εξειδικεύουν και αναπτύσσουν τις επιλογές του Προτύπου Χωρικής Ανάπτυξης

Συγκεκριμένα τα ΠΧΠ όσον αφορά την ιεράρχηση του οικιστικού αποθέματος της χώρας προτείνει μία νέα ιεράρχηση. Στο άρθρο για τη Διάρθρωση του Οικιστικού Δικτύου-Δικτύωση αναγράφεται η πυραμιδοειδής δομή όπως φαίνεται παρακάτω:

- Μητροπόλεις (1ο επίπεδο εθνικό)
- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι (2ο επίπεδο εθνικό)
- Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι (3ο επίπεδο εθνικό)
- Λοιποί εθνικοί πόλοι (4ο επίπεδο εθνικό)
- Λοιπά κέντρα περιφερειακών ενοτήτων, αστικά κέντρα με πληθυσμό > 10.000 κατ. και άλλα σημαντικά κέντρα (5ο επίπεδο εθνικό)
- Περιφερειακά κέντρα-πόλοι (Κέντρα χωρικών ενοτήτων), (6^ο επίπεδο)
- Τοπικά κέντρα πόλοι (έδρες ΟΤΑ)

Συμπερασματικά, σε περιφερειακό επίπεδο πραγματοποιείται μία αξιολογή προσπάθεια διάρθρωσης των οικισμών σύμφωνα με τα πληθυσμιακό μέγεθος και τις λειτουργίες κάθε περιφέρειας. Τα πρώτα περιφερειακά πλαίσια του 2003-2004 τα οποία θεσμοθετήθηκαν σύμφωνα με τον Ν. 2742/1999 θεσμοθετήθηκαν πριν από το ΓΠΧΣΑΑ γι' αυτό το λόγο υπήρχαν συγκρούσεις μεταξύ των πλαισίων και των επιπέδων του σχεδιασμού της χώρας. Η αναθεώρηση τους ξεκίνησε το 2012 όπου η χώρα δεχόταν τις πιέσεις των δανειστών της καθώς βρισκόταν στην αρχή της περιόδου μιας οικονομικής κρίσης και έπρεπε να επισπεύσει αλλά και να διευκολύνει την διαδικασία του σχεδιασμού. Το 2017 θεσμοθετείται το πρώτο ΠΧΠ της Κρήτης και είναι η αρχή μίας νέας σελίδας για το σχεδιασμό. Τα νέα ΠΧΠ της περιόδου 2018-2021 έρχονται να καλύψουν τα μαύρα σημεία του παρελθόντος και να εκσυγχρονίσουν τον σχεδιασμό στην Ελλάδα. Τέλος, τα σχέδια αυτά προφανώς και πρέπει να ανανεώνονται με σκοπό την επίλυση τυχόν προβλημάτων που δημιουργούνται λόγω των νέων παραμέτρων που παρουσιάζονται και συνεχώς αλλάζουν λόγω της μεγάλης ταχύτητας των εξελίξεων στην εποχή μας.

4.4 Οι διαφορές μεταξύ των χωρικών πλαισίων και η ιεραρχία των οικισμών

Τα παραπάνω χωροταξικά πλαίσια του σχεδιασμού της χώρας επιχειρούν να ιεραρχήσουν το δίκτυο των οικισμών του εθνικού χώρου σύμφωνα με το μέγεθος του πληθυσμού αλλά και της συγκέντρωσης κεντρικών λειτουργιών. Επιπλέον, το Γενικό

πλαίσιο δίνει κατευθύνσεις για τα μητροπολιτικά κέντρα αλλά και τα σημαντικότερα αστικά κέντρα ενώ απευθύνεται λιγότερο στον υπόλοιπο χώρο. Στη συνέχεια τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια ιεραρχούν και δίνουν κατευθύνσεις για τους υπόλοιπους οικισμούς ενώ σημαντικό πρόβλημα είναι η θεσμοθέτηση τους πριν το ΓΠΧΣΑΑ του 2008. Ακόμη, οι κατευθύνσεις τους εστιάζουν κυρίως στις ανεπτυγμένες ή στις προς ανάπτυξη περιοχές και όχι στο σύνολο του χώρου με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης για την χώρα. Στο παρακάτω κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των ΠΠΧΣΑΑ του 2003-2004, των αναθεωρημένων ΠΠΧΣΑΑ σε ΠΧΠ της περιόδου 2018-2021 και του ΓΠΧΣΑΑ του 2008. Στον παρακάτω πίνακα αντλούνται πληροφορίες για την ιεράρχηση των οικισμών της χώρας μόνο για τα μητροπολιτικά κέντρα, τις πόλεις 1^{ου} επιπέδου, 2^{ου} επιπέδου και 3^{ου} επιπέδου.

Πίνακας 4.1: Η ιεράρχηση των οικισμών μέσα από τα ΠΠΧΣΑΑ (2003-2004), τα ΠΧΠ (2018-2021) και του ΓΠΧΣΑΑ του 2008.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΠΧΣΑΑ 2003-2004			ΓΠΧΣΑΑ 2008			Αναθεωρημένα ΠΠΧΣΑΑ (ΠΧΠ 2018-2021)		
	1ο επίπεδο	2ο επίπεδο	3ο επίπεδο	1ο	2ο	3ο	1ο	2ο	3ο
Κεντρικής Μακεδονίας	Θεσσαλονίκη	Βέροια, Κικλīs, Κατερίνη, Σέρρες, Πολύγυρος	Νάουσα, Αλεξανδρεία, Γιαννιτσά, Αριδαία, Πολύκαстро, Αξιούπολη, Γουμένισσα, Σιδηρόκαστρο, Νιγρίτα, Νέα Ζίχνη, Αρναία, Νέα Μουδιανά, Λαγκαδάς	Θεσσαλονίκη		Σέρρες	Θεσσαλονίκη		Σέρρες
Πελοποννήσου	Τρίπολη	Καλαμάτα, Κόρινθος, Ναύπλιο - Άργος (διπολικό αστικό κέντρο), Σπάρτη	Ν. Αργολίδας: Λυγούριο, Κρανίδι Ν. Αρκαδίας: Μεγαλόπολη, Άστρος, Λεωνίδι, Λεβίδι, Τρόπαια Ν. Κορινθίας: Λουτράκι, Ζευγολατείο, Κιάτο, Ξυλόκαστρο, Νεμέα Ν. Λακωνίας: Γύθειο, Νεάπολη, Μολάοι Ν. Μεσσηνίας: Μεσσήνη, Κυπαρισσία, Φιλιατρά, Γαργαλιάνοι, Πύλος, Κορώνη, Μελιγαλάς, Καρδαμύλη.			Δίπολο Τρίπολη - Καλαμάτα	ΜΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ		
Νοτίου Αιγαίου	Ρόδος, Ερμούπολη	Κως, Νάξος (2ου και 3ου ενισχυμένου επιπέδου)	Κάλυμνος, Κάρπαθος, Φηρά, Μήλος				ΜΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ		
Θεσσαλίας	Λάρισα, Βόλος	Τρίκαλα, Καρδίτσα	περιλαμβάνει τους οικισμούς με σημαντικό/διακεκριμένο ρόλο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό		Δίπολο Λάρισα-Βόλος		Λάρισα, Βόλος	Καρδίτσα, Τρίκαλα (4ο επίπεδο ΓΠΧΣΑΑ)	Ελασσών, Τύρναβος, Φάρσαλα, Αλμυρός, Σκιαθός, Καλαμπάκα (5ο επίπεδο ΓΠΧΣΑΑ)
Δυτικής Ελλάδας	Πάτρα	Αγρίνιο (ενισχυμένου 2ου επιπέδου), Αίγιο, Πύργος-Αμαλιάδα και Μεσολόγγι (εξαρτημένα κέντρα 2ου επιπέδου)	Ναύπακτος		Πάτρα		Πάτρα		
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	Κομοτηνή	Αλεξανδρούπολη, Καβάλα, Δράμα, Ξάνθη, Ορεστιάδα	Κάτω Νευροκόπι, Σάπες, Διδυμότειχο, Δίκαια (Δήμος Τριγώνου)			Δίπολο: Κομοτηνή-Αλεξανδρούπολη, Καβάλα	Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη	Καβάλα, Δράμα, Ξάνθη	
Βορείου Αιγαίου	Μυτιλήνη	Χίος, Σάμος	Ερεσός, Καλλονή, Πλωμάρι, Πολίχνη, Μύρινα, Καρδάμυλα, Βροντάδος, Καρλόβασι, Μαραθόκαμπος, Πυθαγόρειο, Μυτιληνιοί, Αγ. Κήρυκος.				Μυτιλήνη, Χίος		
Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη	Καστοριά, Γρεβενά και Φλώρινα και η Πτολεμαΐδα	Αμύνταιο, Άργος Ορεστικό, Δεσκάτη, Σιάτιστα, Αιανή, το δίπολο Νεάπολη - Τσοτύλι			Κοζάνη			
Ήπειρος	Ιωάννινα	Πρέβεζα, Ηγουμένισσα, Άρτα	Μέτσοβο, Κόνιτσα, Πράμαντα, Φιλιπτιάδα, Καναλλάκι-Πάργα, Παραμυθιά, Φιλιάτες, Άγναντα			Ιωάννινα	Ιωάννινα		
Ιονίων Νήσων	Κέρκυρα	Λευκάδα, Αργοστόλι, Ζάκυνθος	Βολίμες, Κταστάρι, Ληξούρι, Σάμη, Ιθάκη, Βασιλική, Γάιος, Λευκίμμη, Αχαράβη			Κέρκυρα	Κέρκυρα		
Κρήτης	Ηράκλειο	Χανιά (ενισχυμένο 2ου επιπέδου), Άγιος Νικόλαος, Ρέθυμνο	Λιμνή Χερσονήσου / Μάλια, Αρκαλοχώρι, Μοίρες / Τυμπάκι, Ιεράπετρα, Σητεία, Νεάπολη, Σπήλι, Πέραμα, Βάμος / Βρύσες, Κίσσαμος, Κάντανος / Παλαιόχωρα, Νέας Αλικαρνασσού, Γαζίου και Σούδας, και Ακρωτηρίου.		δίπολο Ηράκλειο-Χανιά		Ηράκλειο, Χανιά	Ρέθυμνο	
Στ. Ελλάδα	Λαμία	Χαλκίδα (2ου ενισχυμένου επιπέδου), Θήβα, Λειβαδιά-Ορχόμενος, Άμφισσα-Ιτέα-Δελφοί, Καρπενήσι-Μέγα Χωριό, Αλιβέρι-Κύμη	Μαρκακώμη, Σπερχιάδα, Δομοκός-Ομβριακή-Νέο Μοναστήρι, Ισταία-Ωρέοι- Λουτρά Αιδηψού, Καμένα Βούρλα- Αγ. Κωνσταντίνος, Δίστομο-Αντίκυρα, Λιδορίκι-Γαλαξίδι-Ερατεινή-Κάρυστος, Λίμνη-Μαντούδι, Σκύρος			Χαλκίδα, Λαμία	Λαμία, Χαλκίδα		

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Μετά την αποδελτίωση των ΠΠΧΣΑΑ του 2003-2004 και των ΠΧΠ της περιόδου 2018-2021, προκύπτουν οι παρακάτω παρατηρήσεις όσον αφορά την ιεράρχηση των οικισμών και των κριτηρίων που συμβάλλουν στην διαδικασία αυτή. Αρχικά η πρώτη σημαντική παρατήρηση αφορά τις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (ΠΚΜ) και Αττικής (το ρυθμιστικό σχέδιο Αττικής επέχει θέση Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου) οι οποίες περιλαμβάνουν το Πολεοδομικό Συγκρότημα της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας αντίστοιχα. Η επιρροή των δύο μητροπολιτικών περιοχών στην ιεράρχηση των οικισμών στις συγκεκριμένες περιφέρειες είναι σημαντική καθώς συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμιακού μεγέθους ολόκληρης της χώρας, ως αποτέλεσμα να υποβιβάζονται ιεραρχικά οι περιοχές περιμετρικά των δύο αυτών πόλεων. Όπως είναι επόμενο, η δυναμική τους υποσκιάζει τις γύρω περιοχές, με το βασικό κριτήριο ιεράρχησης να χάνει την αξιοπιστία του καθώς υποβαθμίζει περιοχές χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν και άλλα κριτήρια όπως κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά κ.α.. Πιο αναλυτικά για την ΠΚΜ στο πρώτο περιφερειακό πλαίσιο αναγνωρίζονται ως 2^{ου} επιπέδου πόλεις όπως η Βέροια, το Κιλκίς, η Κατερίνη, οι Σέρρες και ο Πολύγυρος ενώ στο αναθεωρημένο ΠΧΠ οι πόλεις αυτές κατανέμονται σε χαμηλότερο οικιστικό επίπεδο. Βέβαια η ιεραρχική δομή του νέου ΠΧΠ εναρμονίζεται με τις κατευθύνσεις του ΓΠΧΣΑΑ του 2008 για την ΠΚΜ.

Στη συνέχεια όσον αφορά τις περιφέρειες που αποτελούνται από νησιωτικές περιοχές και συμπλέγματα όπως οι Περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Ιόνιων Νήσων και Κρήτης θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται με ειδική μεταχείριση καθώς αφορούν ευαίσθητες περιοχές (μικρό μέγεθος, περιφερειακότητα και φυσική απομόνωση). Εφόσον το πληθυσμιακό μέγεθος είναι το βασικό κριτήριο ιεράρχησης του εθνικού χώρου, η κατηγοριοποίηση σε Περιφερειακά, Νομαρχιακά, Υπεροπτικά, Τοπικά Κέντρα και Λοιπούς Οικισμούς προκύπτουν από το συνυπολογισμό του εποχιακού πληθυσμού με το μόνιμο πληθυσμό του κάθε νησιού. Κοινό χαρακτηριστικό των ΠΠΧΣΑΑ των νησιών είναι πως ιεραρχούνται με διαφορετικό τρόπο από αυτό της ηπειρωτικής χώρας ενώ οι αστικές συγκεντρώσεις δεν μελετώνται σε επίπεδο νομού αλλά σε επίπεδο νησιού. Για τη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου το Περιφερειακό του 2003-2004 αναγνωρίζει την Μυτιλήνη ως οικιστικό κέντρο πρώτου επιπέδου και την Χίο, Σάμο ως δευτέρου επιπέδου. Ως κατεύθυνση δίνεται η προτεραιότητα των οικιστικών κέντρων δευτέρου και τρίτου επιπέδου, χωρίς να δίνονται στοχευμένες

κατευθύνσεις για τον κάθε οικισμό. Στο αναθεωρημένο πλαίσιο, η ιεράρχηση των οικισμών ακολουθούν τις κατευθύνσεις του ΓΠΧΣΑΑ με την ανάδειξη της Χίου ως δευτερεύον εθνικός πόλος μαζί με την Μυτιλήνη. Δίνονται επίσης κατευθύνσεις για την ενίσχυση των σημαντικών οικιστικών κέντρων της Περιφέρειας όπως είναι η Λήμνος, η Λέσβος, ο Άγιος Ευστράτιος, η Χίος, τα Ψαρά, οι Οινούσες, η Σάμος και η Ικαρία. Για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου ο πληθυσμός της συγκεντρώνεται στους πεδινούς οικισμούς και λιγότερο στις ορεινές ζώνες ενώ τονίζεται η αναγκαιότητα για επαναπροσδιορισμού των κριτηρίων ιεράρχησης των οικισμών της νησιωτικής χώρας. Στο σημείο αυτό να τονισθεί ότι δεν υπάρχει αναθεωρημένο ΠΠΧΣΑΑ για την περιφέρεια. Για την Περιφέρεια της Κρήτης, το περιφερειακό του 2003-2004 αναγνωρίζει το Ηράκλειο (έδρα της περιφέρειας) ως οικιστικό κέντρο 1^{ου} επιπέδου ενώ το αναθεωρημένο ΠΧΠ ακολουθεί το ΓΠΧΣΑΑ και επαναπροσδιορίζει τη θέση του, σε δευτέρου επιπέδου οικιστικό κέντρο. Αναγνωρίζεται και στα τρία χωροταξικά πλαίσια η σημαντικότητα των πόλεων: Ηράκλειο, Χανιά και Ρέθυμνο καθώς περιλαμβάνουν τις σημαντικότερες λειτουργίες αλλά και το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού της Κρήτης. Για την περιφέρεια Ιονίων Νήσων να τονισθεί ότι στο ΠΠΧΣΑΑ του 2003-2004 η Κέρκυρα αποτελούσε οικιστικό κέντρο πρώτου επιπέδου ενώ το ΠΧΠ του 2018-2020 εναρμονίζεται με τις κατευθύνσεις του ΓΠΧΣΑΑ του 2008 και κατατάσσει την Κέρκυρα ως κέντρο τρίτου επιπέδου ενώ τονίζεται η σημαντικότητα του οικισμού και ο μελλοντικός επαναπροσδιορισμός του οικιστικού επιπέδου (σε πρωτεύον εθνικός πόλος) καθώς αποτελεί κέντρο γνώσης, πολιτισμού και διεθνούς τουρισμού ενώ λόγω του ιστορικού της ρόλου έχει κηρυχθεί και ως μνημείο της UNESCO. Τέλος για τα ΠΠΧΣΑΑ της ηπειρωτικής χώρας η ιεράρχηση των οικισμών ακολουθεί τα πληθυσμιακά δεδομένα αλλά και την συγκέντρωση των λειτουργιών χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιφέρειας. Ο πληθυσμός και οι λειτουργίες στις παραπάνω περιφέρειες συγκεντρώνεται τις πεδινές περιοχές και λιγότερο στις ορεινές με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση και την ερημοποίηση τους.

Συμπεραίνοντας, από την μελέτη των ΠΠΧΣΑΑ, των ΠΧΠ και του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, το οικιστικό δίκτυο και η ιεράρχηση του αντιμετωπίζεται με παρόμοιο τρόπο ενώ τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται είναι κυρίως πληθυσμιακά, γεωμορφολογικά και οικονομικά. Τα κριτήρια αυτά δεν είναι επαρκή και αξιόπιστα για όλο τον εθνικό χώρο, αφού η

ιδιαίτερη μορφολογία του απαιτεί τον επαναπροσδιορισμό των δεικτών ιεράρχησης, για την ορθή κατάταξη των οικισμών της. Συγκεκριμένα όπως προέκυψε και από την παραπάνω ανάλυση οι νησιωτικές και ορεινές περιφέρειες χρειάζονται ειδική μεταχείριση από την ηπειρωτική χώρα λόγω της ιδιομορφίας τους καθώς ο πληθυσμός τους συνεχώς συρρικνώνεται και το γεγονός αυτό οφείλεται στην έλλειψη τόσο των υποδομών μεταφοράς (με αποτέλεσμα την αδυναμία σύνδεσης τους με την ηπειρωτική χώρα) όσο και των κοινωνικο-οικονομικών υποδομών.

Κεφάλαιο 5^ο : Δείκτες ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου

Το οικιστικό δίκτυο αποτελείται από πολλές πόλεις διαφορετικών μεγεθών. Οι πόλεις συνδέονται μέσω μεταφορικών υποδομών, επιχειρήσεων κριτήρια που λειτουργούν συμπληρωματικά και μπορούν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερα εξωτερικά οφέλη. Οι μελέτες σχετικά με το οικιστικό δίκτυο ωριμάζουν ενώ είναι μία διαδικασία που συνεχώς εξελίσσεται. Η χωρική δομή του οικιστικού δικτύου διαμορφώνεται σε διάφορα στάδια. Στα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης αναπτύσσονται κυρίως οικονομικές δραστηριότητες εντός των πόλεων με λίγες συνδέσεις μεταξύ τους, αντίθετα στενές συνδέσεις/σχέσεις εμφανίζονται με την διάχυση των πόρων (κεφάλαιο, εργατικό δυναμικό κλπ.). Σε αυτή την περίπτωση οι κεντρικές αστικές πόλεις λειτουργούν ως γέφυρα στην ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου, διότι είναι υπεύθυνες για την συγκέντρωση αλλά και τον διαμοιρασμό των πόρων στις περιοχές της περιφέρειας. Απαραίτητη κρίνεται η ενίσχυση των υποδομών μεταφοράς για τη μείωση του κόστους αλλά και της μεταφοράς συντελεστών προς τις απομακρυσμένες περιοχές της περιφέρειας. Για την βελτιστοποίηση της χωρικής δομής του αστικού συστήματος πρέπει να επανεξετασθούν βασικά χωρικά κριτήρια. Συγκεκριμένα οι κεντρικές πόλεις συγκεντρώνουν την πλειοψηφία των πόρων (κεφάλαια, επιχειρήσεις, εργατικό δυναμικό κλπ.) με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κοινωνικο-οικονομικές συγκρούσεις. Αντίθετα οι μικρές πόλεις υποφέρουν από την έλλειψη πόρων οικονομικής και βιομηχανικής ανάπτυξης, (Zhang, Yizhen, Tao Wang, Agus Supriyadi, Kun Zhang, and Zhi Tang, 2020). Επομένως πρέπει να αλλάξει η αντίληψη της κατανομής των πόρων και να επαναπροσδιοριστούν τα κριτήρια της κατάταξης των οικισμών. Το παρακάτω κεφάλαιο συγκαταλέγει έναν σημαντικό αριθμό σύγχρονων δεικτών/ κριτηρίων που είναι υπεύθυνοι για την ιεραρχική δομή του οικιστικού δικτύου,

5.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά δεικτών

Πριν την ανάλυση των δεικτών ιεράρχησης, προσδιορίζεται η έννοια τους, καθώς πρέπει να απαντηθούν κάποια βασικά ερωτήματα.

Κατά καιρούς έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί για τους δείκτες, ένας από αυτούς είναι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα πλαίσια της επιστήμης για περιβαλλοντική πολιτική, στην αναφορά δεικτών για βιώσιμες πόλεις. Συγκεκριμένα αναφέρει πως με τον όρο δείκτη αναφέρεται μία παράμετρος ή μία τιμή που προέρχεται από παραμέτρους, η οποία παρέχει πληροφορίες ή περιγράφει την κατάσταση ενός φαινομένου, του περιβάλλοντος ή μιας περιοχής και η σημασία του εκτείνεται πέρα από τα προφανή στοιχεία της συγκεκριμένης παραμέτρου (E.C., 2015). Το 2006, η καθηγήτρια Χωροταξίας Cecilia Wong παραθέτει ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς από άλλους συγγραφείς. Οι ορισμοί αυτοί παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα, απευθύνονται αποκλειστικά σε κοινωνικούς δείκτες οι οποίοι ήταν πρωτοπόροι στην διαδικασία εξαγωγής συμπερασμάτων.

Πίνακας 5.1: Ορισμοί Κοινωνικών Δεικτών από διαφορετικούς συγγραφείς

Ορισμοί Δεικτών
Οι κοινωνικοί δείκτες είναι ο λειτουργικός καθορισμός ή το μέρος του λειτουργικού καθορισμού οποιασδήποτε από τις έννοιες οι οποίες είναι κεντρικές στην παραγωγή ενός συστήματος πληροφοριών που περιγράφει ένα κοινωνικό σύστημα (Carlise 1972)
Κοινωνικοί δείκτες είναι οι στατιστικές σειρές και όλες οι άλλες μορφές στοιχείων που επιτρέπουν στους μελετητές να αξιολογήσουν ποια είναι η υπάρχουσα κατάσταση και ποια είναι πιθανώς η μελλοντική όσον αφορά τους στόχους τους οποίους θέτουμε με σκοπό την αξιολόγηση των στόχων και τον καθορισμού του αντίκτυπού τους (Bauer 1966).
Οι κοινωνικοί δείκτες είναι στατιστικές άμεσου ενδιαφέροντος και άμεσου μέτρου της ευημερίας και υπόκεινται στην ερμηνεία (American Department of Health, Education and Welfare, 1969).
Οι δείκτες είναι ένα σύνολο κανόνων για τη συγκέντρωση και οργάνωση στοιχείων έτσι ώστε αυτά να μπορούν να ερμηνευθούν (Ines 1990).

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Όπως πηγάζει και από τους παραπάνω ορισμούς, οι δείκτες ωφελούν στη πρόληψη δυσάρεστων καταστάσεων ή προβλημάτων προτού αυτά αποβούν μοιραία. Επίσης οι δείκτες επιλέγονται για να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία ενός

συγκεκριμένου συστήματος, για την υποστήριξη της λήψης αποφάσεων και τη διαχείριση του. Ένας δείκτης ποσοτικοποιεί και συγκεντρώνει δεδομένα που μπορούν να μετρηθούν και να παρακολουθηθούν για να προσδιοριστεί αν πραγματοποιήθηκε αλλαγή. Αλλά προκειμένου να κατανοήσουμε τη διαδικασία της αλλαγής, ο δείκτης πρέπει να βοηθά τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να κατανοήσουν γιατί συμβαίνει αλλαγή (FAO, 2002). Επίσης σύμφωνα με τη Un-Habitat (2003): «ένας δείκτης είναι το βασικό εργαλείο για την μέτρηση της προόδου, χρησιμοποιώντας έναν κοινά συμφωνημένο ορισμό μιας συγκεκριμένης πτυχής της αστικής κατάστασης. Οι δείκτες ορίζουν τα δεδομένα που πρέπει να συλλεχθούν, ώστε να είναι σχετικά εύκολο να μετρηθούν και να ερμηνευτούν, και θα πρέπει να παρέχουν έγκυρες και αξιόπιστες πληροφορίες για τους στόχους που προορίζονται για μέτρηση». Τέλος, ένας αξιόπιστος δείκτης πρέπει να έχει αντιπροσωπευτικό αλλά και προσδιοριστικό χαρακτήρα, να μην επηρεάζεται από προκαταλήψεις, να είναι προβλέψιμος αλλά και επιστημονικά τεκμηριωμένος.

5.2 Δείκτες Ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου

Τα οικιστικά δίκτυα μπορούν να θεωρηθούν ως ένα σύνολο λειτουργικών, διασυνδεδεμένων πόλεων. Τα δίκτυα αυτά σχηματίζονται με κόμβους ή δεσμούς (γραμμές) που αντιπροσωπεύουν διαφορετικές πόλεις, κωμοπόλεις ή χωριά ενώ αναπτύσσουν αστικές λειτουργίες και ροές μεταξύ τους οι οποίες επιτυγχάνονται από δρόμους ή άλλες μορφές μεταφοράς, ως συστήματα επικοινωνίας (Γου). Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω δεδομένα, ορισμένοι συγγραφείς (Gohn 1999; IPEA 2002; Clark 1982), χρησιμοποίησαν το μέγεθος του πληθυσμού για να ταξινομήσουν τις πόλεις ανάλογα με τη σημασία τους σε ένα αστικό δίκτυο. Σύμφωνα με τον Hall (2002), υπάρχουν πέντε τύποι πόλεων:

1. Οι παγκόσμιες πόλεις(περισσότεροι από 10 εκατομμύρια κάτοικοι, έχουν κυρίαρχη θέση στην παγκόσμια αγορά και στην πολιτική ενώ παίρνουν σημαντικές οικονομικές αποφάσεις)
2. Οι μεγαλουπόλεις ή παγκόσμιες μητροπόλεις (δηλαδή, περισσότερα από 10 εκατομμύρια κατοίκους, υψηλό επίπεδο φτώχειας και αστικά προβλήματα),
3. Οι εθνικές και περιφερειακές μητροπόλεις (περισσότεροι από 1 εκατομμύριο κατοίκους)
4. Τα περιφερειακά κέντρα ή μεσαίες πόλεις (με πληθυσμό μεταξύ 50 και 800.000 κατοίκων)

5. Οι μικρές πόλεις (περίπου 50.000 κάτοικοι)

Στην Ελλάδα όπως και σε αρκετές χώρες της Ευρώπης οι οικισμοί μπορεί να καταταγούν σε τρία επίπεδα (Αγγελίδης,2001):

- Μητροπολιτικές Περιοχές
- Μεσαίες και μικρές πόλεις
- Οικισμοί της υπαίθρου (δίκτυα οικισμών)

Κάθε χώρα έχει τη δική της μέθοδο ορισμού μιας πόλης με βάση ένα ευρύ φάσμα κριτηρίων. Αυτά τα κριτήρια περιλαμβάνουν συχνά το μέγεθος του πληθυσμού και τη πυκνότητα του. Ωστόσο το πληθυσμιακό μέγεθος των πόλεων ως κριτήριο ιεράρχησης δεν είναι πάντα αξιόπιστο. Η θέση μιας πόλης μέσα στην αστική ιεραρχία εξαρτάται από το μέγεθος του μεγαλύτερου αστικού της κέντρου διότι σε αυτό συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας ενώ πόλεις που ειδικεύονται σε τομείς όπως ο τουρισμός (οικοτουρισμός, θαλάσσιος) ή σε αγροτικές επιχειρήσεις, η δυνατότητα εφαρμογής της παραπάνω θεωρίας (πληθυσμός και πληθυσμιακή πυκνότητα) για την περιγραφή των αστικών συστημάτων γίνεται μη ρεαλιστική και ανίκανη για να περιγράψει την περιφερειακή ετερογένεια (όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας) αφού δεν υπολογίζονται τα κριτήρια που μπορούν να αναδείξουν τις περιοχές αυτές και να βελτιώσουν τη θέση τους στην ιεραρχική δομή των οικισμών. Για την Ελλάδα η αστική διάχυση και οργάνωση των οικισμών της έχει βασιστεί στις κοινωνικές, οικονομικές, θεσμικές και λειτουργικές παραμέτρους. Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά οι βασικότερες εξελίξεις στην Ελλάδα που συνέβαλαν στη διαμόρφωση του οικιστικού δικτύου έως σήμερα είναι:

- Έως τη δεκαετία το '60 δόθηκε έμφαση στις υποδομές και στη προσπάθεια ιδιωτών να αναπτυχθεί η οικοδομική δραστηριότητα (ως αποτέλεσμα η συσσώρευση του πληθυσμού κυρίως στο αστικό κέντρο της Αθήνας, καθοριστική δράση για την διαμόρφωση της υπαίθρου)
- Τις δεκαετίες '60-'80 αυξήθηκε ο τουρισμός αλλά και το φαινόμενο της β' κατοικίας (σε παράκτιες ηπειρωτικές περιοχές και τα νησιά)
- Από '81 έως και σήμερα, η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση με συνέπεια την ανάπτυξη κυρίως των αστικών περιοχών (συνέβαλαν σημαντικά οι κατασκευές υποδομών) και η υπερσυγκέντρωση του συστήματος διοίκησης επηρέασαν σημαντικά τη διαμόρφωση του οικιστικού δικτύου της χώρας.

Από ένα «μονοπολικό» μοντέλο (Αθήνα) του οικιστικού δικτύου τη δεκαετία του '50, εξελίχθηκε σε ένα «διπολικό» σύστημα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) τη δεκαετία του '60 ενώ τη δεκαετία του '70 έως και σήμερα το αστικό δίκτυο της χώρας χαρακτηρίζεται από ένα «ολιγοπωλικό» δίκτυο το οποίο αποτελείται από τις πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Ηράκλειο, Καβάλα, Κοζάνη και Ιωάννινα (Θεοδωρά Γ., Λουκάκης Π.,2011) Το δίκτυο των πόλεων ιεραρχείται σε πυραμιδοειδή μορφή, την κορυφή της οποίας καταλαμβάνει το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας ενώ ακολουθεί ο δεύτερος μητροπολιτικός πόλος της Θεσσαλονίκης, στη συνέχεια ακολουθούν οι ισχυροί «περιφερειακοί πόλοι» και τέλος στη βάση της πυραμίδας βρίσκονται οι αγροτικοί οικισμοί οι οποίοι κυριαρχούνται από τους μητροπολιτικούς και περιφερειακούς πόλους (Λουκάκης, 2004:416).

Η μέτρηση του μεγέθους των πόλεων σύμφωνα με τον αριθμό των κατοίκων παραμένει έως και σήμερα ο πιο εύκολος τρόπος σύγκρισης σε μία κατάταξη αστικής ιεραρχίας. Κατά καιρούς έχουν υιοθετηθεί διαφορετικά κριτήρια για τον καθορισμό των αστικών συστημάτων αλλά και τον προσδιορισμό του τρόπου που συνδέονται αυτά μεταξύ τους. Ωστόσο η πολυπλοκότητα τους ως προς τις κοινωνικές σχέσεις, τις οικονομικές δραστηριότητες και το εύρος των υπηρεσιών που προσφέρονται στους κατοίκους, καθιστά το έργο αυτό δύσκολο. Κατανοώντας την ιεράρχηση και τη δικτύωση των οικιστικών δικτύων σε διαφορετικά επίπεδα οργάνωσης, δημιουργείται ένα ισχυρό εργαλείο για τον περιφερειακό και πολεοδομικό σχεδιασμό, ειδικά στις περιοχές με ραγδαία αστική ανάπτυξη (Gilvan Guedes, Sandra Costa, Eduardo Brondi'zio, 2009). Στη συνέχεια, διερευνώνται σύγχρονοι δείκτες ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου σύμφωνα με την ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία οι οποίοι αφορούν μια πληθώρα οικονομικών, κοινωνικών, γεωμορφολογικών κ.λπ. παραμέτρων. Από την ανάλυση του ελληνικού οικιστικού δικτύου καθίσταται αναγκαία μία σύγχρονη εξειδικευμένη προσέγγιση που να μελετά νέες παραμέτρους αλλά και η χρησιμοποίησή τους στη μελέτη των οικισμών στην Ελλάδα δημιουργώντας μία νέα βάση δεδομένων βασισμένη στη δυναμική τους και στην πρόβλεψη της μελλοντικής τους ανάπτυξης και εξέλιξης.

Πολλοί διεθνείς οργανισμοί όπως το ESPON, προτείνουν μία σειρά από χωρικούς/χωροταξικούς δείκτες οι οποίοι χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση του ευρωπαϊκού χώρου με στόχο την δημιουργία μίας ολοκληρωμένης βάσης δεδομένων. Οι δείκτες αυτοί εστιάζουν στην μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης για το σύνολο της

ευρωπαϊκής επικράτειας έως το επίπεδο των νομών (Gløersen E., 2005). Οι δείκτες αυτοί σχετίζονται με:

- Τη δημογραφία (μέγεθος πληθυσμού, πυκνότητα πληθυσμού)
- Τις μεταφορές (εναέριας, θαλάσσιας, χερσαίας)
- Τη γνώση (έδρες εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης)
- Το τουρισμό (συνδέεται άμεσα με τους οικονομικούς παράγοντες)
- Τη γεωμορφολογία του εδάφους
- Τη πολιτιστική κληρονομιά
- Τη τεχνολογική ανάπτυξη

Πίνακας 5.2: Χωρικοί Δείκτες ESPON για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ	ΜΕΤΡΑ
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	Φυσική Μεταβολή πληθυσμού
		Πληθυσμιακή Πυκνότητα
		Μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού
		Δείκτης γεννητικότητας
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ/ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	Παραγωγικότητα της εργασίας
		Συνολικός ενεργός πληθυσμός
		Δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας
		Δείκτης ανθρωπίνου κεφαλαίου
	ΠΛΟΥΤΟΣ/ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	ΑΕΠ κατά κεφαλή (σε ΜΑΔ και απόλυτες τιμές)
		Απόκλιση του κατά κεφαλή ΑΕΠ (σε ΜΑΔ) ως προς το μέσο όρο (100) της ΕΕ
ΥΠΟΔΟΜΕΣ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	Αριθμός επιβατικών αεροδρομίων
		Αριθμός επιβατικών λιμένων
		Τυπολογία κόμβων συνδυασμένων μεταφορών
		Δυνητική προσπελασιμότητα με όλα τα μεταφορικά μέσα προς το μέσο όρο του χώρου του ESPON (=100)
		Μερίδιο χρήσης Δημόσιων Αστικών Συγκοινωνιών (ποσοστό ΔΑΣ στο σύνολο των μετακινήσεων)
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Ε&Α	Συνολική ακαθάριστη εγχώρια δαπάνη για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ
		Ποσοστό απασχολούμενων σε δραστηριότητες Ε&Α
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ/ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΙ	Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFC, PFC)
		Εκπομπές ρύπων (προδρόμων ενώσεων όζοντος, οξειδίων [NO _x , SO _x], VOCs, CO)
		Ημέρες υπέρβασης ορίων συγκέντρωσης ρύπων (σωματίδια, όζον, NO ₂ , SO ₂) κατ' έτος
		Ερημοποίηση (ευαισθησία εδαφών και ποσοστό εδαφών που απειλούνται από την ερημοποίηση)
		Παραγόμενος όγκος βιομηχανικών αποβλήτων (έτος)
		Διαχείριση απορριμμάτων (ποσοστό τελικής διάθεσης σε ΧΥΤΑ και ΧΑΔΑ)
		Ανακύκλωση (ποσοστό ανακυκλωμένων απορριμμάτων επί του συνόλου)

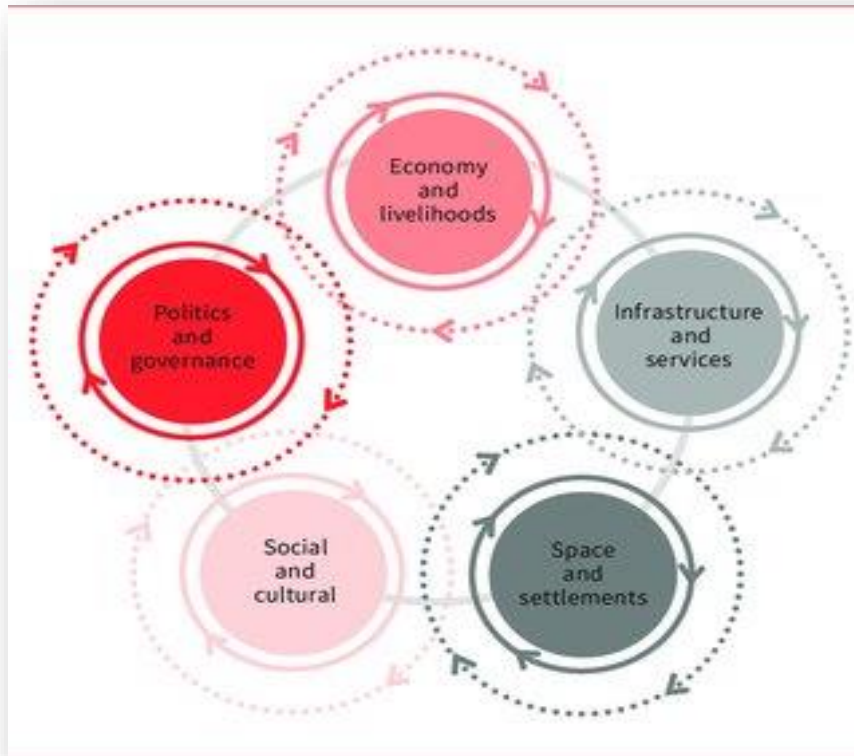
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Οι παραπάνω δείκτες είναι μερικοί από αυτούς που επηρεάζουν την οικιστική δομή των χωρών διεθνώς. Στη συνέχεια όσον αφορά τον ευρωπαϊκό χώρο το Nordregio (2002) προσδιορίζει δείκτες πολυκεντρικής ανάπτυξης οι οποίοι είναι εύκολα προσβάσιμοι και υπολογίσιμοι για τον ευρωπαϊκό χώρο. Τα κριτήρια ανάλυσης που προτείνονται κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις κατηγορίες όπου μπορούν να υιοθετηθούν από τις χώρες της Ένωσης :

- ❖ Ανταγωνιστικότητα (το επίπεδο κατάρτισης του ανθρωπίνου δυναμικού, η παραγωγικότητα και η συγκέντρωση κέντρων λήψης αποφάσεων αναβαθμίζει το αστικό σύστημα στην ιεραρχική κατάταξη).
- ❖ Συγκέντρωση (όπως συγκέντρωση πληθυσμού, κεφαλαίων όπου συνδέονται άμεσα με τις χωρικές ροές και κατά συνέπεια με την ανάπτυξη συνδέσεων μεταξύ των οικισμών).
- ❖ Συνδεσιμότητα (η επάρκεια μεταφορικών υποδομών ώστε να επιτυγχάνεται η σύνδεση υπερτοπικών κέντρων αλλά εσωτερικών συνδέσεων μεταξύ κέντρου-ζώνη επιρροής)
- ❖ Τάσεις ανάπτυξης (υπεύθυνες για την δυναμική των σύγχρονων αστικών συστημάτων καθώς εξετάζει τις αλλαγές στο πληθυσμιακό μέγεθος, την παραγωγικότητα, το εισόδημα κλπ. όπου αναδεικνύει την εξέλιξη τους είτε θετική είτε αρνητική.)

Παρακάτω παρουσιάζεται ένα διάγραμμα με τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πόλεις και συστήματα πόλεων, οι οποίοι συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση τους αλλά και των σχέσεων που αναπτύσσονται εντός των συστημάτων αυτών.

Εικόνα 5.1: Παράγοντες που επηρεάζουν τη τυπολόγηση των πόλεων

Πηγή: Leah Campbell, *Stepping Back: Understanding Cities and Their Systems* (London: ALNAP, 2016), <https://www.odi.org/publications/10580-stepping-back-understanding-cities-and-their-systems>.

Το διάγραμμα αναφέρει τα θεματικά πεδία όπως:

- ❖ Η κοινωνία και ο πολιτισμός
- ❖ Ο χώρος και τα καταφύγια
- ❖ Η πολιτική και η κυβέρνηση
- ❖ Η οικονομία και τα αγαθά
- ❖ Οι υποδομές και οι υπηρεσίες.

Όλα τα παραπάνω πεδία είναι υπεύθυνα για την διαμόρφωση δεικτών μέτρησης της βιωσιμότητας των πόλεων αλλά και της κατηγοριοποίησης τους. Άκρως σημαντική είναι η δημιουργία δεικτών που να ανταποκρίνονται στην σύγχρονη πραγματικότητα αλλά και η προσέγγιση τους όσο το δυνατόν πιο κοντά στις προκλήσεις μιας νέας εποχής.

5.2.1. Γεωγραφικοί και Γεωμορφολογικοί Παράγοντες

Αναμφίβολα ο ρόλος της γεωγραφίας είναι σημαντικός για την ανάπτυξη των πόλεων. Πολλοί μελετητές έχουν δείξει ενδιαφέρον στην ανάλυση γεωγραφικών παραγόντων που σχετίζονται με τη τοποθεσία, το γεωγραφικό πλάτος (π.χ. απόσταση 50χλμ από τη θάλασσα), το κλίμα, τη θερμοκρασία και την απόσταση όπου επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη των πόλεων. Συγκεκριμένα ο παράγοντας απόσταση συνδέεται και με τον παράγοντα των μεταφορικών υποδομών (αυτοκινητόδρομοι, δρόμοι περιφερειακής εμβέλειας, τοπικοί οδοί), όπου μπορεί να βελτιώσει τη δυναμική των οικισμών καθώς επωφελούνται από μεγάλα συγκοινωνιακά έργα. Η ανάπτυξη δεν περιορίζεται μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και σε μικρότερους οικισμούς επομένως ο παράγοντας αυτός είναι αρκετά σημαντικός για την κατανομή των οικισμών (Strubelt, Wendelin, Hans-Peter Gatzweiler, and Robert Kaltenbrunner, 2001).

Το τοπίο είναι ένας από τους σημαντικότερους φυσικούς πόρους τόσο για τον νησιωτικό όσο και τον ηπειρωτικό χώρο. Τα νησιά όπως και οι απομακρυσμένες ορεινές περιοχές έχουν σημαντικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Όσον αφορά τα δυνατά τους σημεία είναι η απομόνωση τους καθώς παραμένει αναλλοίωτο το φυσικό τους τοπίο ενώ ως βασικό μειονέκτημα είναι η έλλειψη υποδομών μεταφοράς για την σύνδεση τους με την υπόλοιπη χώρα. Επιπρόσθετα, η τοπογραφία του εδάφους της χώρας παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα γεωγραφικού παράγοντα που επηρεάζει έως και σήμερα την χώρα είναι ο Όλυμπος, ο οποίος καταλαμβάνει ένα μεγάλο γεωγραφικό τμήμα της Ελλάδας και έχει επηρεάσει σημαντικά τα έργα συνδεσιμότητας των περιφερειών μεταξύ τους.

Πολλές μελέτες έχουν αποδείξει ότι τα κύρια δομικά χαρακτηριστικά των αστικών συστημάτων μιας χώρας εξαρτώνται από την εσωτερική ποικιλομορφία του συστήματος τους. Η γεωμορφολογία της, φημίζεται για το μεγάλο αριθμό νησιών και βραχονησίδων, κατοικήσιμων ή μη. Τα νησιά είναι περιθωριοποιημένες εκτάσεις από την ηπειρωτική χώρα τα οποία περιτριγυρίζονται από το υγρό στοιχείο-θάλασσα. Παρόλα αυτά τα νησιά, αποτελούνται από την ιδιαίτερη γεωμορφολογία τους σε συνδυασμό με την ιστορικότητα τους.

Ωστόσο σε αυτές τις περιοχές μπορεί να αναπτυχθεί έντονα η τουριστική δραστηριότητα η οποία με την σειρά της επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη διαμόρφωση των οικισμών καθώς αναπτύσσονται υποδομές τόσο κτηρίων

(ξενοδοχείων, καταστημάτων κ.α.) όσο και μεταφοράς (κυρίως οδικών και ενίσχυση των ακτοπλοϊκών μεταφορών) για την εξυπηρέτηση του πλήθους. Ορισμένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα των ιδιαίτερων περιοχών είναι η δυσπροσιτότητα τους, ειδικά αν το κόστος για την συνδεσιμότητα τους με την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα είναι μεγάλο, αλλά και η αδυναμία πρόσβασης λόγω ακραίων καιρικών συνθηκών κυρίως τους χειμερινούς μήνες.

Τέλος, η ιδιομορφία του χώρου πρέπει να προστατεύεται και να αναδεικνύεται ως φυσικός πλούτος για κάθε χώρα και όχι να εγκαταλείπεται και να θεωρείται εμπόδιο της ανάπτυξης της.

5.2.2 Οικονομικοί Παράγοντες και Διεθνοποίηση της οικονομίας

Ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης, η οικονομική ανάπτυξη των πόλεων δεν περιορίζεται στα όρια-σύνορα των πόλεων αλλά ανθίζει σε παγκόσμια κλίμακα χωρίς περιορισμούς. Η διάρθρωση της οικονομίας στη χωροταξική κλίμακα επηρεάζει τόσο την κατανομή των επιχειρήσεων όσο και την κατάταξη των οικισμών. Επίσης όσον αφορά την ιεράρχηση των οικισμών πρέπει να μελετηθεί η δυναμική τους αλλά και αν αυτοί συμπεριλαμβάνονται στα πολυεθνικά δίκτυα. Πολλές φορές οι πόλεις που ανήκουν σε διεθνή δίκτυα δεν είναι απαραίτητα κεντρικές πόλεις αλλά πόλεις και οικισμοί της περιφέρειας οι οποίοι ευνοούνται από τις διεθνής δραστηριότητες. Επομένως, ένας από τους δείκτες ιεράρχησης είναι οι τοποθεσίες των κεντρικών γραφείων πολυεθνικών εταιρειών, ο οποίος συμβάλλει στην ιεράρχηση των πόλεων στη παγκόσμια κλίμακα. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η διεθνής οικονομία, σε μεγάλο βαθμό, ελέγχεται από σχετικά λίγες πολυεθνικές εταιρείες, με έδρα στις χώρες του πυρήνα, επεκτείνοντας όλο και περισσότερο την εταιρική τους εμβέλεια στις χώρες της περιφέρειας. Έτσι λοιπόν, η βαθμιαία ενοποίηση των αγορών και η διεύρυνση των δραστηριοτήτων των πολυεθνικών εταιρειών διεθνώς, δημιουργούν μία πρωτοφανή οικονομική και γεωγραφική πραγματικότητα. Ως αποτέλεσμα, οι μεγάλες χωρικές συγκεντρώσεις αυτών των εταιρικών κεντρικών γραφείων αποτελούν παγκόσμια σημεία ελέγχου και αντιστοιχούν στην ανώτερη βαθμίδα της αστικής ιεραρχίας. Βέβαια ο δείκτης αυτός δεν μπορεί να σταθεί μόνος του στην εξαγωγή ορθών συμπερασμάτων για την παγκόσμια ιεράρχηση των πόλεων καθώς υποβιβάζονται σημαντικά κέντρα περιφερειακής παραγωγής και διοίκησης ή λείπουν εντελώς από την ιεραρχική δομή. Ωστόσο δεν παίζουν ρόλο μόνο στην παγκόσμια ιεράρχηση αλλά και εντός της χώρας καταγωγής και υποδοχής τους. Συγκεκριμένα για την Ελλάδα, η

πλειοψηφία των πολυεθνικών εταιρειών χωροθετούνται στην πρωτεύουσα της (Αθήνα), ενώ ακολουθούν τα αστικά κέντρα της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας και του Ηρακλείου. Η επιλογή της θέσης εγκατάστασης τους δεν είναι καθόλου τυχαία καθώς πρέπει να συγκεντρώνονται στις πόλεις αυτές συμπληρωματικές δραστηριότητες των πολυεθνικών εταιρειών με αποτέλεσμα να επιλέγονται αστικές μητροπόλεις. Ειδικά η χωροθέτηση τους αποτελεί μία χωρική στρατηγική των επιχειρήσεων καθώς οι τοποθεσίες τους πρέπει να παρέχουν φυσικούς αλλά και ανθρώπινους πόρους όπως γνώση και υποδομές. Ωστόσο, υπάρχουν και μειονεκτήματα στην εγκατάστασή τους στα μεγάλα αστικά κέντρα όπως είναι ο υψηλός ανταγωνισμός, οι υψηλές τιμές και τέλος το υψηλό κόστος παραγωγής και συμφόρησης. Ως αποτέλεσμα της υψηλής συγκέντρωσης των επιχειρήσεων στα αστικά κέντρα να αναπτύσσεται ο όρος οικονομίες χωρικής συγκέντρωσης. Πιο αναλυτικά οι οικονομίες που αναπτύσσονται διακρίνονται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες (Πολύζος Σ., 2015):

- Της εντοπιότητας (συγκέντρωση ομοειδών επιχειρήσεων στην ίδια τοποθεσία)
- Της αστικοποίησης (ετερογενείς επιχειρήσεις στην ίδια τοποθεσία)
- Των εσωτερικών αποδόσεων κλίμακας (σχετίζονται με την βελτιστοποίηση της επιχείρησης σε μία τοποθεσία)

Σε διεθνή επίπεδο θα μπορούσε να υποθεί ότι δημιουργούνται εξωτερικές οικονομίες, όπως οι «οικονομίες δικτύου» και οι «οικονομίες οικισμών». Στη σύγχρονη πραγματικότητα, οι πόλεις είναι υποχρεωμένες να ανταγωνίζονται αλλά και να συνεργάζονται με σκοπό της προσέλκυσης οικονομικών δραστηριοτήτων, επενδύσεων κ.α. (Pavleas και Petrakos, 2005).

Μία άλλη έρευνα σχετικά με οικονομικούς δείκτες παγκόσμιας επιρροής πραγματοποιήθηκε από τη συνεργασία της DATAR με το πρόγραμμα αστικής ανανέωσης: Euroméditerranée το οποίο συνέκρινε 180 ευρωπαϊκές πόλεις (με πληθυσμό 200.000 κατοίκους και άνω) χρησιμοποιώντας συνθετικούς δείκτες. Οι δείκτες παγκόσμιας επιρροής ήταν:

- Ο πληθυσμός των αστικών οικισμών
- Οι πληθυσμιακές αλλαγές
- Η Λιμενική κινητικότητα
- Το πλήθος των επιβατών αεροπορικών εταιρειών
- Η προσβασιμότητα σε αεροπορικές και σιδηροδρομικές γραμμές

- Τα χρηματιστήρια
- Οι έδρες μεγάλων ευρωπαϊκών εταιρειών
- Οι διανυκτερεύσεις τουριστών
- Τα διεθνή συνέδρια και εκθέσεις
- Τα μουσεία
- Πολιτιστικοί χώροι και εκδηλώσεις
- Οι μαθητές
- Οι επιστημονικές έρευνες
- Και τέλος, τα ερευνητικά δίκτυα.

Συνοψίζοντας η έρευνα αποκάλυψε τέσσερις διαφορετικές αρχές ταξινόμησης των πόλεων:

- Ιεραρχική δικτύωση
- Εθνική ολοκλήρωση
- Επιλεκτική εξειδίκευση
- Περιφερειακή διασυνοριακή ολοκλήρωση

Είναι ευρέως γνωστό πως οι οικονομικές δραστηριότητες είναι άμεσα συνδεδεμένες με τα τηλεπικοινωνιακά συστήματα, παρόλα αυτά η προσβασιμότητα που επιτυγχάνεται φυσικά διευκολύνει κάθε διεθνή λειτουργία. Συγκεκριμένα, για την Ελλάδα η προσβασιμότητα (εναέριες μεταφορές) σε διεθνή δίκτυα επιτυγχάνεται μέσω δύο πόλεων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης ενώ η οικονομική μεγέθυνση ευνοεί και παραμεθόριους οικισμούς (Rozenblat C., Pumain D. 2007).

5.2.3 Πολιτιστικοί και Δημογραφικοί Παράγοντες

Με το πέρασμα των χρόνων, οι πολιτιστικές μεταβολές απασχόλησαν σημαντικά τους μελετητές καθώς επηρέασαν σημαντικά την χωρική τους οργάνωση αλλά και την οικονομία. Στο κριτήριο των πολιτιστικών αγαθών περιλαμβάνονται χαρακτηριστικά τοπίων και αρχαίων ή σύγχρονων πολιτιστικών δομών. Η περιβαλλοντική και η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να συμβάλλει στην οικονομική μεγέθυνση αλλά και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής της ηπειρωτικής αλλά και της νησιωτικής χώρας. Η παραπάνω παράμετρος μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση ορισμένων περιοχών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως τα νησιά και οι ορεινές περιοχές καθώς είναι υπεύθυνη για την συγκέντρωση δραστηριοτήτων που βασίζονται στους πόρους αυτούς όπως είναι ο τουρισμός, η γεωργία, η αλιεία, η κτηνοτροφία, τα λατομεία κλπ.. Ωστόσο η

εκτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς (μνημεία, τοποθεσίες, εκδηλώσεις, τοπία, μουσεία, θέατρα, γκαλερί κλπ.) δεν είναι εύκολη. Όσον αφορά την ιεραρχία των πόλεων, είναι μία σύνθετη διαδικασία κοινωνικών σχέσεων δύναμης ή επιρροής, συνδεδεμένη άρρηκτα με πολιτιστικά και οικονομικά δίκτυα όπου σε συνδυασμό με το μέγεθος του πληθυσμού, προκύπτει μία ιεραρχημένη δομή των οικισμών. Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί ένα από τα σύγχρονα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των αγροτικών και των περιθωριοποιημένων περιοχών καθώς προσελκύουν σημαντικό αριθμό τουριστών. Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, προσελκύει εργατικό δυναμικό ενώ συμβάλλει και στην οικονομική μεγέθυνση των περιοχών αυτών. Η ανάπτυξη αυτή θα συμβάλλει στην ενίσχυση τους ως προς τις υποδομές μεταφοράς και σύνδεσης με τα μεγάλα αστικά κέντρα με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σχέσεις αλληλεξάρτησης και συνδεσιμότητας μεταξύ αυτών ενώ διαμορφώνουν ένα δυναμικό προφίλ το οποίο θα βοηθήσει στην επανεξέταση της ιεραρχικής τους θέσης στο δίκτυο των οικισμών της χώρας (Strubelt, Wendelin, Hans-Peter Gatzweiler, and Robert Kaltenbrunner, 2001) . Ορισμένοι δείκτες οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στη μελέτη της ιεράρχησης των οικισμών είναι:

- ❖ Αριθμός σημαντικών μνημείων
- ❖ Αριθμός επισκεπτών σε μνημεία και πολιτιστικούς χώρους
- ❖ Ιστορικότητα του οικισμού/ Πολιτιστικοί Πόροι
- ❖ Πώληση εισιτηρίων πρόσβασης σε πολιτιστικούς χώρους
- ❖ Κηρυγμένοι παραδοσιακοί οικισμοί

Οι παραπάνω δείκτες αποτελούν ένα δείγμα από αυτούς που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την διερεύνηση της ανάπτυξης αστικών οικισμών.

Αντίθετα όσον αφορά τους δημογραφικούς παράγοντες, όπως είναι η αύξηση ή μείωση του πληθυσμού, η πληθυσμιακή πυκνότητα, η μετανάστευση και η ηλικία του πληθυσμού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των πόλεων (οικονομική, ιεραρχική αναβάθμιση). Οι μεταναστευτικές ροές όπως έχει παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια γίνονται όλο και πιο σύνθετες. Συγκεκριμένα οι πόλεις που χάνουν πληθυσμό είναι συνήθως της περιφέρειας ενώ αυτές που ελκύουν πληθυσμό είναι κυρίως τα διεθνούς εμβέλειας μητροπολιτικά κέντρα. Συγκεκριμένα η πληθυσμιακή μεγέθυνση δεν έχει μόνο θετικές επιπτώσεις αφού επηρεάζει αρνητικά το βαθμό εξάρτησης, τις επενδύσεις, τις αποταμιεύσεις και την ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου

(Αρβανιτίδης Π., Παυλέας Σ., Πετράκος Γ., 2005). Παρόλα αυτά η παρούσα εργασία δεν κάνει αναλυτική αναφορά σε αυτούς αλλά εστιάζει σε νέους δείκτες που επηρεάζουν την οικιστική διάρθρωση της χώρας, οι οποίοι δεν έχουν μελετηθεί αρκετά ώστε να αλλάξουν την δομή των οικισμών έως σήμερα.

5.2.4 Καινοτομία- Εκπαίδευση και Τεχνολογικοί Παράγοντες

Η παγκοσμιοποίηση επέφερε ραγδαίες εξελίξεις και άνθηση σε τομείς όπως αυτός της καινοτομίας, της μάθησης αλλά και της τεχνολογίας. Η δυναμική της καινοτομίας προωθεί τη χωρική ανομοιομορφία αλλά είναι ευρέως γνωστό πως πρέπει να υποστηρίζεται όχι μόνο στις εταιρείες αλλά και στο ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο αυτές λειτουργούν. Ωστόσο η εξάπλωση της καινοτομίας απαιτεί χωρική συγκέντρωση, φαινόμενο που εξαπλώνεται σε διεθνή επίπεδο και υποστηρίζεται εξ' αποστάσεως από την τεχνολογία (E.E., 2001. p.30). Βέβαια η τεχνολογία συμβάλλει στην μείωση του χρόνου παραγωγής καθώς αποδεσμεύτηκαν ανθρώπινα χέρια, προσφέροντας μία ευέλικτη και αποτελεσματική παραγωγή. Σύμφωνα με τον Παλεύα (2014), οι εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας και της πληροφορικής έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε τομείς όπως είναι οι μεταφορές και οι τηλεπικοινωνίες οι οποίες επιδρούν σε σημαντικό βαθμό στην ανάπτυξη και διαμόρφωση των πόλεων. Με την σειρά τους οι υποδομές αυτές (μεταφορικές, τηλεπικοινωνιακές) συντείνουν στην ευελιξία της χωροθέτησης και στο διαχωρισμό της διοίκησης από την παραγωγή. Το εργατικό δυναμικό που καλύπτει τις θέσεις αυτές είναι υψηλής κατάρτισης και εκπαίδευσης ενώ οι επιχειρήσεις και τα κέντρα αυτά δημιουργούν τάσεις συγκέντρωσης αλλά και προαστικοποίησης στα μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Αθήνα στην Ελλάδα. Ακόμη η θετική τεχνολογική ανάπτυξη και η αποτελεσματικότερη χρήση των τηλεπικοινωνιών σε συνδυασμό με τις σύγχρονες τάσεις διοίκησης των επιχειρήσεων (εξ' αποστάσεως) επιτρέπουν την εγκατάσταση των διοικητικών λειτουργιών στα μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Αθήνα, Θεσσαλονίκη) ενώ η διαδικασία παραγωγής να επιτυγχάνεται σε μικρότερες περιοχές της περιφέρειας (π.χ. Θήβα, Χαλκίδα, Σέρρες, Κιλκίς κλπ.) όπου η αξία της γης και η εργασία επιβαρύνουν λιγότερο το συνολικό κόστος των επιχειρήσεων.

Επίσης, η έδρα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη διαμόρφωση της κατάταξης των οικισμών της χώρας. Έως την δεκαετία του 1960 τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) της χώρας αποτελούσαν έδρες χωροθέτησης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, καθώς σε αυτά

συγκεντρώνονται οι μεγαλύτερες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις στην Ελλάδα. Η δεκαετία του '60 αποτέλεσε την αφετηρία για την ίδρυση πανεπιστημίων σε πόλεις της περιφέρειας. Τα πανεπιστήμια αυτά ήταν το Πανεπιστήμιο Πατρών και Ιωαννίνων. Την επόμενη δεκαετία, ιδρύθηκαν τα Πανεπιστήμια Θράκης (Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη), Κρήτης (Ηράκλειο, Ρέθυμνο), το πολυτεχνείο Κρήτης (Χανιά), το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Βόλος, Λάρισα, Τρίκαλα, Καρδίτσα), το Πανεπιστήμιο Αιγαίου(Μυτιλήνη, Χίος, Καρλόβασι /Βαθύ, Ρόδος) και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο (Κέρκυρα) ενώ ακολουθήσαν και άλλα (Πελοποννήσου, Δυτικής Μακεδονίας και Στερεάς Ελλάδας). Η αποκέντρωση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων συνέβαλε στην ισόρροπη ανάπτυξη της περιφέρειας και των παραμεθόριων περιοχών (Theodora Y.,2006). Η πράξη αυτή είχε ως στόχο την σταθεροποίηση της επέκτασης της πρωτεύουσας, την ενίσχυση των μικρών και μεσαίων πόλεων (οικονομική ανάπτυξη) και τέλος την πολιτιστική αναβάθμιση των περιοχών αυτών. Αντιληπτό γίνεται το γεγονός πως η διάσπαρτη χωροθέτηση των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συνέβαλε στην αλλαγή των πληθυσμιακών δεδομένων και κατά συνέπεια στην αναδιαμόρφωση της ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου.

Συνοψίζοντας πιθανοί δείκτες που συμβάλλουν στην οικιστική ανάπτυξη αποτελούν:

1. Οι μαθητές που συμμετέχουν σε υψηλά ινστιτούτα εκπαίδευσης
2. Ποσοστό απασχόλησης στην E&A
3. Ερευνητικοί και Τεχνολογικοί Φορείς που πιθανόν να συνεργάζονται με εκπαιδευτικά ιδρύματα (Πανεπιστήμια, Τ.Ε.Ι.)
4. Κέντρα ή Οργανισμοί Τεχνολογίας
5. Εταιρείες Τεχνολογικής Ανάπτυξης
6. Ερευνητικά Ινστιτούτα ή Κέντρα
7. Αριθμός Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων
8. Ένταση E&A (% ΑΕΠ)
9. Ερευνητές (Αριθμός Ατόμων)
10. Συνολικές Δαπάνες σε E&A

5.2.5 Βιώσιμο, Καινοτόμο και Ασφαλές σύστημα μεταφορών

Το δίκτυο μεταφορών είναι ένας σημαντικός δείκτης ιεράρχησης των οικισμών καθώς συνδέεται άμεσα με το χωροταξικό σχεδιασμό και την βιώσιμη ανάπτυξη. Μέσα από

τις μεταφορές επιτυγχάνεται η προσπελασιμότητα και η προσβασιμότητα σε ένα σημείο (πόλη, χώρα κλπ.) μέσω:

- Εναέριων μεταφορών
- Θαλάσσιων μεταφορών
- Ή τέλος, χερσαίων μεταφορών.

Οι υποδομές μεταφορών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη αλλά και στη μείωση των ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Τα έργα μεταφοράς έχουν άμεση χωρική επιρροή (ένωση οικισμών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο) ενώ συμβάλλει και στην αναπτυξιακή ενίσχυση των περιοχών μιας χώρας. Ειδικά τα τελευταία χρόνια όχι μόνο σε εθνικό αλλά και διεθνή επίπεδο τα δίκτυα μεταφοράς αποτελούν ένα αναπόσπαστο μέρος της εδαφικής ολοκλήρωσης στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης (ένωση της αγοράς) και της οικονομικής διεύρυνσης της Ε.Ε. με στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Papadaskalopoulos A., Christofakis M., 2008). Οι υποδομές αυτές χαρακτηρίζονται ως περιφερειακής εμβέλειας και διακρίνονται στις τρεις (3) παραπάνω κατηγορίες. Οι χερσαίες μεταφορές στην Ελλάδα παρουσίασαν άνθιση μετά την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε. αλλά και μετά τη συμμετοχή της χώρας στους Ολυμπιακούς Αγώνες (2004) όπου ένα τέτοιο παγκόσμιο γεγονός συνέβαλε στην ενίσχυση του δικτύου μεταφορών της χώρας στο σύνολο. Συγκεκριμένα τα τελευταία χρόνια δημιουργήθηκαν χερσαία δίκτυα μεταφοράς όπως ο αυτοκινητόδρομος ΠΑΘΕ (Πάτρα- Αθήνα-Θεσσαλονίκη) όπου ενώνει τα σημαντικότερα αστικά κέντρα της χώρας, ακολουθεί η Εγνατία Οδός, η Ιόνια Οδός που συμβάλλει κυρίως στην ανάπτυξη περιφερειακών αστικών κέντρων με την υπόλοιπη χώρα (κάποια αστικά κέντρα που ενώνει είναι: Ηγουμενίτσα, Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Πάτρα, Ρίο) και ο Βόρειος Οδικός Άξονας της Κρήτης τα οποία είναι από τα σημαντικότερα μεταφορικά δίκτυα της χώρας. Συγκεκριμένα οι κύριοι στόχοι των παραπάνω υποδομών είναι:

❖ ΠΑΘΕ

1. Αξιοποίηση συνδυασμένων μεταφορικών υποδομών
2. Ενίσχυση μεγάλων αστικών κέντρων
3. Διεύρυνση του ρόλου της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης

❖ Εγνατία Οδός

1. Καθιέρωση του ρόλου της Θεσσαλονίκης στα Βαλκάνια

2. Ενίσχυση Περιφερειών (Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Ανατολική Μακεδονία – Θράκη)
3. Ισορροπία της απομόνωση λόγω γεωφυσικών εμποδίων (οροσειρά Πίνδου)
4. Διασύνδεση του δυτικού με το κεντρικό και το ανατολικό τμήμα του Βορρά
5. Εκμετάλλευση άλλων υποδομών μεταφοράς, οι οποίες συνδέουν την Ήπειρο με την Δυτική Ευρώπη.

❖ Το Βόρειο τμήμα της Ιόνιας Οδού

1. Ανάπτυξη της Δυτικής Ελλάδας
2. Αξιοποίηση συνδυασμένων μεταφορών
3. Ενίσχυση της συνοχής της χώρας για ισορροπημένη ανάπτυξη.

Στη συνέχεια ακολουθούν και άλλα δίκτυα μεταφορών όπως το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας το οποίο είναι ημιτελή, οι εναέριες μεταφορές με τους σημαντικότερους αεροπορικούς κόμβους να βρίσκονται στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη (εθνικής και διεθνούς εμβέλειας) ενώ τέλος υπάρχουν και σημαντικοί λιμενικοί κόμβοι όπως το λιμάνι της Ηγουμενίτσας, του Πειραιά κ.α..

Οι δείκτες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μελέτη των οικιστικών δικτύων είναι:

- Η επάρκεια υποδομών μεταφοράς και ο συνδυασμός τους
- Η προσβασιμότητα και προσπελασιμότητα
- Η κινητικότητα των ανθρώπων (επιβάτες εναέριων μεταφορών, επιβάτες πλοίων, επιβάτες λεωφορείων)

Οι χωρικές συνέπειες των συγκοινωνιακών αξόνων αφορούν κυρίως τα αστικά κέντρα καθώς επιτυγχάνεται η συνεκτικότητα χωρικών ενοτήτων. Η σύνδεση δύο ή περισσότερων αστικών κέντρων επιφέρει θετικές επιπτώσεις και στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της περιφέρειας ενώ τα πλεονεκτήματα των έργων αυτών υπερσχύουν από τα μειονεκτήματα τους. Η ανάπτυξη (οικονομική ανάπτυξη, βιομηχανική ανάπτυξη, τουριστική ανάπτυξη) των οικιστικών δικτύων δεν περιορίζεται σε εθνικό επίπεδο αλλά εξαπλώνεται σε διεθνή εμβέλεια. Εξαιτίας τους δημιουργούνται διεθνής συνεργασίες που συμβάλλουν γενικότερα στην οικονομική μεγέθυνση.

Τέλος, από την παραπάνω ανάλυση γίνεται αντιληπτό πως η ύπαρξη μεταφορικών υποδομών είναι σημαντική για την ανάπτυξη των οικισμών και την ιεραρχική τους κατάταξη.

5.2.6 Γεωπολιτικοί παράγοντες

Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας είναι και αυτή ένας σημαντικός συντελεστής της διαμόρφωσης της εικόνας του οικιστικού δικτύου έως σήμερα. Η θέση της χώρας στο νοτιοανατολικό άκρο της Ε.Ε. δεν αποτελεί πλεονέκτημα για την ανάπτυξη της, διότι δεν γειτνιάζει με χώρες που θα συμβάλλουν στην οικονομικο-κοινωνική εξέλιξη τους. Συμπληρωματικά, η πλειοψηφία των γειτονικών χωρών δεν ανήκουν στην Ε.Ε. ενώ ταυτόχρονα δεν φημίζονται για την οικονομική τους ανάπτυξη. Επομένως δεν αναπτύσσονται διακρατικές συνεργασίες/σχέσεις που θα επέφεραν οικονομική μεγέθυνση με αποτέλεσμα να υποβαθμίζονται συγκεκριμένα τμήματα της χώρας (π.χ. η Ήπειρος που συνορεύει με την Αλβανία). Οι γεωπολιτικοί δείκτες για την Ελλάδα μπορούν να σχετίζονται με τομείς όπως:

- ❖ Η άμυνα και ασφάλεια (πιθανός δείκτης η ύπαρξη στρατιωτικών δομών σε μία περιοχή)
- ❖ Την οικονομία (δικτύωση της οικονομία με τον ευρωπαϊκό χώρο, πιθανός δείκτης η ύπαρξη επιχειρήσεων-θυγατρικές εταιρείες)
- ❖ Ο Πολιτισμός και η Πληροφορία

Συνοψίζοντας, η περιφερειακότητα της Ελλάδας και η απομόνωση της από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δυσχεραίνει την θέση της στην ιεραρχική κατάταξη του ευρωπαϊκού αστικού συστήματος (Οικονόμου Δ., Πετράκος Γ., 1999). Η γεωπολιτική θέση της επηρεάζει σημαντικά το οικιστικό της δίκτυο όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αφού περιθωριοποιημένες περιοχές της χώρας δεν ενισχύονται από γειτονικές χώρες για την ανάπτυξη τους μέσω της ανάπτυξης δραστηριοτήτων όπως του τουρισμού, της βιομηχανίας, της Ε&Α κ.α..

5.2.7 Κλιματολογικοί Παράγοντες

Τα τελευταία χρόνια η μεταβλητότητα της θερμοκρασίας έχει αποτελέσει θέμα ιδιαίτερης προσοχής για τους ερευνητές του κλίματος καθώς η θερμοκρασία επηρεάζει άμεσα τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε όλους τους τομείς. Είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα, ενώ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά διλήμματα που βιώνει η ανθρωπότητα σήμερα (Martina Zeleňáková, Pavol Purcz, Helena Hlavatá,

Peter Blišťan, 2015). Η εργασία εστιάζει στις επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη στην αστική διάρθρωση των χωρών και συγκεκριμένα για την Ελλάδα. Η Ευρώπη αντιμετωπίζει καθημερινά τις ακραίες καιρικές συνθήκες. Η αύξηση της θερμοκρασίας προκαλεί διάφορα προβλήματα όπως δυσφορία, οικονομική συρρίκνωση, μετανάστευση και αυξημένα ποσοστά θνησιμότητας σε παγκόσμιο επίπεδο (Tobias Emilsson, Åsa Ode Sang, et al., 2006). Την θερινή περίοδο παρουσιάζονται ακραία καιρικά φαινόμενα όπως καύσωνας, ξηρασίες, πυρκαγιές ενώ αντίθετα τον χειμώνα πλήττονται από κρύο, πλημμύρες και ανεμοθύελλες, τυφώνες. Η αστικοποίηση συμβάλλει σημαντικά στην επιδείνωση της κατάστασης αυτής καθώς στα αστικά κέντρα υπάρχει υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται μεγάλα ποσοστά ενέργειας προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες. Επίσης σοβαρές επιπτώσεις εκδηλώνονται και στα δίκτυα υποδομών όπως:

❖ Της ηλεκτροδότησης

❖ Του μεταφορικού

1. Οδικές μεταφορές: λιώσιμο της ασφάλτου λόγω της υψηλής θερμοκρασίας, οι πλημμύρες παρασέρνουν δρόμους, γέφυρες κλπ.,

2. Εναέριες μεταφορές : οι υψηλές θερμοκρασίες και η υπερθέρμανση της ασφάλτου δυσχεραίνει την προσγείωση και την απογείωση των αεροπλάνων ενώ για τις μεταφορές οι ακραίες συνθήκες δυσκολεύουν τις μετακινήσεις.

Όλες αυτές οι καταστροφές κοστίζουν χρήματα στις πόλεις με αποτέλεσμα να επηρεάζουν και την οικονομία της χώρας. Επίσης οι δαπάνες για τις παραπάνω καταστροφές οδηγούν σε μεγάλες διαταραχές των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Τα τελευταία χρόνια, έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες για την αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (υδροηλεκτρική ενέργεια, ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από τις ανεμογεννήτριες). Γενικότερα οι πόλεις πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες ώστε να θωρακιστούν στις νέες προκλήσεις και να αποφύγουν φαινόμενα όπως η μετανάστευση του πληθυσμού από παραθαλάσσιες περιοχές λόγω της αύξησης της στάθμης της θάλασσας και γενικότερα των παραμεθόριων περιοχών. Το φαινόμενο αυτό στην Ελλάδα είναι περιορισμένο και δεν έχουν υπολογιστεί ριζικές αλλαγές στο αστικό σύστημα της χώρας. Παρόλα αυτά μέσω των στρατηγικών σχεδίων και του θεσμικού πλαισίου η χώρα πρέπει να λάβει υπόψη τις νέες προκλήσεις και να προσαρμόσει τα σχέδια της σε αυτές, έτσι ώστε να μην επηρεαστεί η δομή των ελληνικών πόλεων.

Κεφάλαιο 6^ο : Μία νέα προσέγγιση στη τυπολογία των πόλεων του ελληνικού χώρου

Για την ισχυροποίηση του αστικού συστήματος της χώρας, απαιτείται η επανιεράρχηση του ελληνικού οικιστικού δικτύου με στόχο την πολυκεντρική ανάπτυξη σε όλα τα χωρικά επίπεδα του σχεδιασμού (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Η τυπολόγηση των πόλεων προκαλεί το παγκόσμιο ενδιαφέρον των ερευνητών, ενώ συνεχώς προβάλλονται νέα μοντέλα ιεράρχησης όπου κυρίαρχο ρόλο δεν έχει το «πληθυσμιακό μέγεθος». Στην Ελλάδα το πιο πρόσφατο πρότυπο ιεράρχησης είναι μέσα από τα θεσμοθετημένα πλαίσια του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ) του 2008 αλλά και μέσα από τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2003-2004 και των αναθεωρημένων ΠΧΠ (2018-2021). Τα παραπάνω πλαίσια του σχεδιασμού της χώρας ακολουθούν το σύστημα των 5 βαθμίδων του ΥΧΟΠ (1983), ένα απαρχαιωμένο σύστημα που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις πιέσεις και στις προκλήσεις της εποχής. Σε πολλές έρευνες και αναλύσεις εκφράζεται η επιθυμία για τον προσδιορισμό της ιεραρχίας των οικισμών, με αφετηρία το πληθυσμιακό μέγεθος, ώστε να ιεραρχηθούν σε διαφορετικά επίπεδα (π.χ. πρόταση ιεράρχησης του ΥΧΟΠ το 1984). Οι εξαρτήσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των οικισμών δεν είναι μονοδιάστατες, ενώ αφορούν αλληλεπιδράσεις πολλών παραγόντων όπως για παράδειγμα στην οργάνωση των επιχειρήσεων, στη παροχή υπηρεσιών, την διοικητική οργάνωση και γενικά σε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Συνεπώς, το κριτήριο του πληθυσμιακού μεγέθους και η ανάλυση τους δεν μπορεί από μόνη της να οδηγήσει σε αξιόπιστα συμπεράσματα. Από την άλλη πλευρά, οι πολυδιάστατοι παράγοντες του οικιστικού δικτύου δεν μπορούν να συμπεριληφθούν σε ένα ολιστικό μοντέλο ανάλυσης και ιεράρχησης των οικισμών. Επομένως όλες οι έρευνες και οι μελέτες, όπως και η παρούσα εργασία υιοθετεί συνθετικές, εμπειρικές προσεγγίσεις για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η χρησιμότητα της ιεράρχησης των πόλεων σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο κρίνεται απαραίτητη λόγω των μεγάλων οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών τις τελευταίες δεκαετίες στις οποίες οι πόλεις και οι περιφέρειες έρχονται αντιμέτωπες με τον αυξανόμενο ανταγωνισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων. Σε αστικό επίπεδο, οι πόλεις στοχεύουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τους αλλά και στη θέση τους στο ευρωπαϊκό ή εθνικό αστικό σύστημα. Λόγω της δεδομένης κατάστασης, οι

ταξινομήσεις των πόλεων βιώνουν μια αξιοσημείωτη άνθηση και προσελκύουν όλο και περισσότερο την προσοχή του κοινού. Οι πόλεις λόγω του ανταγωνισμού τους σε παγκόσμιο επίπεδο για την μέτρηση της αστικής τους ανάπτυξης και την ιεραρχία τους πρέπει πρώτα να ληφθούν υπόψη τα δίκτυα και τα συστήματα πόλεων, αλλά και οι πόλεις που ανήκουν σε αυτά (Rozenblat C., Pumain D. 2007).

Οι μελέτες κατάταξης των πόλεων με διαφορετικά κριτήρια (οικονομικά, κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά) εξάγουν συμπεράσματα για τα πλεονεκτήματα (ή και μειονεκτήματα) των πόλεων σχετικά με την ποιότητα ζωής είτε προϋποθέσεις για οικονομικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα με την σύγκριση των πόλεων μπορούν να προβλεφθούν ιδανικές τοποθεσίες για τους επενδυτές γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην μελλοντική ανάπτυξη της πόλης από μία άλλη. Επίσης οι κατατάξεις διευκολύνουν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικών να εκμεταλλευτούν τα δυνατά και αδύναμα σημεία των πόλεων. Επομένως οι ταξινομήσεις πόλεων αποτελούν μία σημαντική βάση για την αναγνώριση του προφίλ της κάθε πόλης (πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα) με αποτέλεσμα τον καθορισμό στόχων και στρατηγικών για μελλοντική ανάπτυξη (Rudolf Giffinger, Hans Kramar, Gudrun Haindl, 2008). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται μερικά από τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ταξινόμησης των πόλεων.

Πίνακας 6.1: Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ταξινόμησης των πόλεων

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΠΟΛΕΩΝ	
Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
1. Ενθαρρύνουν τις συζητήσεις για στρατηγικές περιφερειακής ανάπτυξης	1. Λαμβάνεται υπόψη μόνο η τελική κατάταξη
2. Αναγκάζει τους περιφερειακούς παράγοντες να κάνουν τις αποφάσεις τους διαφανείς και κατανοητές	2. Μπορεί να απειλήσει τις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές στρατηγικές
3. Οι πόλεις έχουν τη δυνατότητα να βρουν τη θέση τους στο πλαίσιο του συνεχιζόμενου αστικού ανταγωνισμού και να οξύνουν το προφίλ τους	3. Ενισχύεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων, μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες όπως απορρύθμιση, δομικά και χωροταξικά προβλήματα

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο η Ευρωπαϊκή πολιτική προβλέπει την «πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη» για το αστικό δίκτυο της Ένωσης αλλά και την ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης πόλης-υπαίθρου. Στην Ελλάδα το πλαίσιο του σχεδιασμού για τον εθνικό χώρο (ΓΠΧΣΑΑ) δεν εναρμονίζεται αλλά ούτε και ακολουθεί τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής πολιτικής. Συγκεκριμένα, επιχειρεί στην υφιστάμενη ιεράρχηση των οικισμών να δώσει ευκρινέστερες κατευθύνσεις και να διορθώσει τυχόν αστοχίες που υπάρχουν στα υφιστάμενα πλαίσια του σχεδιασμού. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Θεοδωρά Γ., Λουκάκης Π. (2011), το ΓΠΧΣΑΑ δεν δίνει πληροφορίες για τους «άξονες», τους «πόλους ανάπτυξης» και τις «πύλες εισόδου-εξόδου» της χώρας ενώ αντιμετωπίζει την "πολυκεντρικότητα" ως σύστημα ισορροπίας και στη μικρή χωρική κλίμακα, και την "εταιρική σχέση πόλης – υπαίθρου" από το εθνικό επίπεδο έως και τα υπο-συστήματα του δικτύου. Με λίγα λόγια δεν καθορίζονται σαφή δείκτες ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου της χώρας, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να επανεξετασθούν και να αξιολογηθούν επιδιώκοντας να προσδιορισθούν νέα οικιστικά δίκτυα και πόλους ανάπτυξης σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Επιπρόσθετα και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια έχουν δεχθεί αυστηρή κριτική από μελετητές καθώς εξακολουθούν να ακολουθούν μία προτεινόμενη ιεραρχία των οικισμών της δεκαετίας του '80.

Στον παρακάτω πίνακα αναγράφονται οι δείκτες τυπολόγησης του οικιστικού δικτύου της χώρας σύμφωνα με τα θεσμοθετημένα πλαίσια του σχεδιασμού. Η οργάνωση του οικιστικού δικτύου της χώρας επηρεάστηκε από παράγοντες:

- ❖ Κοινωνικούς και Οικονομικούς
- ❖ Θεσμικούς και Λειτουργικούς.

Στη δεύτερη στήλη του πίνακα αναγράφονται οι νέοι-σύγχρονοι δείκτες που προτείνονται στην παρούσα εργασία για την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου της χώρας. Συγκεκριμένα η ιεράρχηση στηρίζεται σε ένα σύνολο συνθετικών δεικτών οι οποίοι επιχειρούν να ανταποκριθούν στις νέες προκλήσεις και ευκαιρίες μιας συνεχώς μεταβαλλόμενης εποχής.

Πίνακας 6.2 : Υφιστάμενοι και νέοι προτεινόμενοι σύγχρονοι δείκτες τυπολόγησης του οικιστικού δικτύου

		ΔΕΙΚΤΕΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗΣ	
		ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΙ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΙ	Πληθυσμικό μέγεθος		
	Ποσοστό εσωτερικής μετανάστευσης		
	Συνεκτίμηση του μονίμου πληθυσμού και του μέσου εποχιακού (για το νησιωτικό χώρο)		
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ			Τα διεθνή συνέδρια και εκθέσεις
			Πολιτιστικοί χώροι και εκδηλώσεις
			Αριθμός επισκεπτών σε μνημεία και πολιτιστικούς χώρους
			Πώληση εισιτηρίων πρόσβασης σε πολιτιστικούς χώρους
			Κηρυγμένοι παραδοσιακοί οικισμοί
ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Διοικητικές και Λειτουργικές Υποδομές		
ΜΕΦΑΡΟΡΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ			Αριθμός επιβατικών αεροδρομίων
			Αριθμός επιβατικών λιμένων
			Τυπολογία κόμβων συνδυασμένων μεταφορών
			Δυνητική προσπελασιμότητα με όλα τα μεταφορικά μέσα προς το μέσο όρο του χώρου
			Μερίδιο χρήσης Δημόσιων Αστικών Συγκοινωνιών (ποσοστό ΔΑΣ στο σύνολο των μετακινήσεων)
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ	Πρότυπο "οικονομικής ανάπτυξης"		Έδρες Πολυεθνικών Εταιρειών
			Παραγωγικότητα της εργασίας
			Δείκτης Μακροχρόνιας Ανεργίας
			Δείκτης Ανθρωπίνου Κεφαλαίου
			ΑΕΠ κατά κεφαλή (σε ΜΑΔ και απόλυτες τιμές)
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ/ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ			Συνολική ακαθάριστη εγχώρια δαπάνη για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ
			% απασχολουμένων σε δραστηριότητες Ε&Α
			Ερευνητικοί και Τεχνολογικοί Φορείς που πιθανόν να συνεργάζονται με εκπαιδευτικά ιδρύματα (Πανεπιστήμια, Τ.Ε.Ι.)
			Ερευνητικά Ινστιτούτα ή Κέντρα
			Εταιρείες Τεχνολογικής Ανάπτυξης
			Αριθμός Πανεπιστήμιων και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων
			Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFC, PFC)
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ/ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΙ			Εκπομπές ρύπων (προδρόμων ενώσεων όζοντος, οξειδίων [NO _x , SO _x], VOCs, CO)
			Ημέρες υπέρβασης ορίων συγκέντρωσης ρύπων (σωματίδια, όζον, NO ₂ , SO ₂) κατ' έτος
			Ερημοποίηση (ευαισθησία εδαφών και % εδαφών που απειλούνται από την ερημοποίηση)
			Παραγόμενος όγκος βιομηχανικών αποβλήτων (έτος)
			Διαχείριση απορριμμάτων (% τελικής διάθεσης σε ΧΥΤΑ και ΧΑΔΑ)
			Ανακύκλωση (% ανακυκλωμένων απορριμμάτων επί του συνόλου)
ΆΛΛΟ	Υπερσυγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης		
	Θεσμικές Παρεμβάσεις		
	Διοικητικές Μεταρρυθμίσεις («Καποδίστριας» και «Καλλικράτης»)		

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Συγκεκριμένα οι δείκτες ιεράρχησης των οικισμών έως σήμερα είναι κυρίως το πληθυσμιακό μέγεθος, η μεταβολή του πληθυσμού και της εσωτερικής μετανάστευσης, το επιλεγμένο «πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης» με προτεραιότητα την οργάνωση των υποδομών και της οικονομικής δραστηριότητας (Miridis M., Lafazanis P., et al.,2012). Επίσης βασικός παράγοντας είναι το υπερσυγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης της χώρας αλλά και οι διοικητικές μεταρρυθμίσεις («Καποδίστριας»,1990 και «Καλλικράτης», 2010) οι οποίες είχαν καθοριστικό ρόλο στον μετασχηματισμό του οικιστικού δικτύου της χώρας. Το θέμα της επανιεράρχησης, έχει τεθεί εδώ και καιρό ως ένα σημαντικό γεγονός που πρέπει να εξετασθεί στα νέα πλαίσια του σχεδιασμού της χώρας, ενώ ήδη πολλοί ακαδημαϊκοί του χώρου έχουν δώσει τις δικές τους προτάσεις τυπολόγησης του οικιστικού δικτύου. Συγκεκριμένα οι Θεοδωρά Γ., Δουκάκης Π., (2011) έχουν προτείνει την δική του τυπολόγηση των ελληνικών πόλεων με κριτήρια περιφερειακής εμβέλειας προκύπτει το παρακάτω σύστημα ομάδων πόλεων για τον εθνικό χώρο:

- ❖ Εθνικής/διεθνούς εμβέλειας
- ❖ Διαπεριφερειακής/εθνικής εμβέλειας
- ❖ Περιφερειακής εμβέλειας
- ❖ Διανομαρχιακής εμβέλειας
- ❖ Νομαρχιακής εμβέλειας.

Ωστόσο η επιλογή των παραπάνω δεικτών για μία νέα τυπολόγηση του ελληνικού αστικού δικτύου δεν είναι τυχαία καθώς προσπαθεί να συγκαταλέξει όσους περισσότερους δείκτες είναι εφικτό από κάθε τομέα. Πιο αναλυτικά κρίνονται αρκετά σημαντικοί οι πολιτιστικοί δείκτες καθώς η Ελλάδα είναι μία χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και ιστορικότητα. Το πλήθος των μνημείων, μουσείων, ιδιαίτερων τοπίων είναι μερικά από τα αγαθά που έχει στην κατοχή της και μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των πόλεων μέσω της ανάπτυξης του τουρισμού (προσέλκυση επισκεπτών), της διεξαγωγής συνεδρίων και εκθέσεων με αποτέλεσμα την προσέλκυση εγχώριων και ξένων επισκεπτών όλη τη διάρκεια του έτους κ.α..

Στη συνέχεια, ακολουθούν οι μεταφορικές υποδομές οι οποίες αδιαμφισβήτητα συμμετέχουν στην ανάπτυξη του εθνικού και περιφερειακού χώρου. Οι περιφέρειες και απομονωμένοι οικισμοί πολλές φορές αποκτούν πλεονεκτική θέση στο χώρο καθώς αποτελούν πέρασμα και ευνοούνται από τις μεγαλύτερες γειτονικές πόλεις. Επιπλέον τα έργα υποδομών μεταφοράς έχουν σημαντική βαρύτητα στην ενίσχυση των πόλεων και την διεθνοποίηση της οικονομίας μέσω της ανάπτυξης διεθνών σχέσεων. Ως συνέχεια του παραπάνω δείκτη, σημαντικοί είναι και οι οικονομικοί δείκτες οι οποίοι συνεχώς αλλάζουν και δίνουν την δική τους εικόνα για τις πόλεις (βιωσιμότητα, αειφορία) και την πορεία της οικονομικής τους ανάπτυξης. Ιδιαίτερα ο

ρόλος των θέσεων πολυεθνικών εταιρειών στον χώρο είναι ένας σύγχρονος δείκτης ο οποίος αναδεικνύεται τα τελευταία χρόνια λόγω της παγκοσμιοποίησης και της ενιαίας αγοράς γι' αυτό δεν θα μπορούσε να λείπει από μία νέα τυπολογία. Στη συνέχεια ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής ανάπτυξης, αναπτύχθηκαν και νέοι παράμετροι που επηρεάζουν την ιεράρχηση των πόλεων σε μία πυραμιδική κατάταξη. Η E&A είναι ένας ισχυρός δείκτης καθώς αναφέρεται σε θέσεις ερευνητικών και τεχνολογικών κέντρων, προσωπικού που καλύπτονται από τον τοπικό πληθυσμό, ερευνητικό δυναμικό, εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις (Α.Ε.Ι, Τ.Ε.Ι.) κ.α.. Η τεχνολογική ανάπτυξη μπορεί να επιφέρει γενικότερα την ανάπτυξη στο περιβάλλοντα χώρο με αποτέλεσμα να είναι σημαντική για τη ταυτότητα των πόλεων. Τέλος, οι περιβαλλοντικοί και κλιματολογικοί παράγοντες που συνεχώς καταλαμβάνουν ισχυρότερη θέση για την κατάταξη των οικισμών λόγω και της κλιματικής αλλαγής η οποία αποτελεί ένα φλέγον σύγχρονο θέμα. Η κλιματική αλλαγή είναι μία συνθήκη που θα απασχολεί τους σχεδιαστές για τα επόμενα χρόνια καθώς τα αποτελέσματα της είναι πλέον διακριτά παγκοσμίως. Πολλές πόλεις είτε αστικές είτε παραθαλάσσιες βρίσκονται αντιμέτωπες με τις νέες προκλήσεις όπως πλημμύρες, ισχυροί άνεμοι, υψηλές- χαμηλές θερμοκρασίες ανάλογα την εποχή, η αλλαγή της στάθμης της θάλασσας κ.α.. Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλές παραθαλάσσιες περιοχές που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν τα σύγχρονα προβλήματα της κλιματικής αλλαγής, ενώ εάν δεν ληφθούν υπόψιν από το σχεδιασμό πολλές πόλεις θα ερημωθούν όπως γίνεται σε χώρες παγκοσμίως.

Οι παραπάνω δείκτες στοχεύουν στην ανάδειξη των μικρότερων και μεσαίων πόλεων καθώς ένα σημαντικό πρόβλημα του οικιστικού δικτύου της χώρας, είναι η έλλειψη μεσαίου μεγέθους πόλεων. Λόγω της παγκοσμιοποίησης και της ραγδαίας ανάπτυξης του φαινομένου της αστικοποίησης όπως είναι επόμενο οι μελέτες και οι έρευνες εστίασαν στα μεγάλα αστικά κέντρα και στη διαχείριση της ανάπτυξης τους με αποτέλεσμα οι υπόλοιπες πόλεις να βρεθούν στο περιθώριο. Πιο αναλυτικά, στους οικονομικούς δείκτες, είναι σημαντικό για τις μεσαίες πόλεις να αναδειχθούν χαρακτηριστικά όπως η παραγωγική τους ειδικευση και η δυναμικότητα της παραγωγής με σκοπό να συγκριθεί με οικονομικές δραστηριότητες του εθνικού χώρου. Με την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων επιτυγχάνεται και ανάπτυξη του οικισμού με αποτέλεσμα την αναβάθμιση τους στην ιεραρχική κατάταξη. Μερικοί από τους δείκτες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και δεν αναγράφονται στον παραπάνω πίνακα είναι: ο βαθμός αξιοποίησης των παραγωγικών συντελεστών και η δυναμική του χώρου.

Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί πως οι παραπάνω δείκτες τυπολόγησης πόλεων χαρακτηρίζεται από μία ισχυρή δυναμική με αποτέλεσμα η αναγκαιότητα επανεξέτασης τους με το πέρασμα των χρόνων να είναι απαραίτητη. Είναι σχεδόν βέβαιο πως οι παραπάνω δείκτες

αλλάζουν συνεχώς γι' αυτό και είναι πιθανό να επιφέρουν ανακατατάξεις στο δίκτυο των οικισμών της χώρας.

Κεφάλαιο 7^ο : Γενικά Συμπεράσματα

Δεδομένης της ραγδαίας εξέλιξης των αστικών συστημάτων λόγω της παγκοσμιοποίησης τόσο στον Ευρωπαϊκό όσο και στον Ελλαδικό χώρο, ο ρόλος του οικιστικού δικτύου και του χωροταξικού σχεδιασμού καθίστανται όλο και πιο αναγκαίοι. Οι πόλεις επηρεάζονται από τις σύγχρονες μεταβολές παγκόσμιας εμβέλειας οι οποίες επιφέρουν με τη σειρά τους αλλαγές στους παράγοντες αστικής ιεράρχησης. Οι αστικές οντότητες είναι πολύπλοκα συστήματα, τα χαρακτηριστικά των οποίων δεν καθορίζονται μόνο από κοινωνικούς, οικονομικούς, θεσμικούς και λειτουργικούς παράγοντες όπως συμβαίνει στην Ελλάδα έως σήμερα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός της μικρής ιστορίας μελετών για τους οικισμούς της ενώ η ιστορία αυτή εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα να μην έχει μεγάλο βάθος χρόνου, σε αντίθεση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές για το αστικό σύστημα απασχόλησε τους υπεύθυνους δεκαετίες πριν, ενώ το πρώτο επίσημο κείμενο για τον Κοινοτικό χώρο αποτέλεσε το ΣΑΚΧ, ένα κείμενο που είχε ως στόχο την πολυκεντρική ανάπτυξη των πόλεων της Ευρώπης αλλά και την συνοχή του Ευρωπαϊκού χώρου. Η συνοχή του χώρου προτείνεται να επιτευχθεί μέσα από την προώθηση ενός ολοκληρωμένου συστήματος μεταφορών και επικοινωνιών ενώ τέλος προτείνει τη διαχείριση και τη προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Μετά το 2000, σημαντική πρωτοβουλία υπήρξε η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτυακού Παρατηρητηρίου Χωρικού Σχεδιασμού (ESPON) όπου συνυπολογίζεται και η δυναμική του ελληνικού οικιστικού δικτύου το οποίο περιλαμβάνει ένα ισχυρό κέντρο αυτό της πρωτεύουσας και επτά πόλεις υπερεθνικής και εθνικής σημασίας. Ενώ βρίσκεται και εκτός του «πενταγώνου» που αποτελείται από τις πόλεις Παρίσι, Λονδίνο, Μόναχο, Μιλάνο και Αμβούργο. Επίσης, το ESPON μέσα από τα προγράμματα του κατασκευάζει την αστική ιεράρχηση για κάθε χώρα όπως και άλλοι οργανισμοί ενώ δίνει προτεραιότητες και κατευθύνσεις για τις περιοχές της περιφέρειας όπως οι ορεινές περιοχές και τα νησιά (ιεράρχηση νησιών σύμφωνα με το πληθυσμιακό τους μέγεθος).

Ενώ οι Ευρωπαϊκές πόλεις όπως η Γαλλία έχει μία μεγάλη ιστορία για την εξέλιξη των πόλεων της, η οικιστική πολιτική στην Ελλάδα έχει ως αφετηρία το διάταγμα του 1923 το οποίο ήταν ο πρώτος μηχανισμός για την οργανωμένη δόμηση στο ελληνικό έδαφος. Ακολούθησαν και άλλοι νόμοι και νομοθετικά διατάγματα τις επόμενες δεκαετίες εκ των οποίων τα περισσότερα δεν τέθηκαν σε εφαρμογή ενώ κάποια άλλα λόγω των πολιτικών αλλαγών δεν κατάφεραν να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στη δομή των οικισμών της χώρας. Τον 20^ο αι. η χώρα καλείται να αντιμετωπίσει σημαντικές προκλήσεις της εποχής χωρίς κάποια εμπειρία στα χωροταξικά

θέματα. Την περίοδο 2003-2004 θεσμοθετούνται τα πρώτα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΠΠΧΣΑΑ) τα οποία περιλαμβάνουν κατευθύνσεις για το οικιστικό δίκτυο κάθε περιφέρειας ενώ ιεραρχούνται και οι οικισμοί βάσει της πρότασης του ΥΧΟΠ των πέντε βαθμίδων του 1984. Τα παραπάνω πλαίσια προκάλεσαν πολλές εντάσεις καθώς προηγήθηκαν του Γενικού Πλαισίου(2008) με αποτέλεσμα να υπάρχουν συγκρούσεις και ασάφειες εννοιών μεταξύ τους. Επιπρόσθετα, η διάρθρωση του οικιστικού δικτύου πραγματοποιείται εξίσου με βάση το σύστημα του ΥΧΟΠ με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κάποια σημαντική εξέλιξη ή ο υπολογισμός νέων κριτηρίων ιεράρχησης. Από την άλλη πλευρά τα νέα ΠΧΠ της περιόδου 2018-2021 αναδιατυπώνουν τις κατευθύνσεις και την ιεράρχηση του ΠΠΧΣΑΑ για το δίκτυο των οικισμών.

Το ελληνικό αστικό σύστημα χαρακτηρίζεται από ένα μονοκεντρικό μοντέλο αστικής ανάπτυξης με την κυριαρχία της πρωτεύουσας να είναι αδιαμφισβήτητα ορατή ενώ η απουσία μεσαίου μεγέθους πόλεων να είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά του. Οι μικρές πόλεις που εμφανίζουν μία σταδιακή ανάπτυξη είναι κυρίως περιμετρικές πόλεις των πολεοδομικών συγκροτημάτων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ενώ άλλες πόλεις που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια είναι στο «αναπτυξιακό S», όπου συγκεντρώνονται διοικητικές λειτουργίες.

Τα τελευταία χρόνια όπως είναι ευρέως γνωστό η χώρα αντιμετωπίζει σημαντικές οικονομικές (οικονομική κρίση, δανειστές, δάνεια) και κοινωνικές (μεταναστευτικό) πιέσεις οι οποίες δημιουργούν μία όχι και τόσο ευνοϊκή κατάσταση για την οικονομία (επιχειρηματικότητα, ποσοστό ανέργων και απασχολούμενων) και την βιωσιμότητα των πόλεων.

Η αναγκαιότητα του επαναπροσδιορισμού των δεικτών ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου στην Ελλάδα είναι αναμφίβολα υποχρεωτική. Επίσης η επιλογή των δεικτών πρέπει να είναι τέτοιοι έτσι ώστε να επιτρέπεται η συνεχή αναπροσαρμογή και ανατροφοδότηση τους ανάλογα με το βαθμός επιρροής τους στη ταξινόμηση του δικτύου των οικισμών. Οι δείκτες που είναι υπεύθυνοι για την τυπολόγηση των πόλεων μπορεί να είναι απλοί ή σύνθετοι ανάλογα με τις συγκυρίες που λαμβάνουν χώρα τη δεδομένη στιγμή. Μέχρι σήμερα το πληθυσμιακό μέγεθος είναι το βασικό κριτήριο ιεράρχησης, ενώ η αλλαγή των κριτηρίων θεωρείται δεδομένη για την τυπολόγηση τους. Διεθνείς οργανισμοί όπως το ESPON, OECD κ.α. προτείνουν χωρικούς δείκτες που αφορούν τομείς της δημογραφίας, της οικονομίας, των μεταφορικών υποδομών, της καινοτομίας και της τεχνολογικής ανάπτυξης και τέλος του περιβάλλοντος και του κλίματος.

Η επιλογή των παραγόντων για την πρόταση μίας νέας προσέγγισης της τυπολόγησης των πόλεων στην Ελλάδα γίνεται σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του αστικού περιβάλλοντος του εθνικού χώρου. Οι δείκτες που επιλέχθηκαν είναι : πολιτιστικοί, οικονομικοί, περιβαλλοντικοί/κλιματολογικοί, μεταφορικών υποδομών και τέλος της καινοτομίας και της

τεχνολογικής ανάπτυξης. Πιο αναλυτικά, οι δείκτες προσπαθούν να δημιουργήσουν το προφίλ του κάθε οικισμού μέσα από την ανάδειξη των δυναμικών του χαρακτηριστικών ενώ αναφέρονται στο συνολικό χώρο χωρίς εξαιρέσεις για τις ορεινές και νησιωτικές περιοχές. Η Ελλάδα έχει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά με αποτέλεσμα να είναι αδύνατο να μην συνυπολογισθεί ο συγκεκριμένος παράγοντας στην κατηγοριοποίηση των πόλεων. Για παράδειγμα πολλοί νησιωτικοί και ηπειρωτικοί οικισμοί έχουν υποβαθμιστεί λόγω του πληθυσμιακού τους μεγέθους ενώ έχουν άλλα δυνατά χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα το νησί της Κέρκυρας το οποίο έχει κηρυχθεί ως μνημείο της UNESCO, ενώ παράλληλα διαθέτει και ικανοποιητικό σύστημα μεταφορών (αεροδρόμιο, λιμάνι, οδικό δίκτυο) και σημαντική οικονομική ανάπτυξη (τουρισμός).

Τέλος, είναι σημαντικό να γίνει αντιληπτό ότι η ανάπτυξη των πόλεων στην Ελλάδα δεν μπορεί να υπολογισθεί χωρίς το ευρύτερο περιβάλλον της, δηλαδή την περιφέρεια. Η ανάπτυξη των πόλεων αλλά και τον περιφερειακών περιοχών αποτελούν μία αμφίδρομη σχέση ανάπτυξης. Ωστόσο ο χωροταξικός σχεδιασμός πρέπει να υπολογίσει τις συμπληρωματικές σχέσεις των πόλεων με την ύπαιθρο και να την ανάπτυξη νέων πολιτικών τόσο σε χωροταξικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πόλης, δηλαδή από πολεοδομικής σκοπιάς.

Βιβλιογραφία

Αγγελίδης, Μ. 1994, «Η Διεπιστημονική Προσέγγιση των Ζητημάτων Αιχμής της Ανάπτυξης του Χώρου» στο Επιστήμες και Περιβάλλον στα τέλη του αιώνα-Προβλήματα και προοπτικές, Δ. Ρόκκος (επιμ.), Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, σελ.251-260 Οικονόμου, Δ., & Πετράκος, Γ. (1999). Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας- Gutenberg.

Ανδρικοπούλου, Ε., (2010). Οργάνωση του Χώρου και Χωρικές Πολιτικές - Οι κλασικές θεωρητικές προσεγγίσεις και οι πρώτες εφαρμογές. Διδακτικές Σημειώσεις Θεσσαλονίκη: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.

Ανδρικοπούλου Ε. 2010, «Πολυκεντρικότητα του οικιστικού δικτύου: η συμβολή των θεμελιωτών της χωρικής επιστήμης και οι εφαρμογές στην Ελλάδα», στο Πόλεως Λόγος, τιμητικός τόμος για τον καθ. Α.-Φ.Λαγόπουλο, Επιμέλεια Δημητριάδης, Ε., Καυκαλάς, Γ., Τσουκαλά, Κ., University Studio Press, Θεσσαλονίκη, σελ. 87-98.

Ανδρικοπούλου, Ε. Γιαννακού, Α. Καυκαλάς, Γ. & Πιτσιαβά-Λατινοπούλου, Μ. (2014). Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. 2η έκδ. Αθήνα: Κριτική.

Αρβανιτίδης Π., Παυλέας Σ., και Πετράκος Γ. (2005), 'Παγκόσμια Γεωγραφία της Ανάπτυξης', Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 13(9): 130-244.

Βλαντού Α. (2008), Σχέσεις και αντιφάσεις μεταξύ θεωρίας και εφαρμογής του σχεδιασμού στην Ελλάδα, στο: Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα Νομικό Πλαίσιο και Εφαρμογή στην Πράξη, Σάκκουλα

Γεμεντζή, Γ. 2011, Αστική διάχυση και οικιστικό δίκτυο: έννοιες και εργαλεία ανάλυσης με εφαρμογή στην περιοχή επιρροής της Θεσσαλονίκης, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γλωσσάριο Χωροταξίας Σύνοδος των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEMAT), (2007). Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης Επιμέλεια μετάφρασης στα Ελληνικά, Η. Μπεριάτος, Καθ. ΠΘ, Δ. Σταθάκης, Επίκ. Καθ. ΠΘ, Α. Γουργιώτης, Δρ Μηχ. Χωροταξίας-Πολεοδομίας, ΥΠΕΚΑ.

Θεοδωρά, Γ., Λουκάκης Π. 2011, Τάσεις εξέλιξης στο δίκτυο των αστικών κέντρων της Ελλάδας, ΑΕΙΧΩΡΟΣ τ. 15 τεύχος 1, Αθήνα, σελ. 102-129

Κουσιδώνης, Χ., Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (2014), Η Οργάνωση του Χώρου και ο Προγραμματισμός. Μία εισαγωγή. Διαθέσιμο στο http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/SEMINARIA/PALAIOTE RA_SEMINARIA/Z_EKTAKTOS_KYKLOS_DECEMBER_07/kousidwnis.pdf

Λεοντίδου – Γεράρδη, Κ. 1981, Το δίκτυο των Αστικών Κέντρων της Χώρας. Η εξέλιξή του και τα κρατικά Προγράμματα, Αρχιτεκτονικά Θέματα, 15/1981.

Λουκάκης Π. (1976). Περιφερειακές σχέσεις και τάσεις εξέλιξης του δικτύου αστικών κέντρων της Ελλάδας. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 28, 363–388. <https://doi.org/10.12681/grsr.358>

Οικονόμου, Δ. 2000, «Ο διεθνής μητροπολιτικός ρόλος της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και ο νέος Ευρωπαϊκός χώρος» στο Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος, Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 444-467.

Οικονόμου, Δ. (2010) Εξέλιξη χωρικών πολιτικών Αγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας. Διδακτικές σημειώσεις. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Τάτσης Λάζαρος, (2008), Χωροταξικός Σχεδιασμός, Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Ιστορική Επισκόπηση, Προβλήματα και Προοπτικές Available: <https://nomosphysis.org.gr/11228/xorotaksikos-sxediasmos-periballon-kai-anaptuksi-istoriki-episkopisi-problimata-kai-prooptikes-ianouarios-2008/>

Σταθακόπουλος Π. (1980). Η στρατηγική των νέων πόλεων στη Γαλλία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 39, 255–266. <https://doi.org/10.12681/grsr.550>

ΒΙΒΛΙΑ

Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού Α., Καυκαλάς Γ. 2007, Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές, Κριτική, Αθήνα

Αραβαντινός Αθανάσιος (2007). Πολεοδομικός Σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου. Αθήνα: Συμμετρία. Σελ.568

Βασενχόβεν Λ., Σαπουντζάκη Κ., Ασπρογέρακας Ε., Γιαννίρης Η., Παγώνη. (2010). Χωρική Διακυβέρνηση: Θεωρία, Ευρωπαϊκή Εμπειρία και η Περίπτωση τ. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, <http://kritiki.gr/>. p.352

Γιαννακούρου Γ. (2019). Δίκαιο Χωροταξίας και Πολεοδομίας. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη. p.302.

Γιαννακούρου Γ. (2008), Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση : Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση, Αθήνα: Παπαζήση

Γετίμης , Π. (1989). Οικιστική Πολιτική στην Ελλάδα. Αθήνα: Οδυσσέας.

Οικονόμου Δ., Πετράκος Γ. (1999) Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων/ (επιμ.), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας - Gutenberg, Βόλος, , σελίδες 587

Καρύδης, Δ (2006). ΤΑ ΕΠΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ. Αθήνα: Παπασωτηρίου, 147-365.

Λαμπριανίδης, Λ. (2010). Οικονομική Γεωγραφία: Στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα (Δέκατη εκδ.). Αθήνα: Πατάκη.

Μαλούτας, Θ. (2000). Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας -Οι Πόλεις. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Σκάγιαννης, Παντολέον (Παντελής). (2020). Παύλος Λουκάκης (2017) Πολεοδομικές & χωροταξικές εξελίξεις. Ελλάδα 1952-2012: εμπειρίες δράσης. Επιμέλεια τόμου Ι. Μωραΐτου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας . Αειχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης, (31), 236–242. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.aei.2020.49>

Θεσμικά Κείμενα

N.2508/1997 [ΦΕΚ 124/Α' 13.06.1997], 'Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις'.

ΦΕΚ 1341 Β' 24/04/2012, 'Προδιαγραφές σύνταξης σχεδίων ολοκληρωμένης αστικής παρέμβασης'.

ΦΕΚ 64 Β' 16/01/2015, 'Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για το Κέντρο της Αθήνας' .

Ξενόγλωσση

Aga, Erjin & Lafazani, Peristera & Myridis, Myron & Pissourios, Ioannis & Spyrellis, Stavros & Stamou, L. & Christodoulou, Anastasia. (2012). ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΣΤΗ «ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΠΟΙΗΣΗ» ΤΟΥ «ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗ».

Andrikopoulou E. 2004, Regions in the European Union: Their function as part of the European space *TECHNIKA CHRONIKA*, electronic publication, vol. 4, (in Greek) https://emha.sdru.arch.auth.gr/exchweb/bin/redirect.asp?URL=http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PUBLICATIONS/BYMONTHLY_PUBLICATIONS/dimimiaia_2004/pub4/dimimiaia_2004/pub4

Angelidis, Minas & Karka, Gabriella. (2001). Το οικιστικό δίκτυο και η διαχείριση του χώρου (Réseau urbain et gestion de l'espace).

Atkinson, Rob. (2004). Urban Policies in Europe: The Development of a New Conventional Wisdom?

Bailey, N., & Turok, I. (2001). Central Scotland as a polycentric urban region: useful planning concept or chimera? *Urban Studies*, 38(4), 697–715

Bradford, M. G., & Kent, W. A. (1978). *Human Geography: Theories and their applications*. Oxford: Oxford University Press.

Briassoulis, (2001), Sustainable Development and its Indicators: Through a (Planner's) Glass Darkly. *Journal of Environmental Planning and Management*, 44(3), 409–427.

Campbell, Leah. (2018). Understanding context to improve urban humanitarian response. https://www.researchgate.net/publication/324031527_Understanding_context_to_improve_urban_humanitarian_response

Cheng, Y.H. and Ma, C.J. (2017) Rethinking the Optimal City Size from the Perspective of the City Network. *Open Journal of Social Sciences*, 5, 134-145. <https://doi.org/10.4236/jss.2017.55010>

Davoudi. S., 2003, Polycentricity in European Spatial Planning: From an analytical tool to a normative agenda, *European Planning Studies*

Dieleman F. M., Andreas Faludi (1998) “Polynucleated metropolitan regions in Northwest Europe: Theme of the special issue”, *European Planning Studies*, 6(4), pp. 365-377.

Dikeç, M. (2006). Badlands of the Republic? Revolts, the French state, and the question of banlieues (Guest editorial). *Environment and Planning D: Society and Space* 24 (2), pp. 159–163.

Dikeç M. (2006), *Two Decades of French Urban Policy: From Social Development of Neighborhoods to the Republican Penal State*. Antipode, Wiley, 2006, 10.1111/j.0066-4812.2006.00565.x. hal01274378

Dikeç, M. (2007) ‘Space, Governmentality, and the Geographies of French Urban Policy’, *European Urban and Regional Studies*, 14(4), pp. 277–289. doi: 10.1177/0969776407081162

Emilsson, T., Ode Sang, Å. (2017). Impacts of Climate Change on Urban Areas and Nature-Based Solutions for Adaptation. In: Kabisch, N., Korn, H., Stadler, J., Bonn, A. (eds) *Nature-Based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Theory and Practice of Urban Sustainability Transitions*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_2

Erik Gløersen. (2005). European typologies of urban systems. [Online]. <https://www.espon.eu>
Available at: https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/erik_gloersen.pdf

European Commission, (2000), «The EU compendium of spatial planning systems and policies. Greece».

ESDP (1999), *European Spatial Development Perspective: Towards balanced and sustainable development of the territory of the EU*, CEC, Luxembourg.

ESPON, (2004), «SPATIAL SCENARIOS AND ORIENTATIONS IN RELATION TO THE ESDP AND COHESION POLICY»

ESPON TPG, 2004, project 1.1.1: Potentials for polycentric development in Europe, Nordregio, Stockholm.

ESPON TPG, 2005, project 1.1.2: Urban-rural relations in Europe, Helsinki University of Technology - Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki.

ESPON TPG, 2006, project 1.4.1: The role of small and medium sized towns (SMESTO), ÖIR, Wien.

ESPON, (2012) (SIESTA), «Spatial Indicators for a ‘Europe 2020 Strategy’ Territorial Analysis»

Faludi A., 2005, Polycentric territorial cohesion policy, *Town Planning Review*, 76 (1), pp. 107–118.

Jefferson M. (1939), ‘The Law of the Primate City’, *Geographical Review* 29, pp. 226-232.

Geppert, Anna. (2009). Polycentricity: Can we make it happen? From a concept to its implementation. *Urban Research & Practice*. 2. 251-268. 10.1080/17535060903319145.

Gottmann J. (1964) *Megalopolis, The Urbanized Northeastern Seaboard of United States*, Cambridge: The MIT Press

Gourgiotis, Anestis. (2021). Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα, προκλήσεις, προοπτικές. *La planification spatiale en Grèce : défis, perspectives*.

Gourgiotis, Anestis & Tsilimigkas, Georgios & Marios, Haindarlis. (2021). Χωροταξικός σχεδιασμός και προκλήσεις. Νέα χωροταξική σκέψη σε Ελλάδα και Γαλλία *Aménagement du Territoire et ses défis. Nouvelle pensée spatiale en Grèce et en France*.

Guedes, G., Costa, S., & Brondízio, E. (2009). Revisiting the hierarchy of urban areas in the Brazilian Amazon: a multilevel approach. *Population and environment*, 30(4-5), 159–192. <https://doi.org/10.1007/s11111-009-0083-3>.

HALL P. (2002), “Christaller for the global age: redrawing the urban hierarchy”, in MAYR A., MEURER M. & VOGT J. (eds.) *Stadt und Region: Dynamik von Lebenswelten*, Leipzig, Deutsche Gesellschaft für Geographie, pp. 110-128.

Howard Green & Philip Booth (1996) Six years of urban policy in France: The contrat de ville programme, *Modern & Contemporary France*, 4:2, 183-192, DOI:10.1080/09639489608456297

Julien Gingembre. (2018). *Le Sillon Lorrain: quelle recomposition territoriale dans un espace multipolaire?* Available: https://www.researchgate.net/publication/329061730_Le_Sillon_Lorrain_quelle_recomposition_territoriale_dans_un_espace_multipolaire.

Korres, G., Kourliouros, E. (2008), European regional, technological, and spatial planning policies: the convergence path of the Greek economy. Conference proceedings of the 8th ERSA (European Regional Science Association) Congress: Urban development in Greece and the European Union. Athens 2008.

Kourliouros, E. (2011) *Itineraries in Spatial Theories: Economic Geography of Production Restructuring and Uneven Development*. Athens: Propobos (in Greek).

Kratke, S. (2001). Berlin: Towards a Global City? *Urban Studies*, 38(10), 1777–1799.
<https://doi.org/10.1080/00420980120084859>

Martina Zelenáková, Pavol Purcz, Helena Hlavatá, Peter Blišťan (2015) Climate Change in Urban Versus Rural Areas. *Procedia Engineering*, Pages 1171-1180
<https://doi.org/10.1016/j.proeng.2015.08.968>.

Papadaskalopoulos, A., Christofakis, M. (2008). Transport and Regional Development. In: Coccossis, H., Psycharis, Y. (eds) *Regional Analysis and Policy. Contributions to Economics*. Physica-Verlag HD. https://doi.org/10.1007/978-3-7908-2086-7_8

Petrakos G., Pavleas S. and Anagnostou A. (2005) ‘The Greek urban system: Concentration or deconcentration and estimation of metropolitan concentration’ in Eckardt F. (ed.) ‘The City and the Region’, Frankfurt: Peter Lang, pp. 117-141.

Rozenblat C., Pumain D. (2007). Firm linkages, innovation and the evolution of urban systems. In Taylor et al. Eds. « Cities in Globalization: Practices, policies and theories ». Routledge, pp.130-156

Science for Environment Policy (2018) Indicators for sustainable cities. In-depth Report 12. Produced for the European Commission DG Environment by the Science Communication Unit, UWE, Bristol. Available at: <http://ec.europa.eu/science-environment-policy>

Siolas, A., Vassi, A., Vlastos, T., Kyriakidis, C., Siti, M., Bakogiannis, E. (2015). *Επίπεδα και Κλίμακες Σχεδιασμού στην Ελλάδα* [Chapter]. In Siolas, A., Vassi, A., Vlastos, T., Kyriakidis, C., Siti, M., Bakogiannis, E. 2015. *Methods, applications, and tools in urban planning* [Undergraduate textbook]. Athens: Kallipos, Open Academic Editions. chapter 3. <http://hdl.handle.net/11419/5411>

Smith, N. (1984/2008) *Uneven Development. Nature, Capital, and the production of Space*, The University of Georgia Press.

Strubelt, Wendelin, Hans-Peter Gatzweiler, and Robert Kaltenbrunner, (2001), Study programme on European spatial planning: final report. Bonn: Federal Ministry of Transport, Building and Housing.

Theodora, Yiota. (2006). Approach to the Effects of Greek Regional Universities on Development of the Country Regions. European Regional Science Association, ERSA conference papers.

Theodora, Yiota. 2019. "Aegean Sea—Challenges and Dilemmas in Management and Planning for Local Development in Fragmented Insular Regions" *Heritage* 2, no. 3: 1762-1784. <https://doi.org/10.3390/heritage2030108>

Turok, I. (2014). *The evolution of national urban policies: a global overview*. UNHabitat.

Wong, Cecilia (2006), *Indicators for urban and regional planning: the interplay of policy and methods*, Routledge.

Zhang, Yizhen, Tao Wang, Agus Supriyadi, Kun Zhang, and Zhi Tang. 2020. "Evolution and Optimization of Urban Network Spatial Structure: A Case Study of Financial Enterprise Network in Yangtze River Delta, China" *ISPRS International Journal of Geo-Information* 9, no. 10: 611. <https://doi.org/10.3390/ijgi9100611>

Zimmermann, K., & Fedeli, V. (Eds.). (2021). "Index". In *A Modern Guide to National Urban Policies in Europe*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. Retrieved Jun 14, 2022, from <https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781839109041/978183910>

Ηλεκτρονικές Πηγές

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ag24401>

<https://www.coe.int/en/web/conference-ministers-spatial-planning>

https://ec.europa.eu/info/index_en

<https://www.espon.eu/>

<https://ypen.gov.gr/>

<https://kinder.rice.edu/>

<http://www.urbanaudit.org/>